

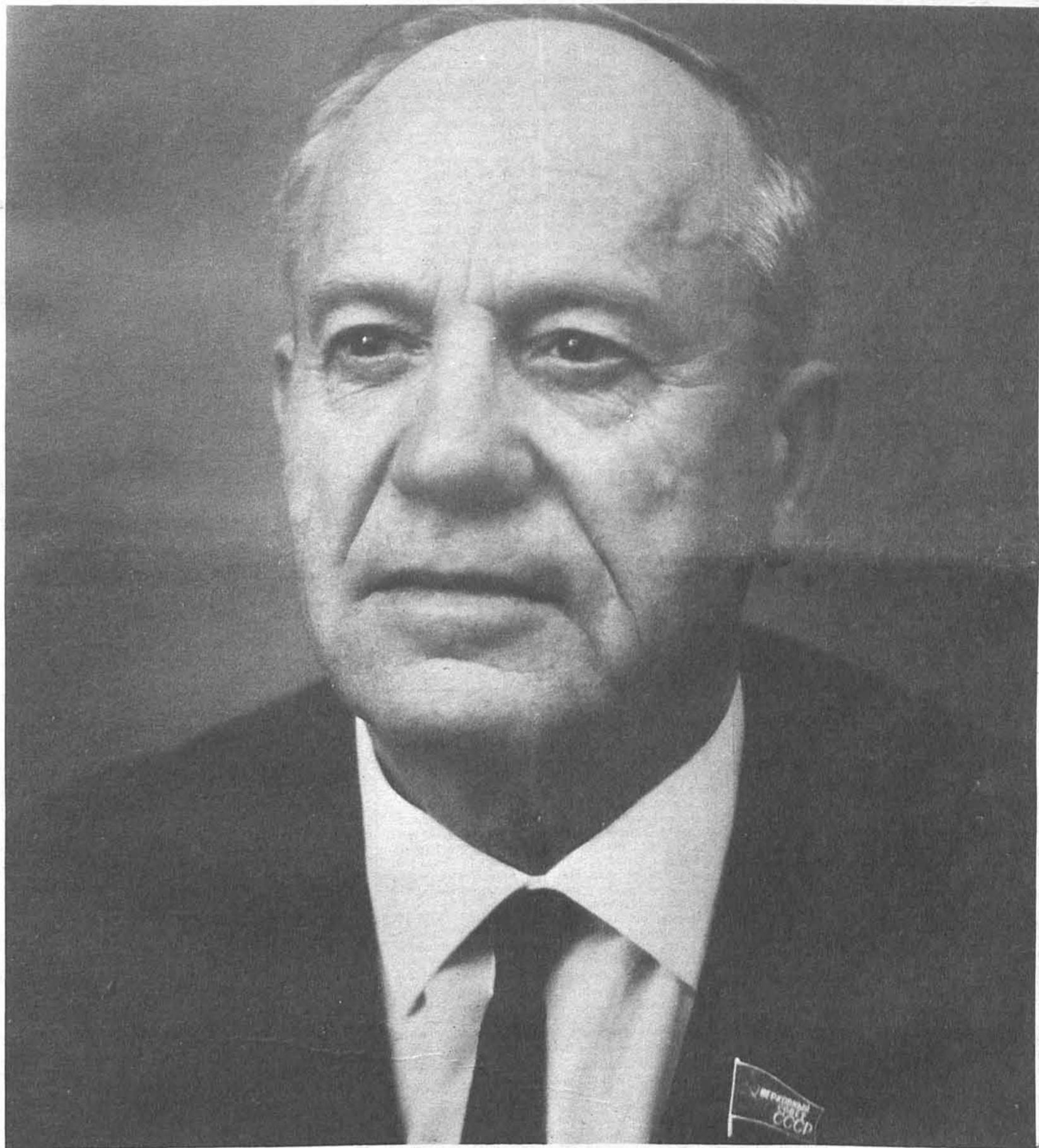
Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 13 (3007)
28 сакавіка 1980 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

Ад Цэнтральнага Камітэта КПСС, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, Савета Міністраў СССР

Цэнтральны Камітэт КПСС, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР і Савет Міністраў СССР з глыбокім жалем паведамляюць аб тым, што 24 сакавіка 1980

ЦЭНТРАЛЬНЫ
КАМІТЭТ
КПСС

года пасля цяжкай працяглай хваробы на 75-м годзе жыцця памёр выдатны савецкі паэт і грамадскі дзеяч, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР, Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Ленінскай

ПРЭЗІДЫУМ
ВЯРХОЎНАГА
САВЕТА СССР

і Дзяржаўных прэмій СССР, акадэмік Акадэміі навук БССР, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР Пётр Усцінавіч Броўка.

САВЕТ
МІНІСТРАЎ
СССР

Пётр Усцінавіч БРОЎКА

Савецкая шматнацыянальная літаратура панесла вялікую ўтрату. На 75-м годзе жыцця памёр выдатны савецкі пісьменнік, народны паэт БССР Пётр Усцінавіч Броўка — дэпутат Вярхоўнага Савета СССР, член ЦК КП Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Ленінскай і Дзяржаўных прэмій, акадэмік Акадэміі навук БССР, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР.

Жыццёвы шлях і літаратурная творчасць Пятра Усцінавіча Броўкі былі непарыўна звязаны з лёсам Радзімы і савецкага народа. Яго натхнёныя творы паэзіі, прозы, публіцыстыкі прасякнуты глыбокай верай у перамогу ленінскіх ідэй, любоўю да нашай сацыялістычнай Айчыны, нясуць высокі зарад партыйнасці, сацыялістычнага інтэрнацыяналізму і савецкага патрыятызму.

Нарадзіўся Пётр Усцінавіч Броўка 25 чэрвеня 1905 года ў

вёсцы Пуцілкавічы Ушацкага раёна Віцебскай вобласці ў беднай сялянскай сям'і. На ўсіх этапах жыццёвага шляху — ад камсамольскага сакратара, старшыні сельсавета ў першыя гады Савецкай улады, літаратара-франтавіка, палымянага публіцыста ў гады Вялікай Айчыннай вайны да кіраўніка пісьменніцкай арганізацыі рэспублікі, аднаго з кіраўнікоў Саюза пісьменнікаў СССР, вядомага вучонага, выдатнага грамадскага дзеяча — П. У. Броўка заставаўся верным сынам Камуністычнай партыі, перакананым марксістам-ленінцам, літаратарам высокага грамадзянскага пафасу і абавязку.

Шырокую вядомасць атрымалі вершы і паэмы ваенных гадоў П. Броўкі, яго кнігі паэзіі «А дні ідуць...», «Заўсёды з Леніным», «Між чырвоных рабін» раман «Калі зліваюцца рэкі», аповесць «Разам з камісарам».

Яго творы, перакладзеныя на мовы народаў СССР і многіх замежных краін, нясуць мільёнам чытачоў праўду аб савецкім чалавеку, аб сацыялістычным ладзе жыцця, аб слаўнай гісторыі і сённяшнім дні нашага народа.

Камуністычная партыя і Савецкі ўрад высока ацанілі заслугі П. У. Броўкі, прысвоіўшы яму званне Героя Сацыялістычнай Працы, узнагародзіўшы 4-ма ордэнамі Леніна, ордэнамі Кастрычніцкай Рэвалюцыі, Дружбы народаў, іншымі ордэнамі і медалямі.

Творы П. У. Броўкі служаць і будуча служыць справе камуністычнага будаўніцтва ў нашай краіне.

Светлы вобраз выдатнага пісьменніка, чалавека вялікага сэрца, выключнага душэўнага багацця, высокага творчага гарэння назаўсёды застаецца ў памяці народа.

Ад праўлення Саюза пісьменнікаў СССР

Праўленне Саюза пісьменнікаў СССР з глыбокім жалем паведамляе, што на 75-м годзе жыцця памёр выдатны савецкі паэт, Герой Сацыялістычнай Працы, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР, лаўрэат Ленінскай і Дзяржаўных прэмій, народны

паэт Беларусі, акадэмік АН БССР, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, член КПСС з 1940 года Пётр Усцінавіч Броўка, і выказвае глыбокае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Ад праўлення Саюза пісьменнікаў БССР

Саюз пісьменнікаў БССР з глыбокім смуткам паведамляе аб заўчаснай смерці выдатнага беларускага пісьменніка, народнага паэта БССР, лаўрэата

Ленінскай прэміі, Героя Сацыялістычнай Працы, Пятруся Усцінавіча Броўкі і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Ад прэзідыума Акадэміі навук БССР

Прэзідыум Акадэміі навук БССР з глыбокім жалем паведамляе, што 24 сакавіка 1980 года на 75-м годзе жыцця памёр Герой Сацыялістычнай Працы, член ЦК КПБ, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР, ака-

дэмік АН БССР, народны паэт БССР, лаўрэат Ленінскай і Дзяржаўных прэмій, галоўны рэдактар Беларускай Савецкай Энцыклапедыі Пётр Усцінавіч Броўка, і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Ад Міністэрства культуры БССР

Міністэрства культуры БССР глыбока смуткуе з выпадку смерці народнага паэта БССР, члена ЦК КП Беларусі, дэпутата Вярхоўнага Савета СССР, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаў-

ных прэмій, сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, акадэміка Акадэміі навук БССР Пятра Усцінавіча Броўкі і выказвае спачуванне сям'і і блізкім нябожчыка.

Ад Дзяржкамвыда БССР

Дзяржаўны камітэт БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю глыбока смуткуе з прычыны смерці народнага паэта Беларусі, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаў-

ных прэмій, акадэміка АН БССР, галоўнага рэдактара Беларускай Савецкай Энцыклапедыі Пятруся Усцінавіча Броўкі і выказвае спачуванне сям'і і блізкім нябожчыка.

Ад галоўнай рэдакцыі Беларускай Савецкай Энцыклапедыі

Галоўная рэдакцыя Беларускай Савецкай Энцыклапедыі глыбока смуткуе з прычыны смерці Пятра Усцінавіча Броўкі — галоўнага рэдактара БелСЭ, народнага паэта Беларусі, акадэміка АН БССР, Ге-

роя Сацыялістычнай Працы, члена КПСС з 1940 года, члена ЦК КПБ, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаўных прэмій, дэпутата Вярхоўнага Савета СССР і выказвае шчырае спачуванне родным і блізкім памёршага.

Ад Цэнтральнага Камітэта КПБ, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, Савета Міністраў БССР

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі, Прэзідыум Вярхоўнага Савета і Савет Міністраў БССР з глыбокім жалем паведамляюць, што 24 сакавіка 1980 года на 75-м годзе жыцця пасля цяжкай і працяглай хваробы памёр народны паэт БССР Пётр Усцінавіч БРОЎКА—член Цэнтральнага Камітэта КПБ, дэпутат

Вярхоўнага Савета СССР, Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Ленінскай і Дзяржаўных прэмій, акадэмік Акадэміі навук БССР, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, галоўны рэдактар Беларускай Савецкай Энцыклапедыі.

ЦЭНТРАЛЬНЫ
КАМІТЭТ
КП БЕЛАРУСІ

ПРЭЗІДУМ
ВЯРХОЎНАГА
САВЕТА
БЕЛАРУСКАЙ ССР

САВЕТ
МІНІСТРАЎ
БЕЛАРУСКАЙ
ССР

БАЧУ ЯГО ЖЫВЫМ...

Я глыбока засмучаны з прычыны смерці слаўнага сына беларускага народа, народнага паэта БССР, лаўрэата Ленінскай прэміі, выдатнага грамадскага дзеяча, майго блізкага друга Пятра Усцінавіча Броўкі. Цяжка прымірыцца з думкай, што я больш не ўбачу яго — бадзёрага, звонкагалосага, заўсёды аптымістычна настроенага, гатовага да дзеяння.

Доўгі жыццёвы і творчы шлях прайшлі мы з Пятром Усцінавічам у адным страі, разам пераадолюючы цяжкасці і нягоды, якіх ня мала было на гэтым шляху, змагаючыся за правільны кірунак у развіцці літаратуры, які ўказвала нам Камуністычная партыя. У кожнага з нас свой творчы шлях, але нас аб'ядноўвала адзінства светапогляду і ідэйных перакананняў, якімі мы кіраваліся ў сваёй творчай працы, аднолькавае разуменне задач і абавязкаў савецкага пісьменніка, яго адказнасці перад партыяй і народам. Мы згодны былі і ў тым, што ў беларускай літаратуры неабходна захоўваць і развіваць лепшыя традыцыі, завешчаныя нам Янкам Купалам і Якубам Коласам, — у першую чаргу, яе кроўную сувязь з народам.

Прыход Пятруся Броўкі ў літаратуру сардэчна віталі яго старэйшыя сябры па працы. Я помню, як Пётр Усцінавіч чытаў нам на кватэры ў Кузьмы Чорнага сваю паэму «1914». Прачытаўшы, ён з хваляваннем чакаў нашага прысуду, а мы таксама былі ўсхваляваны і ўрадаваны, што ў літаратуру прыйшоў яшчэ адзін сапраўдны паэт са сваім почэркам, з выразнымі адзнакамі таленавітасці.

Падтрымка старэйшых таварышаў прыдавала маладому паэту ўпэўненасці ў тым, што ён знайшоў правільны кірунак. З кожным новым зборнікам ён усё больш вызваляўся ад рыто-

рыкі, якая ўласціва была пачатковаму перыяду яго творчасці. З'яўляліся творы больш глыбокія па змесце, узбагачаліся мастацкія сродкі, расло майстэрства паэта. Над удасканаленнем сваёй творчасці паэт працаваў усё жыццё. Адзначана па заслугах Ленінскай прэміяй, творчая дзейнасць Пятруся Броўкі з'яўляецца вялікім укладам у развіццё беларускай і ўсёй савецкай літаратуры.

Нязменная актуальнасць тэматыкі, партыйнасць і народнасць, уласцівыя творам народнага паэта, надаюць ім асаблівую каштоўнасць. Пётр Усцінавіч заўсёды пільна прыслухоўваўся і прыглядаўся да таго, што адбываецца ў нашай краіне, у Беларусі, ва ўсім свеце, якія пытанні хваляюць нашу грамадскасць. Па яго творах лёгка можна прасачыць, чым жыве наш народ, якія велічныя справы здзяйсняліся на розных этапах сацыялістычнага будаўніцтва.

Што мне асабліва падабалася ў характары і дзейнасці Пятра Усцінавіча, дык гэта тое, што ён быў чалавекам справы, ніколі не адкладваў на заўтра тое, што можна было зрабіць сёння. Яго арганізатарскі талент, умение падбіраць людзей і працаваць з імі асабліва ярка праявіліся ў той час, калі ён быў старшынёй праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, а пасля галоўным рэдактарам Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, выданне якой пад яго ўмелым кіраўніцтвам было паспяхова ажыццёўлена.

Бязлітасная смерць вырвала з нашых радоў гэтага цудоўнага чалавека. Перажываючы боль і горыч цяжкай страты, мы можам суцяшаць сябе толькі тым, што паэт, які аддаў народу свой талент, сваю працу, усё багацце сваёй душы, не памірае.

Кандрат КРАПІВА.

ЗАСТАНУЦА ЯГО ПЕСНІ...

Цяжка... Вельмі цяжка пагадзіцца з думкай, што ўжо ніколі не сустрэнуся з Пятром Усцінавічам, выдатным паэтам, надзвычай добразычлівым чалавекам. Усе сустрэчы, сумесныя нашы паездкі па краіне былі для мяне асабіста святым сустрэч з жыццямі любіма, вялікім аптымістам. А яшчэ радніла мяне з Пятром Усцінавічам сумесная творчасць. Мы з ім стварылі некалькі песень. Вось і гэтымі днямі я скончыў яшчэ адну песню на цудоўны верш Пятра Усцінавіча «Заўсёды ў сэрцы тое лета». Яе, на

жаль, ён ужо не пачуе... Ён вельмі любіў свой народ, сваю зямлю, якой шчыра служыў да апошніх дзён свайго яскравага жыцця. Яго паэтычная творчасць заўсёды вабіла і вабіць маіх сяброў-кампазітараў. Бо творчасць Пятра Усцінавіча сапраўды сучасная і доўга будзе хваляваць новыя і новыя пакаленні чытачоў. Будзе жыць у нашых песнях... Бывайце, дарагі Пётр Усцінавіч. ЮРЫЙ СЕМЯНКА, народны артыст БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі рэспублікі.

БЫВАЙ, ЧАРАЎНІК СЛОВА!

Як балюча сціскаецца сэрца. Як не хочацца верыць, што мы больш не ўбачым яго, што не прыедзе ён да нас, на нашу полацкую зямлю, не пачне распываць пра жыццё, пра нашы рабочыя справы.

Ой, як часта любіў ён гэта рабіць! Хадзіў па цэхах, гутарыў з рабочымі, цікавіўся нашым жыццём.

Звычайна пасля такіх сустрэч ён гаварыў: — Вось пра каго трэба складаць вершы і паэмы! Пра вас, рабочых. Пра вашы рукі, што здзейснілі тут цуд.

І ён рабіў гэта хораша і натхнёна. Ён прымушаў нас убачыць тое, чаго мы іншы раз і не заўважалі. Ён радаваўся нашым поспехам, сваім паэтычным словам натхняў нас на новыя здзяйсненні. І вось мы развітваемся з нашым землякам Пятрусём Броўкам. З сапраўдным пісьменнікам, камуністам, чалавекам.

У нашых сэрцах застаецца самы лепшы ўспамін аб ім. З намі застаюцца яго вершы, іскрамётае гарачае слова.

Сцяпан ПАШКЕВІЧ, слесар Полацкага завада шкловалякна, Герой Савецкага Саюза.

Саюз пісьменнікаў Беларусі, таварышу Я. І. СКУРКО (Максіму Танку)

Дарагі Яўген Іванавіч! Разам з Вамі, з усімі працоўнымі брацкай Беларусі глыбока смуткую з выпадку смерці вы-

датнага савецкага пісьменніка, непераўздытнага мастака слова, гарачага патрыёта Радзімы, палымянага інтэрнацыя-

наліста, майго вялкага друга, незабыўнага Пятра Усцінавіча Броўкі. Прашу Вас, дарагі Яўген Іванавіч, перадаць сям'і памёршага мае шчырыя спачуванні.

З павагай — Шараф РАШЫДАУ.

ДЗЕЛЯ ВЕЧНАГА ЖЫЦЦА

Доўгі час з беларускай пазіцыі сябрвала рэдкае, зайздроснае шчасце: у ёй па-маладому актыўна і дружна працавала цэлая кагорта ветэранаў, прызнаных майстроў, славуных цэлы свет. Мы шчыра гэтаму радаваліся і, трэба прызнацца, непрыкметна прывыклі, што яны заўсёды з намі — нашы настаўнікі, карыфеі, нашы жывыя класікі. А няўтомная, заўсёды жорсткая і недарэчная, смерць ужо цікавала з-за сваёй чорнай мяжы. Не стала незабыўнага Аркадзя Куляшова... І вось — мы развітаемся з Петрусём Броўкам, дарагім нашым Пятром Усцінавічам, мудрым, чалавечным, няўрымслівым.

Да мяне яго імя прыйшло ад першага знаёмства з родным паэтычным словам — разам з вершамі Янкі Купалы і Якуба Коласа, байкамі Кандрата Крапівы. Пявучыя, узніслыя, на дзіва даверлівыя радкі Броўкі лёгка западалі ў душу, надоўга заставаліся ў памяці. Неяк самі сабою яны жылі ўва мне, ішлі са мною па жыцці — і ўжо здавалася, што яны былі заўсёды, што іх не магло не быць. Такой вольнай, натуральнай, абавязковай здавалася пасля прысутнасці самога Пятра Усцінавіча ў Саюзе пісьменнікаў, у галоўнай рэдакцыі Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, бацькам якой мы называлі яго між сабой не толькі з глыбокай павагі, а і па строгаму, сумленнаму запрацаванаму ім праву... Каму-каму, а яму — мы

ў гэтым пераконваліся не раз, не два, а сотні-тысячы разоў — было адпушчана столькі душэўнай маладосці, аптымізму, неўтаймоўнасці, што не хацелася думаць пра яго гады, стому, пра неймаверны цяжар перажытага ім. Яго непаказная мужнасць прымушала зусім забыць пра хваробу, пакуты і такую зразумелую скруху. Ён не ўмеў сумаваль, адмаўляцца ад барацьбы, кідацца ў адчай. Ён быў унікальным жыццёлюбом...

Як гэта страшна, несправядліва пісаць, вымаўляць такое кароткае, каменнае слова «быў»! Хочь і цісне балюча на плечы кожнага беларуса апавітая кветка пашаны труна, — слова гэтае засядае ў горле, як чужое і непатрэбнае...

Усяго за тыдзень перад смерцю я правёдаў Петруса Усцінавіча ў бальніцы. Вокны ягонай палаты былі поўныя зыркага і ўжо даволі гарачага вясновага сонца. На століку ляжаў стос свежых газет. І папытаўся ён у мяне ўжо даволі слабым голасам не проста аб надвор'і, а аб тым, ці не чуў я, якая будзе сёлетая вясна на роднай нашай Віцебшчыне, ці не запозніцца яна з травой, такой патрэбнай жывёле пасля цяжкой зімоўкі. У стамлёных вачах ягоных успыхнулі вясёлыя іскрыні, калі я адказаў, што зямлякі чакаюць вясны дружнай і цёплай, што дзяды прадказваюць спрыяльнае для ўраджаю лета. Мы га-

варылі яшчэ пра нядаўнюю сесію Вярхоўнага Савета рэспублікі, пра нашы радзёперадачы для вясцоўцаў, пра агульных сяброў. І не было ў яго нават ноткі безнадзейнасці і асуджанасці. Ён жыў турботамі любай сваёй зямлі, трывожыўся за яе надзённы хлеб, яе заўтрашні дзень. Ён думаў пра жыццё...

Не, не быў ён наіўным і легкаверным летуценнікам. Быў ён мудрым і мужным сялянскім сынам. Ведаў ён, безумоўна, пра стан свайго здароўя. І ўсё ж да апошняй хвіліны думаў пра жыццё, толькі пра жыццё. Дзеля гэтага — дзеля вечнага жыцця роднага краю і роднага слова — аддаў ён да кроплі свае сілы, свой магутны паэтычны і арганізатарскі талент, усе свае задумы і парыванні. І ў гісторыі беларускага народа, гісторыі нашай культуры ён застаўся назаўсёды жывым. Калі будзем мы чытаць і перачытваць яго выдатныя, партыйныя вершы, — ён будзе жывы сярод жывых; калі будзем мы зазіраць у першую нацыянальную энцыклапедыю, — мы будзем раіцца з жывым Броўкам; калі парадземся новаму ўзлёту паэтычнай моладзі, якой ён так шчодро ў апошні час аддаваў свой вопыт і ўвагу, — будзем дзякаваць жывому Петрусу Усцінавічу. Жывому. Добраму. Незабыўнаму...

Не магу я вымавіць: «Бывай». Не магу.

Генадзь БУРАЎКІН.

З НАМІ — НАЗАЎСЁДЫ

Цяжка паверыць, што няма ўжо сярод нас Пятра Усцінавіча — вялікага паэта, дарагога і блізкага чалавека. Балюча ўсведмаць, што жаваранкі сёлетняй прыпознанай вясны будучы спячаць свае самотныя песні для Пятра Усцінавіча, але ўжо без яго; што ён ужо не адчуе цудоўнага водару зямлі, што абуджаецца, яе пшачоты, яе цяпла. Той зямлі, якую ён так шчыра і самааддачна любіў, па якой ён з такой вялікай годнасцю прайшоў сваёй немалой і слаўнай шлях.

Шматгадовае знаёмства з Пятром Усцінавічам было для мяне, як, пэўна, і для многіх, шчаслівай магчымасцю пераканання не раз у яго грамадзян-

скай бескампраміснасці, партыйнай прынцыповасці — у жыцці і ў творчай дзейнасці. Гэта быў чалавек шырокіх і высокіх даялягдаў, абаяльны ў сваёй чалавечай і паэтычнай аднасці, яснасць яго светапогляду гарманічна спалучалася з сардэчнай шчодрасцю і душэўнай цеплынёй.

Пятро Усцінавіч пакінуў нас у росквіце таленту. Яго творы апошніх год здзіўляюць не толькі высокім майстэрствам увасаблення чалавечых пачуццяў і прастай мудрасцю паэтычных сродкаў, але і сапраўды юнацкай сілай гэтых пачуццяў. Думаецца, што гэта дзівосны прыклад не толькі творчай няўрымслівасці вялікага

майстра, але і надзвычай высокай патрабавальнасці паэта да сябе.

Няма сумнення, што Пётр Усцінавіч Броўка, верны сын Савецкай Беларусі і яе народны паэт, застаўся ў страі літаратурнай гвардыі, заўсёды будзе разам з намі.

Бывайце, дарагі Пётр Усцінавіч... Няхай гэтае горкае слова развітаннем будзе асветлена ўсведманнем таго, што з намі, жывымі, назаўсёды застаўся высокай ўзнёсласцю Вашай паэзіі і спраў Вашых!

Віктар ГРАМЫКА,
старшыя праўлення Саюза мастакоў БССР, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

ЯГОНАЙ ПЕСНІ НЕ ПАМЕРЦІ...

Дарога паэта... Колькі мы хадзілі ён — ажно з тае далёкае пары, як ледзьве пачалі складаць па бунвары першыя словы, і да сённяшняга дня, — яна кожны раз па-новаму адкрывае перад намі глыбінныя тэямніцы чалавечага быцця. На яе гримотных, імлівых і задуманых сучасных вёрстах так шмат сустракаецца блізкага табе, роднага: непамерна шырокі і шматгалосы свет ахінае ўсяго, запаланне, завароўнае чароўнай музыкай, кранаючы барвовымі галінкамі арабін, ці цененькімі азёрнымі чарцінкамі патаемных струны чуйнай душы. І ты, ступаючы гэтым шляхам, за люку гадзіну ў фізічным яе вымярэнні быццам пераадоляваеш сілу нейкай таемнай гравітацыі, праходзіш цэлымі эпохамі зямнога жыцця. У гэтым дзіўным падарожжы ты можаш гаманіць са сваімі далёкімі легендарнымі продкамі Францыскам Скарынам, Кастусём Каліноўскім, а праз якое імгненне стэрнешся з гэтак жа далёкім нашчадкам, які будзе жыць на Зямлі праз сотні гадоў пасля цябе.

І калі б ці ішоў ты паэтавай дарогай, поруч з табою — столькі шчырых і адданых сяброў! Гэта людзі высокага гарту, камуністы па справах і думках,

воіны і аратыя, чыя сонечная сяльба шчодро каласіцца па палатках і ў сэрцах і думках народа.

...Зажураны пранізліва балючай весткай, зноў гартаў я дарагія мне томікі Петруса Броўкі і ў каторы раз ішоў яго вечна маладой дарогай. Не хочацца верыць, што ўжо ніколі не расчыніць дзверы ў рэдакцыю «Полымя» і ў пакой памаладому імліва не ўвойдзе дарагі і жаданы для ўсіх нас Пятрусё Усцінавіч Броўка. Не хочацца верыць, што мы больш не пацую яго бадзёрага, сонечнага: «Добры дзень, таварышы!»

Стыгне рука, адчуваючы холад зімы...
А ў памяці, як запавет, успываюць словы:

Генадзь ПАШКОУ.

ПАМЯЦІ ПЕТРУСА БРОЎКІ

Яшчэ не развіднелася імгла,
Як чорная вестка
Апала злюцела:
Радзіма паэтва асірацела.
І слова знайці Беларусь не магла.

Рыгор БАРАДУЛІН.

БІЛОРУСЬКИМ ДРУЗЬЯМ

Пам'яті П. БРОВКИ

Печаллю з вамі поділюся,
Як всім ділився щочасу,
Сябровський смуток Білорусі
В своєму серці я несучу.

Співець купалиного роду,
Народу син... Його струна
Звучала в дні важкі походу,
Не змовкла в мирний час вона.

Відгадувати вмів бажання
Натруджених своїх братів,
Знаходив слово про кохання,
Веселий і сумний мотив.

Та от — не вистачило сили
І зупинивсь на мить одну,

А пісня розправляє крила —
За нього зустріча весну.

Ось-ось береза вже заплаче,
Всіма листками забринить
На Вітебщині, де Ушачі,
Озвалася пісенна нить.

Співців життя в пісеннім леті.
Гордись, країно Білорусь:
Звучать на радість всій планеті
Якуб,
І Янка,
І Пятрусё.

Алекса ЮШЧАНКА.

ПЕРАД СВЕТАЙ ПАМЯЦЦЮ

На паэтычным небасхіле пагасла зорка першай велічыні — не стала Петрусём Броўкі, чалавек найвялікай асабістай абаяльнасці, мудрага і праніклівага, бласконца ўлюбёнага ў жыццё і апантанага ў працу. Мы страцілі мастака цудоўнага і непаўторнага, грамадзяніна палымянага і адданага, працаўніка нястомнага і бескарыслівага, чалавека шчырага і багатага на дабрывіно і ласку. Страцілі не толькі мы — пісьменнікі, страцілі ўсе.

Перад светлай памяццю ягонай можна бласконца задаваць сабе пытанне: кім быў для нас Петрусё Броўка — паэт, настаўнік, дарадца, старэйшы і мудры таварыш? І бласконца паўтараць сёння і заўсёды — многім, усім... Выснава гэта прыходзіць цяпер, калі яго няма і словы ўжо не могуць дайці да яго, але яна жыла і цэплілася заўсёды ў тым адчуванні трываласці і ўпэўненасці, калі Пётр Усцінавіч быў поруч і адзін яго позірк, адно яго слова маглі ўстанавіць раўнавагу і справядлівасць.

Што і казаць, ужо і на нашым веку, у пасляваенныя гады, літаратурны працэс не праходзіў проста і гладка, а часам нават і зусім нялёгка. Ды яно і зразумела, бо жыццё не стаяла на месцы. Але, тым не менш, наш творчы карабель, населены дужа разнастайнай па ўзросце і магчымасцях камандай, не губляў упраўлення ў штормы, а досыць паспяхова ішоў наперад, чаму сведкам шматлікія тамы выдатных паэтычных і празаічных кніг, якія былі напісаны або задуманы ў тых гадах, калі на капітанскім месціцы стаяў Петрусё Броўка і творчае жыццё ў нашым саюзе брыла жывымі сокамі добрачыліваасці і патрабавальнасці.

Як хораша і прыемна было адчыніць тады дзверы ў адзіны саюзнаўскі кабінет, дзе за сталом сядзеў Петрусё Усцінавіч, і пачуць ад яго, занятага ў той час, можа, дужа важнай і тэрміновай справай, шчырае і доб-

разычлівае: заходзь, заходзь, браце. І ўжо адразу знікала дыстанцыя, і ўжо непрымушана і зацікаўлена Петрусё Усцінавіч распытаў, над чым ты працуеш, як жывеш, і без твай прасьбы абцяў падтрымку, калі недзе ўзнікнуць перашкоды. Такое не забываецца. І не забудзецца.

Як кіраўнік Саюза пісьменнікаў, Петрусё Усцінавіч не любіў расхлябанасці і недарэчнасці ў рабоце падначаленых. Сам жа ён, калі абцяў нешта, дык не забываўся і заўсёды даводзіў справу да канца. А ягонай невычарпальнай энергіі можна было толькі пазайздросціць. Ён адзін мог звярнуць такую гару спраў, перад якой спасавалі б абоймы не дужа падагнаны адна да адной штатныя адзінкі. Можна было толькі падзівіцца, з якой хуткасцю і зладнасцю запрацавала пад яго кіраўніцтвам такое складанае выдавецтва, як Беларуска-Савецкая Энцыклапедыя. І ўсё гэта без сьнаг на вечную занятасць, сціпла і прыгожа — усё адразу: і паэзія, і проза, і навука, і грамадская дзейнасць. А хвароба падкрадалася ўжо, абладала глухою асадаю. Ды зноў Петрусё Усцінавіч не наракаў на лёс, а, як бы займаўшы другое дыханне, яшчэ больш апантана кідаўся ў вір такіх неадкладных спраў.

Ён быў вялікі не толькі ў паэзіі, а воль і ў гэтай спапяляючай душы і сэрца апантанай дзейнасці.

Мы дужа рэдка думаем пра блізкіх і а ўжо скажаць ім пра павагу і любоў ці то не ўмеём, ці то саромеемся. І найчасцей тады, калі няўтомная смерць вырывае дарагога чалавека з жыцця, пасылаем наўздагон яму запозненнае прызнанне разам з апошнім бывай і даруі.

Бывайце і даруйце, дарагі і любімы Петрусё Усцінавіч!
Вашы светлы і чысты вобраз будзе вечна жыць у нашых сэрцах.

Алесь АСІПЕНКА.

НАСТАЎНІК

Востры боль незваротнай страты сціскае сэрца, але яно ўсё яшчэ не хоча змірыцца, прыняць гэтую жахлівую сапраўднасць. Зноў і зноў бачу, як лёгкая, хлапечай хадою, у такой звыклі для вока палатнянай непачыцы з задзірыста заламаным брыльном, крочыць Пётр Усцінавіч берагам сваёй крынічнай рачулі, светла і мудра ўсміхаючыся лагоднаму летняму дню, кожнай драбніцы характара дарагой яму зямлі.

Я не магу на вас забыцца.
Вы ўсе са мной,
Як нават сплю.
Не, вы скажыце, вы скажыце.
Чаму я гэтак вас люблю?
Вярзую тую — многапачку.
Што ля бацькоўскага двара.
І тую рэчачку Вушачку.
Якой далёка да Дняпра...

Не дачакаўшыся сапраўднай вясны, плача сёння бяроза-многапачка, зажурыліся санавіція нябёсы над Ушаччынай.

Яго няма. А здавалася — колькі яшчэ будзе добрых сустрэч, шчырых размоў. І усё ж я ўдзячны лёсу за тое, што ён падарыў мне найвялікае шчасце быць блізка знаёмым з гэтым вялікім чалавечым, выдатным, непаўторным паэтам, душэўным, здзіўляюча мудрым, добрачылівым.

Захапіла ў ім усё, але, бадай, больш за ўсё маладосць яго душы, неўтаймаванасць энергіі, незвычайны аптымізм, грамадзянская мужнасць. Нават бязлітасная, страшная хвароба не змагла пахіснуць яго бяспрыкладнага жыццёлюбства. Да апошняга свайго дня ён менш за ўсё думаў пра сябе, жыў клопатамі пра развіццё беларускай літаратуры, культуры.

Успамінаецца, як у час апошняй паездкі яго на Ушаччыну мінулымі летам ішлі ранічнай мы з Рыгорам Барадуліным да Пятра Усцінавіча ў гасцініцу і спыніліся на ганку, думачы, што, відаць, не трэба ішчэ заходзіць у нумар, будзіць чалавека. А ён сам вышаў насустрач і кажа: «Позна спіць, малець. А я ўжо ўсе Ушачы абшыю!».

Яго душэўныя якасці, духоўная невычэрпнасць іскрава бачацца ва ўсім, што выйшла з-пад пера гэтага вялікага майстра слова. Паэзія Петруса Броўкі сваімі наранямі глыбока ўвайшла ў магутны, жыватворны пласт народнага жыцця, вынесла з яго ўсё самае значнае, каб зноў перадаць гэтыя каштоўнасці людзям. Колькі спрасавана ў радках яго вершаў і паэм, кніг прозы мудрасці, дабраты, высакроднасці!

Пётр Усцінавіч разумеў, што мастацтва не можа існаваць без перадачы вопыту старэйшых маладым. І таму так зацікаўлена, так кіпатліва адгукаўся ён на кожную, няхай сабе яшчэ сціпую, удачу малодшых літаратараў, вучыў не пасаваць перад цяжасцямі, дамагацца свайго настойліва працаваць. Пётр Усцінавіч заўсёды быў сваім сярод маладых, не глядзеў звысана, трымаўся з імі па-таварыску проста, шчыра, але і па-бацькоўску строга, без паблажлівасці. Асабісты прыклад ён вучыў усіх нас ідэйнай і маральнай непаліхнасці, любові да свайго народа, сацыялістычнай Айчыны. За ўсё гэта мы бязмежна ўдзячны свайму настаўніку.

Сяргей ЗАКОННІКАУ.

ПАХАВАННЕ П. У. БРОЎКІ

Мінск, 26 сакавіка 1980 года. Жалобны мітынг на Цэнтральнай плошчы.

Фота А. НИКАЛАЕВА і Г. СЯМЕНАВА. (БЕЛТА).

Вострым болем увайшла ў сэрца кожнага з нас гэта горкая вестка: няма больш сярод жывых Пятра Усцінавіча Броўкі — выдатнага паэта, вялікага грамадзяніна і добрага, душэўнага чалавека. Абарвалася жыццёвая дарога літаратара вялікага таленту, па якой ён крочыў не толькі як паэт, але і як баец за ўстанавленне савецкага ладу, як рабочы і салдат, вучоны і грамадскі дзеяч. Яго па-народнаму мудрая, па-партыйнаму страсная паэзія ўпершыню прыходзіць да нас са школьных падручнікаў, каб затым стаць верным спадарожнікам, настаўнікам і сябрам на доўгія дзесяцігоддзі. Ліра П. Броўкі ўвабрала ў сябе велізарны свет фарбаў, пануццяў і думак, якімі паэт шчодро дзяліўся з сучаснікамі.

Ён пражыў нялёгкае, але змястоўнае, цікавае жыццё, непарыўна звязанае з жыццём народа, партыі і краіны. Сялянскі сын, затым ваяц сельскіх камсамольцаў, старшыня выканкома сельсавета, журналіст, пісьменнік, дзяржаўны дзеяч і вучоны — Пётр Усцінавіч заўсёды заставаўся на грэбені жыцця, заўсёды тонка адчуваў яго пульс, умеў убачыць у ім новае, што толькі нараджалася, і расказаць аб гэтым вобразна, шчыра і проста.

Нялёгкімі былі дарогі, якія калыхалі калыску яго таленту і сталі асновай яго шматграннай творчасці. У яго кнігах адлюстраваліся гарчае дыханне савецкіх пяцігодак, энтузіязм калектывізацыі, мужнасць абаронаў Айчыны, непахіснасць барацьбы за мір і дружбу народаў, героіка неспакойных будняў.

У непарыўнай сувязі паэта з народным лёсам, з жыццём краіны — сакрэт велізарнай папулярнасці кніг П. Броўкі, якія больш ста разоў выдаваліся ва ўсіх брацкіх рэспубліках. Яго творы вядомыя за межамі, яны раскрываюць замкнёнаму чытачу прыгажосць душы савецкага чалавека, яго талент і працавітасць, гавораць аб яго ратнай адвазе, мужнасці і непахіснай стойкасці, аб невычарпальнай любові да Радзімы.

Ён быў глыбока народным паэтам, і мільёны людзей, зачараваных яго самабытнай паэзіяй, плацілі яму шчырай любоўю і ўдзячнасцю. Аб гэтай усенароднай любові да песняра гаварыла і бясконца людская рака, якая цякла да будынка акруговага Дома афіцэраў, дзе была ўстаноўлена труна з цэлам памёршага. Развітацця з любімым паэтам, ушанаваць у жалобным маўчанні яго светлую памяць прыйшлі

тысячы людзей — рабочых і будаўнікоў, хлебарабаў і студэнтаў, пісьменнікаў і вучоных, воінаў Савецкай Арміі і школьнікаў.

...З раніцы 26 сакавіка, калі зноў быў адкрыты доступ да труны памёршага, на апошняе спатканне з песняром ішлі і ішлі людзі. Пад скляпеннямі залы гучаць жалобныя мелодыі. Кожныя пяць мінут змяняецца ганаровая варта. Жалобную вахту нясуць члены ЦК КПБ і дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР, члены праўленняў Саюзаў пісьменнікаў СССР і БССР, прадстаўнікі працоўных калектываў, творчай інтэлігенцыі, землякі паэта.

У ганаровую варту становяцца таварышы П. М. Машэраў,

А. Н. Аксёнаў, У. І. Броўкаў, М. М. Зайцаў, Ю. Б. Колакалаў, А. Т. Кузьмін, У. А. Мікуліч, У. Ф. Міцкевіч, Я. П. Нікулкін, У. Е. Лабанок, К. М. Платонаў, Н. Л. Сняжкова.

Труна з цэлам памёршага выносіцца з залы і ўстанаўліваецца на Цэнтральнай плошчы горада, якую запоўнілі тысячы мінчан. Тут жа кіраўнікі Кампартыі Беларусі і ўрада рэспублікі, міністры, прадстаўнікі творчых саюзаў, пісьменніцкіх арганізацый брацкіх рэспублік, родныя і блізкія памёршага. Пачынаецца грамадзянская паніхіда.

Да прысутных звяртаецца першы намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР У. Ф. Міцкевіч.

вязку. Ён быў бязмежна ўлюбёны ў жыццё, у нашу сучаснасць, умеў радавацца агульным поспехам і дасягненням, услаўляючы іх у сваіх жыццяродасных, пранікнёных, поўных невычарпальнага аптымізму і гарачай веры ў справядлівасць нашай справы творах.

Дастойны прадаўжальнік традыцый Купалы і Коласа, ён унёс неацэнны ўклад у далейшае іх развіццё, у скарбніцу беларускай савецкай літаратуры, усёй нашай культуры. Паэт і празаік, палыманы публіцыст і літаратурны крытык, ён пакінуў творы, якія ўпісаліся яркай старонкай у мастацкі летапіс нашага часу. Яго кніга «А дні ідуць...», удастоеная Ленінскай прэміі, а таксама многія іншыя, шырока вядомыя творы, у тым ліку зборнікі вершаў «Заўсёды з Леніным», «Між чырвоных рабін», раман «Калі зліваюцца рэкі», апавесць «Разам з камісарам» нясуць мільёнам чытачоў краіны і свету праўду аб родным беларускім краі, аб нашым сацыялістычным укладзе жыцця, аб слаўнай гісторыі і сённяшнім дні савецкага чалавека.

Пётр Усцінавіч Броўка быў другам і настаўнікам некалькіх пакаленняў Беларускіх літаратараў, ён актыўна ўдзельнічаў у прымяжэнні мастацкіх каштоўнасцей савецкай літаратуры і культуры, нястомна і пасля-

доўна змагаўся за чысціню прынцыпаў сацыялістычнага рэалізму, за народнасць і партыйнасць мастацтва, за высокія камуністычныя ідэалы.

Сваім яркім жыццём, кіпучай энергіяй, вечнай нястомнасцю і творчым гарннем Пётр Усцінавіч Броўка быў прыкладам для ўсіх нас, кожнага, хто бачыць сэнс свайго жыцця ў служэнні людзям, справе партыі, справе народа.

Партыя і Савецкі ўрад высока ацанілі заслугі Пятра Усцінавіча Броўкі перад Радзімай, прысвоіўшы яму званне Героя Сацыялістычнай Працы, узнагародзіўшы чатырма ордэнамі Леніна, ордэнамі Кастрычніцкай Рэвалюцыі, Дружбы народаў і іншымі высокімі ўзнагародамі.

Светлы вобраз выдатнага паэта-грамадзяніна, чалавека вялікага сэрца, выключнага душэўнага багацця назаўсёды застанеца ў памяці народа.

Прамова У. Ф. МІЦКЕВІЧА

Дарагія таварышы, сябры! Беларускі народ, усіх нас напаткала вялікае гора — на 75-м годзе жыцця памёр выдатны савецкі пісьменнік, народны паэт Беларусі Пётр Усцінавіч Броўка — дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, член ЦК КПБ, Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Ленінскай і Дзяржаўных прэміяў, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, член прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, акадэмік Акадэміі навук БССР, галоўны рэдактар Беларускай Савецкай Энцыклапедыі. Перастала біцца сэрца палыманага патрыёта, чалавека, якога ўсе мы ведалі і любілі, плённа дзейнасць якога так значна і важна адчувалася ў духоўным і культурным жыцці рэспублікі. Паэт і грамадскі дзеяч, вучоны і арганізатар, адзін са старэйшых і кіраўнікоў пісьменніцкай арганізацыі, член настаўніцкай творчай моладзі — такім быў круг штодзённых клопатаў Пятра Усцінавіча Броўкі, чалавека — працаўніка, чалавека-грамадзяніна.

Нарадзіўся Пётр Усцінавіч Броўка 25 чэрвеня 1905 года ў вёсцы Пуцілкавічы Ушацкага раёна Віцебскай вобласці ў беднай сялянскай сям'і. З юнацкіх гадоў ён у кіпенні сацыялістычных пераўтварэнняў нашай рэспублікі, усёй краіны. Пятрусь Броўка працуе ў ваенным камісарыяце, валасным выканкоме, старшыней сельсавета, камсамольскім сакратаром, адказным сакратаром газеты «Чырвоная Полаччына». У 1940 годзе ён звязвае свой лёс з Камуністычнай партыяй і да апошніх дзён жыцця з'яўляецца верным і актыўным яе сынам.

У час фашысцкай навалы яго пры натхнёна заклікае салдат і партызан, працаўнікоў тылу на бязлітасную барацьбу з ворагам. Пасля вайны П. У. Броўка працуе рэдактарам часопіса «Польмя», на працягу амаль 20 гадоў няўменна ўзначальвае рэспубліканскую пісьменніцкую арганізацыю, а затым, з'яўляючыся галоўным рэдактарам Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, уносіць вялікі ўклад у развіццё беларускай навукі.

Жыццёвы і творчы шлях Пятра Усцінавіча Броўкі — гэта шлях новай Савецкай Беларусі, шлях нашай сацыялістычнай Радзімы, шлях народа — будаўніка камунізму. «Рэвалюцыяй мабілізаваны і прызваны», акрылены заваёвамі Вялікага Кастрычніка, новай сацыялістычнай явай, ён з першых крокаў свайго свядомага жыцця прымаў самы актыўны ўдзел у перабудове жыцця на новы лад. А жыццё, у сваю чаргу, заклікала яго ўзяцца за пера, зрабіла сваім натхнёным, страсным песняром, паэтам-бальшавіком, прапагандыстам ідэй ленінскай партыі.

Час выбраў паэта, паэт уславіў свой час, застаючыся заўсёды верным высокаму творчаму прызначэнню, беззаветнаму служэнню свайму народу. І ў гады першых пяцігодак, і ў цяжкі час ваенных выпрабаванняў, і ў мірныя дні сацыялістычнага будаўніцтва Пётр Усцінавіч Броўка быў непахісным байцом пярэдняга краю, верным сынам партыі і народа, патрыётам — інтэрнацыяналістам, літаратарам высокага грамадзянскага пафасу і аба-

Прамова Максіма ТАНКА

Дарагія сябры! Сёння мы сабраліся, скліканыя набатным развіталым званам цяжкай звесткі, якая ўскалыхнула нашы сэрцы, сабраліся, каб прывесці ў апошняму дарогу народнага паэта Беларусі Пятруся Усцінавіча Броўку, аднаго з выдатнейшых прадстаўнікоў беларускай і ўсёй савецкай літаратуры, які ў цяжкія і радасныя часіны жыцця разам з намі дзяліў і хлеб, і патроны, клопаты і надзеі, думы і свае звонкія шчырыя песні.

Цяжка змірыцца з гэтай трагічнай звесткай аб яго смерці. Цяжка зараз выказаць бязмежнае пачуццё нашай страты, якое не раз будзе вяртацца да кожнага з нас, бо з адыходам сапраўднага выдатнага мастака заўсёды застаецца шмат пытанняў і спраў, якія без яго нам будзе цяжэй вырашаць.

Пятрусь Броўка быў чалавекам надзвычай чутлым на гора і радасць, на ўсё, чым жыў яго народ, яго Радзіма, на ўсё, што адбывалася на шырокім свеце. Ён быў чалавекам здаровай працавітасці, кіпучай, невы-

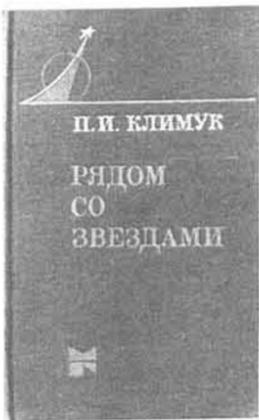
чэрпнай энергіі, адным з самабытнейшых паэтаў, у творчасці якога знайшлі сваё найбольш поўнае і яркае адлюстраванне гераічнага эпоха рэвалюцыі, яе стваральны пафас, яе парыў у будучыню.

Талент Пятруся Броўкі развіваўся пад непасрэдным уплывам падзей нашага часу, пад дабрадзейным уздзеяннем творчасці нашых выдатных заснавальнікаў сучаснай беларускай літаратуры Я. Купалы і Я. Коласа, з якімі ён дружыў і на працягу ўсяго свайго жыцця плённа развіваў іх слаўныя традыцыі.

Любоў да вялікай рускай і ўсёй шматнацыянальнай савецкай літаратуры дала яму магчымасць няспынна ўдасканальваць сваё майстэрства, пашыраць свае даягляды, паглыбляць ідэйнае гучанне сваёй паэзіі і ўздывацца да новых і новых вышын свайго мастацтва. Вось чаму кожны яго твор, кожную яго новую кнігу, з якіх так ярка і пераканаўча

(Заканчэнне на стар. 14—15).

КНИГАПІС

П. П. КЛИМУК
РЯДОМ
СО
ЗВЕЗДАМИ

П. КЛИМУК. Побач з зоркамі. Кніга аднаго палёту. Пераклад з беларускай М. «Молодая гвардия», 1979.

Серыя «Людзі і космас», якую выпускае выдавецтва «Молодая гвардия», папоўнілася кнігай двойчы Героя Савецкага Саюза, лётчыка-касманauta СССР, нашага земляка Пятра Клімука. У ёй у асноўным раскажана аб шасцідзсятыхсуточных палёце П. Клімука з В. Севасцянянавым на касмічным караблі «Саюз-18» і арбітальнай станцыі «Салют-4» — адным з першых доўгатэрміновых палётаў, у якіх паўстала нямаля складаных праблем, звязаных з прывыканнем да бязважкіх псіхалагічна сумяшчальных умоваў і іншых.

Аднак гэта не своеасабліва «справаздача» пра касмічны рэйс, а цікавы і змястоўны расказ пра прафесію касманauta, пра сучасны ўзровень касманautyкі ўвогуле. І, вядома ж, пра шлях самога Пятра Клімука да зорак.

«Побач з зоркамі» — яшчэ адно знаёмства з біяграфіяй аднаго з панаральнікаў космасу, сапраўднага героя нашых часоў. Багата ілюстраваная, кніга гэтая прысвечана камсамольцам сямідзсятых гадоў — маладому, дапытліваму пакаленню, якое — прыйдзе час — тансама пройдзе па незвычайнай дарозе. Побач з зоркамі...
М. КЕНЬКА.

АНАТОЛЬ КУДРАВЕЦ
НА БАЛЮЦЕ
СКРЫПЕЛІ ДРАЧЫ

А. КУДРАВЕЦ. На балюце скрыпелі драчы. Апавяданні. Для старэйшага школьнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979.

У зборнік увайшлі лепшыя апавяданні пісьменніка. Сярод іх такія добра вядомыя творы, як «На балюце скрыпелі драчы», «Марута і Зіна», «Жулік», «Цітаўні», «Елачка», «Мама чакае» і іншыя. Прасякнутыя увагай да чалавека, да яго багатага і няпростага ўнутранага свету, яны вучаць маладога чытача адчуваць прыгожае ў жыцці, быць душэўна багатым і шчодрым.

Усім творам А. Кудраўца ўласцівыя тонкі псіхалагізм і глыбокае даследаванне характараў герояў. Адсюль і вынікае праўдзівасць і даверлівасць інтанацый кожнага твора, мастацкая пераканаўчасць у абмалёўцы вобразу.

Ф. ІВАНОВ.

СВЕТ АБСТАВІН, у якіх жыве сучасны чалавек, надзвычай складаны, супярэчлівы. Складанасць і супярэчлівасць умацаваюцца ў значнай ступені ад таго, што амаль кожны з нас сёння павінен жыць як бы ў некалькіх розных мікракалектывах, мікраатмасферах адначасова. Праца і грамадская дзейнасць, побыт і сям'я, асабістыя ўзаемаадносіны — вольмі часта гэтыя сферы чалавечага існавання не маюць паміж сабою ніякай непасрэднай сувязі. Такі стан рэчаў літаратура добра адчувае, магчыма, па гэтай прычыне сёння ва ўзаемаадносінах мастацтва з сучаснай рэчаіснасцю назіраецца пэўны падзел сфер. У выніку — творы «вытворчага» плана і творы сямейна-бытавыя. Гэта — асабліва значныя сваімі рэальнымі вынікамі, сваёй колькасцю групы. (Так званая «вясковая» проза займае асаблівае месца: у ёй чалавек паказваецца сёння, відаць, найбольш цэласна, аб'ёмна, усебакова).

Зразумела, паказваючы чалавека толькі ў вытворчасці ці толькі ў сямейна-бытавых адносінах, пісьменніку не заўсёды бывае лёгка выявіць яго сапраўдную сутнасць, жыццёва вызначальнае ў ім. Тут патрэбна як бы дадатковая мастацкая праніклівасць, строга выверанасць маральна-этычных крытэрыяў. Здольнасць бачыць не толькі дзеянні героя, але і яго маральнае права на іх, не толькі ўчынкі, але і маральную цану іх. Чалавек жыве сярод людзей. І яго справы, ўчынкі, нават яго пачуцці і перажыванні заўсёды закранаюць іншых людзей, г. зн., што той мікрасвет, у якім існуе чалавек, гэта не толькі свет ягоны, але і свет іншых, больш таго, ён невідочна ўваходзіць у вялікі свет жыцця наогул. Адчуванне, разуменне гэтага становішча чалавека ў сённяшнім жыцці з'яўляецца асноўнай перадумовай мастацкага спасціжэння рэчаіснасці. У найбольшай ступені, відаць, такой яе сферы, як сямейна-бытавыя ўзаемаадносіны людзей, дзе момант суб'ектыўна-асабісты асабліва адчувальны, адыгрывае вызначальную ролю.

Падумалася пра гэта, калі чытаў апошнім часам апавяданні Янкі Сіпакова з цыкла «Жанчына сярод мужчын» і ягоную аповесць «Ці так жывеш?». Творы гэтыя ў сённяшняй літаратуры вылучаюцца навізмой і вострай жыццёваасцю тэматыкі і праблематыкі, арыгінальнасцю сюжэтнага вырашэння складаных сітуацый, моцнай асабістай зацікаўленасцю сённяшнім станам ўзаемаадносін паміж ёю і ім, пытаннем, якое кожны раз па-новаму і нанова турбуе чалавецтва вось ужо на працягу многіх стагоддзяў. Сёння турботы маюць свой адметны акцэнт і ўхіл.

Аповесць «Ці так жывеш?» выклікала цікавасць, спрэчкі (пэкуль што вусныя). Ды гэта натуральна. Тое, пра што раскажана ў аповесці, сёння турбуе вельмі многіх. Да таго ж напісана яна ўсхвалявана, вылучаецца псіхалагічнай і душэўнай праўдзівасцю, адчуваннем мастацкай меры і этычнага такту.

У цэнтры твора гісторыя, тыповая для нашых дзён, калі назіраецца няўстойлівасць сямейных адносін, калі асабліва ўзраста колькасць разводаў. Алега Жавейку, галоўнага героя аповесці, кінула жонка. Пайшла да другога, з дзіцем. Паехалі на Далёкі Усход. Праз тры гады вярнулася. Аўтар не даследуе гэтую гісторыю ўсебакова, не вытлумачвае яе прычыны, нікога гучна не асуджае і не ўхваляе. Гэта яму не патрэбна. У яго іншая задача.

«Яны жылі з жонкаю дружна
Я. Сіпакоў. Ці так жывеш? Аповесць. «Полымя», 1979, № 12.

і хораша», «...сям'я ў іх атрымалася шчаслівая», «...тое шчасце, пра якое яны абое падушчалі ў першую сваю сустрэчу, раптоўна абвалілася на іх, сагрэла сваёй цёплай і ласкаю, падаравала ім пацешнага сына...» Ды раптам — цібы прыручана на стала («Мы з Вовам (сын. — С. А.) выходзім замуж і пакідаем цябе») — і канец усяму, пра што марыў, чым жыў. А ў запісцы да таго ж яшчэ афарыстычна выказаная жорсткая парада: «Бывай здароў і жыві як хочацца». Жавейка міжволь-

ры вызначальна роля належыць вобразу Вова, малага сына Жавейкі і Тоні. Сапраўднасць іх паводзін адбіваецца ў дзеях, найперш у хлопчыку.

Жавейка ўвесь час думае пра сына. «Вова сніўся яму... як не кожную ноч. І ўдзень ён у многіх хлапчуках пазнаваў яго і гатовы быў багчы за кожным, хто нават са спіны быў падобны на сына». З асаблівым сардэчным болям Жавейку ўспамінаецца сустрэча з сынам перад Новым годам. Вова не мог не радавацца, што бачыць тату, скардзіўся, што яго не пус-

Надрукавана ў «Полымі»

ЖЫВІ ЯК ТРЭБА

на апынуўся ў незвычайным, ненатуральным для яго стане. Была сям'я, жонка, сын — была рэальная мэта, дакладнай святло, на якое чалавек арыентаваўся ў жыцці, якое вяло яго. Ён баяўся хоць чым-небудзь зацьміць яго, прытушыць.

Нечакана, жорстка ўсё знікла. Жавейка пачынае жыць унутрана расслаблена, без светлай мэты і без супраціўлення. Менавіта гэты стан чалавека і даследуе пісьменнік. Даследаванне своеасаблівае. Уся гісторыя пададзена як успамін-перажыванне. Тут важны настрой, агульная эмацыянальная атмасфера твора. Сіпакоў здолеў надаць усёй гісторыі вельмі арганічнае, роўнае эмацыянальнае гучанне. Уласцівае для пісьменніка светлае, жыццесцвярджалае светаўспрыманне напоўнена тут тугой, унутраным болям. Гэты настрой твора адпавядае таму, пра што ў творы гаворыцца, адпавядае ўнутранаму стану героя, дзесьці як бы ім ствараецца.

Дарэчы, настрой узнікае напачатку, яшчэ да таго, як нешта стане вядома пра жыццё галоўнага героя.

Жавейка едзе з камандзіроўкі: «Аўтобус не спяшаючыся прадзіраўся праз восенскую непагадзь... Дожжд са снегам выпаў на разараньня на зіму палі, на голяя, пачарнелы ўжо ад макрэчы кусты, што паныла праплывалі за акном.

У палях, дзе яшчэ толькі пачынала світаць, было шэра, мокра і таксама няўтульна. Тыя ж шэрань і няўтульнасць гусціліся і ў аўтобусе — у ім усё было, як і на вуліцы, і толькі можа адно не хапала ветру і дажджу...» Крыху пазней пра Жавейку сказана: «Хмурна было і ў яго на душы».

Вось у гэтым настроі, у гэтай эмацыянальнай атмасферы падаюцца ўспаміны-перажыванні Жавейкі. Сама па сабе такая форма падачы падзей тоіць для пісьменніка пэўную небяспеку: герой заўсёды сябе можа паказаць у больш выгадным асветленні, чым іншых, ягоны прысуд часам становіцца вырашальным. Сіпакоў пазбег гэтага. Па-першае, Жавейка ўсю гісторыю ўспамінае. А ўспаміны пра сябе заўсёды шчырыя, у ацэнках пераважаюць аб'ектыўныя. Па-другое, пытанне, пастаўленае ў назве: «Ці так жывеш?» — дзесьці настройвае на пэўныя крытычныя адносіны да самога Жавейкі. Патрэцяе, успаміны яго пазбаўлены непасрэдных ацэнак паводзін і ўчынкаў іншых, нават жонкі. Праўда, аўтарская паціця тут неадухсэнсоўная, хоць зноў жа не выражана непасрэдна, адкрыта-публіцыстычна.

У ацэнцы галоўных персанажаў, іх паводзін у гэтай гісто-

каюць у гасці, прасіўся разам жыць. Сцэна напісана з моцным унутраным драматызмам, з болям, напісана псіхалагічна дакладна, эмацыянальна напружана і стрымана. Яна дае своеасаблівы эмацыянальна-этычны ключ для ўспрымання ўсёй гісторыі. Пастаянны сум па сыну з'яўляецца вызначальным у тым агульным настроі, у якім Жавейка ўспамінае-перажывае мінулае.

І вось заключная сцэна. Радасная сустрэча бацькі з сынам. Але і ўсхваляваны Жавейка раптам заўважае дзяўчынку. Бачыць, што яна падобная на Сашку, другога мужа Тоні.

Хлопчык вярнуў сабе бацьку. Дзяўчынка — страціла. Думаць асабліва, што тут вінаваты, не даводзіцца.

І яшчэ. У сцвярдзэнні ўнутранай сутнасці Тоні вельмі важнае значэнне мае выказаны ў запісцы яе асноўны жыццёвы прынцып: «Жыві як хочацца». Гэта «філасофія» спахвіта, эгаіста. Яна мае на мэце выключна асабісты жададні і імкненні чалавека. Яна, магчыма, незалежна ад намераў яе носбітаў, адмоўна ўплывае на іншых, на грамадства.

Апынуўшыся, пасля нечаканай здрады жонкі, як бы на раздарожжы, абражаны, пакрыўджаны, разгублены Жавейка дзесьці тачынае таксама жыць па гэтым прынцыпе. Праўда, такое жыццё для яго не ўсвядомлена мэта, а нібы стыхійны пошук выхаду са становішча. Тут прынцып «жыві як хочацца» дзесьці дапаўняецца прынцыпам «жыві так, як жыццё складзецца». Хоць пра прынцып у дадзеным выпадку гаварыць не даводзіцца: у Жавейкі не было якойсьці строга акрэсленай жыццёвай праграмы. Ён жыве натуральным чалавечым жыццём, дзе нормы, прынцыпы не дэкларуюцца, не падкрэслваюцца, а проста ўнутрана вызначаюць характар паводзін, ўзаемаадносін з іншымі.

Усялякае грубае парушэнне такога жыцця асабліва балючае, надоўга пакідае незагойныя душэўныя раны. Так атрымалася з Жавейкам. Нечакана застаўшыся адзін з узбуджанай сьвядомасцю, развярэджанай душою, ён не знае, як жыць, што рабіць. Нейкі час усё ідзе нібы па інерцыі. Чалавек сумлены, унутрана прыстойны, Жавейка не можа жыць так, як яму раіць жонка. Ранейшае жыццё таксама немагчыма. Стан выключна складаны, няўстойлівы, падуладны знешнім уплывам. Я. Сіпакоў надзвычай уважліва, з добрым адчуваннем чалавечай душы і належным тактам, даследуе і паказвае свайго героя ў ненатуральным для яго становішчы. Менавіта гэтым даследаванню адведзена асноўная пісьменніцкая ўвага.

Тры гады Жавейка пражыў адзін. Шмат чаго за гэты час было ў ягоным жыцці. Былі вясёлыя, шумныя мужчынскія кампаніі, былі жанчыны. Дарэчы, і апісанні мужчынскіх кампаній, і апісанні ўзаемаадносін Жавейкі з жанчынамі (а займаюць яны ў творы нямаля месца) вылучаюцца яркасцю, выразнасцю, эмацыянальнай свежасцю. Заўважым, што апісанні гэтыя падаюцца як успаміны. І тым больш характэрна: прайшоўшыя гады былі для Жавейкі і доўгія, і нудныя, і цяжкія, «дні шамацелі нейкія бескалёрныя, амаль падобныя між сабою, і плылі яны, як у цяжкім і свінцовым сне». Усё, што адбывалася з ім у гэты час, не адпавядала сэнсу і мэце яго жыцця, а ўсяго толькі настрою, часоваму няўстойліваму душэўнаму стану.

Цікава вось на што звярнуць увагу: і мужчыны, і жанчыны, з якімі Жавейка сустракаецца, праводзіць час, вельмі падобны ў чымсьці адзін на аднаго (усе яны ці то пакрыўджаны лёсам, ці то не маюць у жыцці ўстойлівасці), ды і не вылучаюцца, скажам, станоўчасцю. Што гэта: аднабожавасць, згучэнне цёмных фарбаў? Думаецца, не. Для пісьменніка галоўным было даследаваць паводзіны чалавека ў адпаведным стане, і тут на яго шляху патрэбны былі спакусы. А ёсць у жыцці такая заканамернасць: людзі заўсёды аднаюцца, калі ў іх ёсць агульны інтарэс, захапленні або здарылася з імі якое гора, няшчасце (шчасце чалавек лягчэй перажывае адзін). У пачатку твора пісьменнікам дакладна заўважана: застаўшыся адзін, Жавейка «ўсё больш і больш гарнуўся да людзей, у натоў — абы не заставацца аднаму». І тут адзначым яшчэ адзін момант. Праз нейкі час свайго новага жыцця герой аповесці заўважае, што «шчаслівым ён, не прытуліны, адзінокі, замінае — усе спяшаюцца з ім хутчэй развітацца, каб астацца сам-насам са сваім шчасцем».

Герой аповесці Сіпакова жыві нейкі час падуладны ўплывам абставін, асабліва нека адкрыты для іх не заўсёды станоўчага ўздзеяння. Не ўсё ў гэты час рабіў ён як трэба, не ўсе ягоныя ўчынкі былі ўнутрана спраўданы. Жончын прынцып «жыві як хочацца» не прымаў, «...нават ненавідзеў. Але той, як прытопленая ў вадзе крыга, зноў і зноў усплываў у яго думках і балюча цёрся аб іх сваімі абламанымі — вострымі і шурпатымі — краямі...» На нейкі час Жавейкавы паводзіны міжвольна аказаліся падуладныя сутнасці гэтага прынцыпу.

Пісьменнік паслядоўна, уважліва, псіхалагічна абгрунтавана, жыццёва дакладна даводзіць, што такія людзі, як Жавейка, па сваёй унутранай духоўнай і душэўнай сутнасці не могуць жыць толькі так, як ім хочацца. Не могуць, бо гэта шкодна адбіваецца на іншых, разбурае і іхнюю чалавечую асобу.

Пакутлівыя тры гады для Жавейкі не прайшлі бясследна. «Цяпер ён быў і старэйшы, і мудрэйшы за сябе самога». Шмат чаго, напэўна, час навучыў і Тоню. Яна вярнулася зноў да Жавейкі — вінаватая, няўпэўненая.

«Прыватная гісторыя» нашага сучаснага жыцця, асэнсаваная і даследаваная мастаком, набыла агульназначнае гучанне. Паставіўшы назвай твора пытанне «Ці так жывеш?», Я. Сіпакоў логікай разгортвання падзей, логікай унутранага разгортвання характараў, усім пафасам твора рашуча адмаўляе жорсткі прынцып: «Жыві як хочацца», сцвярджае такія адносіны да жыцця, да чалавека, сутнасць якіх можна выказаць наступным чынам: жыві не так, як хочацца, а так, як трэба жыць сярод людзей.

Серафім АНДРАЮК.

ДОБРЫЯ КНІГІ ЗБІРАЮЦА ДОУГА, як наваляніцы...
На небасхіле пачынаюць груваціцца хмары, нагадваючы дзівосныя вежы і фантастычных істот. І вось яны набліжаюцца, згущваюцца, пагрозліва цяжэюць, каб неўзабаве абрынуцца на прыціхлую зямлю бляскам азэрэння і дажжом спагады. Спорна гамоніць лівень, змываючы пыл звычайнай штодзённасці. Пасля

сутнасць, як у наступным чатырохрадкоўі:
Джынсава джын вылез з бутлі.
І ў рэакцыі іншыя будні:
мяняе рэакцыя стыль і вераванне—
была махровая, стала махеравая.
Кніга ўспрымаецца, як цэласны арганізм. Гэта той шчаслівы выпадак, калі кожная струна арганічна зліваецца з гучаннем усёй мелодыі настрою. Сучаснасць — яе асноўны нерв.

то з маланкай праз усё неба, калі шторм — то дзевяцібальны, калі вайна — то з усімі жахамі і болем. Дарэчы, аўтар піша пра вайну дастаткова многа і запамінальна. Згадаем з ранейшых твораў верш пра артылерыста Мікалая Сірацініна, які адзін расстраляў фашысцкую танкавую калону, пра кожнага чацвёртага загінуўшага беларуса, «Стронцій» — напамін аб пагрозе чалавецтву ў выпадку тэрмаядзернай ката-

Пачуты быў той першы звонкі крык — як выклік смерці, гвалту і знішчэнню. І з таго крыку адрываўся лік жывому веснавому адраджэнню.
Жыццё — непераможнае. Яно — апраўданне ўсіх пакут. І, як носьбіт жыцця, пад пяром паэта выступае Жанчына. Дума гэта вар'іруецца ў розных ракурсах, часам набываючы планетарныя маштабы:
Пра месца ў жыцці, як дзеці, гадаем, думаем, снім.
Месца маё ў свеце — месца ў сэрцы тваім.
Гуманістычная аснова мастацтва — у сцвярдзэнні высакароднасці. Яно не можа мець іншых мэт, апрача ўслаўлення ўзніслаці чалавечага духу. Нездарма ў гады суровейшых выпрабаванняў апошняй вайны савецкая літаратура здолела падарыць нам творы, якім суджана слаўнае жыццё і ў наступных пакаленнях. І зусім іншая справа, калі літаратуры адводзіцца неўласціва ёй роля — роля таннай рэкламы. У амерыканскім цыкле паэт прыўзнямае заслону над норавамі «свабоднага свету» (аўтар быў членам беларускай дэлегацыі на адной з сесій ААН і мог асабіста назіраць гэта). Вось абразок з «Узораў гандлёвай тэлерэкламы»:
Джон, я ўчора была з другім...
Не, я сустрэла не супермэна, не, ён зусім не шэрыф.
Ды ён быў апрапунты адменна, быў незвычайны гальштук на ім.
Джон, я гатова цябе любіць, быць вернай табе да дамавіны.
Але для гэтага ты павінен гальштук якраз такі купіць.
і г. д.
Там, дзе ўсё падпарадкавана закону чыстага, не можа быць нічога святаго ні ў сямейных узаемаадносінах, ні ў сяброўстве. Там усё рэкламуецца як найлепшае — ад мыльнага парашку да ядзернай бомбы. Там могуць партрэт куміра ма-

ляваць на джынсах ці нават на плявацельніцы — бізнес ёсць бізнес. Урэшце, гэта іх асабістая справа. Але атамная бомба... Гэта ўжо не асабістая справа — такія цацкі разлічаны на іншых. У гэтым плане злавесна гучыць «Вясельны гусь»:
Паслухай, Том, паслухай, Том,
ты любіш сваю Лолу?
Ты дорыш ёй сто тысяч тон трынітралуолу?
Тол больш не ў модзе, на ў чане.
Замест той мегатоннай лепш, Томі, адары мяне ты бомбачкай нейтроннай.
і г. д.
Гэта — «сучасная амерыканская песенка ў вольным перакладзе».
Амерыканскі цыкл — сур'езная ўдача паэта. Канечне, разабрацца за кароткі час у праблемах такой супярэчлівай краіны, як Злучаныя Штаты Амерыкі — задача няпростая. Але многія істотныя рысы аўтарам падмечаны востра і ацэнены з пазіцыі камуністычнай ідэалогіі ў традыцыйнай лепшай савецкай паэтычнай публіцыстыцы.
Цэнтральнае месца ў зборніку займае паэма «Колькі лет, колькі зім!». Сам аўтар дае ёй такое азначэнне — «паэма надвор'я з метэаралагічнымі звесткамі, гістарычнымі экскурсамі і лірыка-псіхалагічнымі эцюдамі». Такая форма, бяспрэчна, бязмежна пашырае аўтарскую свабоду, аднак яна і тоіць небяспеку бескантрольнасці пры адборы матэрыялу. Праўда, паэту гэта не пагражала, — папярэдні вопыт у стварэнні эпічных рэчў пазбавіў паэму эклектычнасці. Паэма гэта надзвычай шматпланавая. Тут мы сустранем згадкі пра трагедыю Хатыні і пра першыя маўкі, вобразы Леніна і Радзішчава, Багушэвіча і Андрэя Германава... Вынаходлівасць аўтара выключная. Кожны раздзел — эцюд — напісаны ў сваім ключы, але гэта не робіць уражан-

ГРАНІ СЧАСЦІЖЭННЯ

такага ачышчэння ўсе рэчы і прадметы выступаюць больш рэльефна, кантрастна, без прамежкавых адценняў. Свято і ценя. І над усім — шматкаляровая высёлка, як трыумфальныя вароты ў заўтра...

Пра гэта падумалася пры знаёмстве з новай кнігай Анатоля Вярцінскага «Ветрана». Максimalізм, наогул уласцівы творчасці паэта, тут выступае, як вядучая тэндэнцыя. Абсалютная яскасць пазіцыі. Ніякай недагаворанасці. Паралелізм — вызначальная рыса, аўтарскага стылю. Добра і зло. Трэцяга не дадзена.

...горшае — гэта сціранне паміж непрыяцелямі і сябрамі.

Сэрцавіна сюжэтабудовы — змена настрою, змена сітуацыі. Імкнуцца да афарыстычнасці думкі, паэт у лірычных вершах, як правіла, адсякае ўсё прэамбульнае, пакідаючы адну

А. Вярцінскі. Ветрана. Кніга паэзіі. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979.

Яна можа выяўляцца і ў падзеях эпахальнага маштабу, і ў бытавых дробязях, і ў пейзажнай замалёўцы, і ў філасофскай мініяцюры. Важна, каб гэта было суаднесена з чалавечым вопытам, спасціжэннем розных граней жыцця. Яно, як і належыць, не можа быць ідэальным, і часта выступае ў відавочных супярэчнасцях. Паэт, як і ў папярэдніх кнігах, ахвотна звяртаецца да такіх сітуацый. Колькі непрыхаванай іроніі ў «Свяце на бабровых тонах»:
Сёння не плача ўжо бабёр,
не гралівае слёзы зацята.
На тонах бабровых сёння святая.
Весела ў пастку бабёр паяр...
Што значыць, словам, НТР!
Здаволены і лавец, і звер.

А зыходным штуршком для верша паслужыла бяздумная газетная записка аб «каштоўным вынаходніцтве, дзякуючы якому працэс лоўлі стаў больш зручным як для паляўнічага, так і для самога звярка».

Паэт любіць мазкі шырокія і яркія. У яго калі наваліцца—

строфы. Пачэснае месца займае гэты актуальны матыў і ў новым зборніку.

І сапраўды, здаровы розум не можа змірыцца з перспектывай усеагульнага самазнішчэння. Трыццаць пяць гадоў прайшло пасля перамогі над германскім фашызмам, але па сутнасці небяспечныя ўзброеныя канфлікты, большыя ці меншыя — па волі імперыялістаў, а цяпер і кітайскіх гегемністаў — за гэты час неаднаразова ўспыхвалі ў розных рэгіёнах планеты. Такім чынам, падстаў для заспакаення няма і быць не можа. Памяць нявінных ахвяр вымушае нас не траціць пільнасці ні на хвіліну:
Такога агню не знала зямля,
стыхіі лютай такой.
Вёска гарыць сярод белага дня,
горад гарыць за раной.
Хачыны гараць,
горна ім паміраць,
а галоўнае — людзі гараць.

І вось у такіх бесчалавечных умовах, калі, здавалася, загіне ўсё жывое, сярод «вядзінай, на ўвесь свет, вайны... радзіўся чалавек»:

Там, дзе ўсё падпарадкавана закону чыстага, не можа быць нічога святаго ні ў сямейных узаемаадносінах, ні ў сяброўстве. Там усё рэкламуецца як найлепшае — ад мыльнага парашку да ядзернай бомбы. Там могуць партрэт куміра ма-

му і тут, дзе, здавалася б, вельмі цяжка расказаць проста і даходліва, тым больш аб палёце ў касмічным караблі, знаходзіць словы, зразумелыя маленькім:
І тут адчуў Бадзіня Груз перагрузкі цяжкі,
А потым наступіла Дзівосная бязважкасць.
Каб не ўчупіўся добра За нейкую там скрыню,
Напэўна, стаў бы плаваць Ці лётаць па кабіне.

Займальнасць, дасціпнасць — усё гэта робіць твор М. Танка пазнавальным, выклікае да расказанага цікавасць маленькіх. Немалаважна і тое, што казка напісана проста, таму лёгка запамінаецца. Наогул, атрымалася не проста кніжка, а своеасабліва чытанка-маляванка, бо яе добра дапаўняюць малюнкi М. Гуціева.

Святлана ХОРСУН.

Прыгоды Мураша Бадзіні

У апошні час шмат пішуць і гавораць, што, маўляў, наша дзіцячая літаратура слаба паказвае юным чытачам сённяшняе жыццё. Пэўнае адставанне яе звязваецца і з тым, што большасць пісьменнікаў выкарыстоўвае традыцыйныя формы і жанры.

Сапраўды, новы час нараджае і новых герояў. Аднак ні ў якім разе нельга пакідаць па-за ўвагай і той факт, што і «старыя» жанры, тыя, якія ідуць яшчэ з фальклору, калі напоўніць іх новым зместам, могуць аслужыць добрую справу ў выхаванні дзяцей.

Вялікая роля тут належыць казцы. І правільна робяць тыя пісьменнікі, якія ствараюць казкі па-сапраўднаму сучасныя. Менавіта такую казку, у якой добра суседнічаюць выдумка, неверагоднасць і рэальнасць, напісаў народны паэт Беларусі Максім Танк. Назваў ён яе «Быліна пра касмічнае падарожжа Мураша Бадзіні».

Чытачы розных узростаў запамнілі казкі М. Танка «Га-

лінка і Верабей», «Конь і Леў», «Ехаў бай» і іншыя.

«Быліна пра касмічнае падарожжа Мураша Бадзіні» — казка сучасная. Сучасная і выбарам самога матэрыялу, бо пра космас у нашай дзіцячай літаратуры, у першую чаргу ў літаратуры для маленькіх, ніхто так «падрабязна» яшчэ не пісаў, і тым, што сам гэты матэрыял падаецца свабодна, не як расказана, па-мастацку пераканаўча. Аўтар не спяшаецца раскрываць «сакрэты». Спачатку быццам нічога незвычайнага і няма. Знайшоў газету, згубленую дзецімі на ўзлеску, вожык, паглядзеў, ды вось «адна бяда: сам прачытаць не можа». «Паклікаў ён лісіцу з мядзведзем-дабрадзеям, ды і яны не вельмі ў чытанні разумеюць».

Прачытаў газету бусел, «што гнездаваў на школе, які, чуваць, кумекаў у грамаце найболей».

Праклетаў бусел, «што з Байканура скоро ў ракеце касманаўты адправяцца да зораў». Лясныя жыхары, вядома, парознаму ўспрынялі гэтую нечаканую для іх вестку. «Шмат хто ў яе не верыў», былі і такія, хто сам быў гатовы злятаць да зораў. Сярод іх аказаўся і звычайны мураш, якога звалі Бадзіня. Маленькі мураш, што вельмі «любіў залазіць на стромкія хваіны», «марыць пра вандруюку ў захмарныя прасторы».

Выбар героя казкі крыху нечаканы. Але М. Танк, як нам здаецца, свядома выбраў маленькага мураша, тым самым падкрэсліўшы, што смелыя і

нечаканыя падарожжы можа здзейсніць кожны. Галоўнае, каб ён верыў у свае сілы і здольнасці, змагаўся за сваю мару.

І хоць ніхто не раіў З дарадцаў мурашыных Рызыкаваць дарэмна За свет ляцець Бадзіні— Нікога ён не слухаў І праз лясы, разлогі, Узняўшы кіў ды компас, Падаўся ў дарогу...

Дзеянне ў казцы пачынае набываць вастрыню. Маленькім, безумоўна, хочацца як мага хутчэй даведацца, што ж будзе з іх любімым Бадзінем далей, ці ўдасца яму злятаць у космас. Аўтар як быццам аб гэтым і не здагадаваецца, ён не спяшаецца вольна сказаць аб галоўным. Паэт дае магчымасць і чытачу падумаць пра тое, як лепш дапамагчы мурашу ў ажыццяўленні яго задумкі.

Бадзіня ж ужо на аэрадроме. Толькі вось бяда — білета ў яго няма. Выйсце прыходзіць зусім нечакана, як і бывае заўсёды ў добрай казцы. Мураш пачуў, што ў Байканур да свайго сына ляціць бабуля: «І тут ідэя раптам Бадзіню асяніла: а што, калі забрацца ў кошык да бабулі?»

Адважны вандруюнік так і зрабіў. Хутка ён быў у Байкануры. Здавалася б, усё ў парадку. Але, убачыўшы ракету мураш раптам спалохаўся, бо адчуў, «малюсенькі які ён прад гэткаю махінай!» Толькі адступіць назад пазна ўжо, ды і не такі Бадзіня, каб спасаваць перад цяжкасцямі. Ціхенька, каб ніхто не заўважыў, забраўся мураш у ракету. Потым «прышлі два касманаўты, і... М. Танк добра ўсведамляе, каму адрасуецца яго твор, та-

СЛОВА — ЗА НАСТАЎНІКАМ

Першыя практычныя заняткі на курсе «Уводзіны ў літаратуразнаўства» ў педагагічным інстытуце, дзе я выкладаю, заўсёды пачынаюць з выслушання тых ведаў пра вершы, якія ў недалёкім мінулым вучні, а цяпер студэнты-першакурснікі набылі ў школе. І заданне даю звычайна не складанае: выказацца самастойна пра невялікі лірычны твор, вызначыць яго ідэйны пафас і мастацкія сродкі, што на яго «працуюць». Аднак вынікі заўсёды аказваюцца вельмі і вельмі сумнымі: першакурснікі не ведаюць нават элементарнага са школьнага курсу па тэорыі літаратуры: не могуць вызначыць памер верша, не знаходзяць у ім самыя простыя і распаўсюджаныя мастацкія сродкі. Паняцці ж «дольнік», «верлібр», «асацыятыўная вобразнасць» і іншыя застаюцца для іх яшчэ доўга складанымі на ўспрыманне.

Гэта не можа не насяджаць на душы. Ці правільна мы вучым нашых выхаванцаў у школе і іх выхаванцаў у вышэйшых навучальных установах разумна спецыфічна пазіці, раскідваючы ім вельмі ўнутраных магчымасцей? Кніга Вячаслава Рагойшы «Гутарка пра верш. Метрыка. Рытміка. Фаніка» павінна ў значнай ступені кампенсавать гэтыя пралікі, дапамагчы настаўнікам-славеснікам «падвысіць», палепшыць і свае веды, і пазнанні вучняў. Як жа аўтар справіўся з гэтай вялікай і адказнай задачай? Адрозна смяжам — добра. Кніга адрозна самых лепшых слоў і высокай ацэнкі. Кожная тэарэтычная палажэнне сведчыць пра шырыню, энцыклапедычнасць погляду даследчы-

В. Рагойша. Гутаркі пра верш. Метрыка. Рытміка. Фаніка. Бібліятэка настаўніка беларускай мовы і літаратуры. Мінск, «Народная асвета», 1979.

ня раскіданасці. Дасканалая інструментука радка, пластычнасць адлюстравання, свабоднае абыходжанне са словам — усё гэта падпарадкавана ўва-сабленню арыгінальнай задумкі. Перад намі быццам шматвяко-зае дрэва, у галінах якога за-хавалася водгулле адшумеў-шых падзей. Вось радкі з «Ма-напалага Напалеона»:

А як жа вымяраюцца маральна адлегласці? Тут лёс такі ігрон, што «ад» і «да» ўсяго адзіны крон: ад люблага абранніка — да пасынка, ад важнага праносіка — да насмарка, ад «віва, імператар» — да «хі-хі», ад ноткі уладарнай — да «апчхі»...

Лёгка пераканацца, што гэты маналог пабудаваны на гіста-рычных асацыяцыях: вядомым выслоўі французскага імпера-тара і яго слаўным пасмарку. Зразумела, тут без вялікіх на-маганняў угадваецца і з'едлівы падтэкст. Наогул варта ад-значыць, што гістарызм уласці-вы гэтай рэчы ў найвышэйшай меры.

У адпаведнасці з рэальнасцю перададзены і момант расстрэ-лу камунара Мільера. Выкліка-ны п'яцідзённай канададай, ...дождж на свой манер шаптаў: «Жыві, Мільер...» Цэліўся пілына ўзвод. Ды дождж, нахшталь бар'ера, засланяў Мільера... «Няхай жыве народ!» Вецер, лівень, спякота... Гэ-тныя вобразы праходзяць праз усю паэму, з'яўляючыся лагіч-ным і псіхалагічным абрамлен-нем той ці іншай карціны. І трэба мець чуйны слых і безда-корны густ, каб на працягу больш чым п'яцідзесяці старонак вялікага фармату нідзе не паў-тарыцца:

Чуецца ветру шум глухі. Па дадзеным гідраметэазводкі, тыя ж парыў і хуткасць, ды ўсё-тні у шуме ветру новыя ноткі і тэмбр у ветру зусім другі... А некалькімі старонкамі ні-жэй пра той жа вецер мы мож-зам прачытаць такое:

на аб беларускім вершаскладан-ні і адначасова пра яго ўмен-не гаварыць пра складанае проста, зразумела, даступна. Кніжка не выпадкова атры-мала назву «Гутаркі». «Гутаркі» — асобныя пяць раздзелаў яе — пра адрозненне паэзіі ад прозы, пра рытм як яе визна-чальную асаблівасць, пра ге-незіс сістэм вершаскладання ў сусветнай паэзіі, пра верлібр і гукавую арганізацыю верша. Непасрэднай і шчырай гавор-кай з чытачом з'яўляецца і «Слова заклочнае», якое ўключае ў сябе анатаваную бі-бліяграфію па пытаннях дасле-давання.

У многім самастойны на-зіранні даследчыка склалі і гу-тарку пра генезіс беларускага вершаскладання. Імпануе па-сталае імкненне аўтара рас-крыць змястоўную функцыю кожнага вершаванага памеру, паказаць гістарычна-грамат-скую абумоўленасць кожнай вершаванай сістэмы ў цэлым, нацыянальнай (залежную найперш ад спецыфікі мовы) прадвызначанасці іх у кожнай літаратуры.

Асабліва глыбока і ўсёба-но паказана ў чацвёртай гу-тарцы своеасаблівасць верлібра. В. Рагойша аб'ектыўна ў сваіх развагах і абавязна іх. Яго імкненне «рэабілітаваць» верлібр ненавязлівае, абгрун-таванае шматлікімі фактамі, прыкладамі як з беларускай, так і з сусветнай літаратуры. Яму ўдалося сказаць самае га-лоўнае і істотнае пра гэты вершаваны памер: ён не толь-кі раскрывае фармальны аса-блівасці свабоднага верша як формы вершаскладання, арга-нізаваанай выключна інтана-цыйна, рытмічна разнаволе-най, але і падкрэсліў думку пра пастаянную прагу свабод-нага верша да глыбокай аса-цыятыўнай змястоўнасці, да адмаўлення чыста эмацыяна-льнага, часам палярноўнага па-дыходу да ацэнкі з'яў. Верлі-бр, сапраўды, імкнецца да новай вобразнасці, да шыро-кага ахопу рэчаіснасці і глы-біннага яе асэнсавання. І тут нельга не пагадзіцца з дасле-дчыкам: «Налі прыняцця да ве-дама так званую інфармацый-ную тэорыю эмоцый, то стане зусім зразумелым імкненне даволі значнай часткі паэтаў да падтэкставасці, з аднаго бо-ку, і да наўмыснай «аголенас-

Ветрана, ветрана... Стаміліся дрэвы і птушкі, стомлены дзень на зыходзе, а ў ветру ўсё той жа імпэт... Ірэуцца фіранкі ўслед, галосцяць услед яму юшкі, ляцяць услед стужкі, і коміны трубаць услед.

Сучасная па светаадчуванні і форме, паэма цікавая яшчэ і тым, што ў многіх вызначаль-ных момантах яна навеяна фальклорнымі матывамі. І гэта, бяспрэчна, надае ёй на-цыянальны каларыт. Прыказкі, прымаўкі, запевы выступаюць тут не цытата, а ў глыбокім творчым пераасэнсаванні. Да-рэчы, аб гэтым яскрава свед-чыць і цыкл «Лясныя прымаў-кі». Ці трэба даводзіць, як гэта ўзбагачае творчасць паэта! Паэт пачынаў свой творчы шлях традыцыйна:

Я іду зялёным лугам. Сцелецца трава. І ад шчасця кругам-кругам — Галава.

Чвэрць веку аддзяляюць гэ-тныя радкі ад апошняй кнігі. Але які ўзлёт за гэты час! Мо-гучы сказаць, што і тэрмін не малы. Правільна. Але колькі таўчэцца ў літаратуры аўтараў, якія пасля першых крокаў не прасунуліся наперад ні на мілі-метр, а можа, нават зараз пі-шуць і горш — тады была хоць непасрэднасць юнацкага ўспры-мання. Варцінскі ж з другой кнігі рашуча пачаў шукаць свой адметны стыль. Спалучэ-не абстрактнага інтэлекту і на-пружанай эмацыянальнасці, чуйнасць да навальніц веку трывала і даўно забяспечылі яму адно з найпершых і сама-стойных месцаў у сённяшняй нашай паэзіі. І за ўсім гэтым — каласальная праца над са-бой.

Два шчасці ведае свет. Адно — рукова-наіўнае, як першы вясновы цвет. Другое — сурова-зімняе, што знаходзіць свой шлях у муках і баях...

Што ж, пакінем бесклапот-насць зялёнаму юнацтву. Нам жа больш да твару суровая праца штодзённага пошуку!

Сцяпан ГАЎРУСЕУ.

ці», праявілі радка — з другога. Як першае, так і дру-гое зноў жа заўважэцца пера-раважна ў прыхільнікаў верша свабоднага, прычым з'яўляе-ца іх неад'емнай стыльвай ры-сай».

В. Рагойша па-сапраўднаму захоплены прадметам гавор-кі, нетрадыцыйна і нешаблон-на адносіцца да выканання сва-іх нялёгкіх абавязкаў прапа-гандыста тэарэтычных звес-так. Такая захопленасць прыводзіць да таго, што чыта-чы (а імі могуць стаць і, не-сумненна, стануць не толькі настаўнікі мовы і літаратуры і вучні старэйшых класаў, але і выкладчыкі ВНУ, студэнты-фі-лолагі і ўсе зацікаўленыя ў лё-се славазнага мастацтва) бачаць, адчуваюць дыялентыку слава-знага мастацтва, пастаяннае імкненне вершаскладання да пераадолення традыцыйных на-нонаў і схем.

Трэба адзначыць таксама стройнасць, прадуманасць кам-пазіцыі дапаможніка. Усе пяць гутарак ідуць у такой пас-лядоўнасці, у якой і лавіна вывучацца тэорыя верша як у школе, так і ў ВНУ. Прыемна, што ёсць у ім і «Прадметны паказальнік» і «Паказальнік імён», якія сэнсавым чынам, аб-легчаюць пошук адказаў на кан-крэтыя пытанні.

Праўда, хочацца выказаць некаторыя заўвагі прыватнага характару. Так, думаецца, боль-шую ўвагу трэба было б удзя-ліць аналізу рыфмы, выяўлен-ню яе вартасці пры расірышці зместу. Гэта можна было б зрабіць за кошт снарачэння га-воркі пра верлібр, якая, на жаль, зацігнулася і выйшла за межы навуковай папулярыза-цыі. Магчыма, няма таксама патрэбы тлумачыць вучням сутнасць тэрміна «тантавін», бо адрозненне паміж ім і тэрмінам «дольнік» уласціва не вельмі істотным.

У асобных раздзелах хаце-лася б бачыць больш прыкла-даў з творчасці беларускіх паэ-таў — прадстаўнікоў розных пакаленняў: гэта папярала б іх да новых літаратурных фак-таў. Анатаваная бібліяграфія была б паўнявай, калі б аў-тар назваў артыкул М. Багда-новіча «Санет» і даследаванне Я. Барычэўскага.

Мікола МІШЧАНЧУК.

З'яўля нечакана ўхута-лася ў пуховую снежную хустку. Бялюткімі сталі дахі дамоў, дрэвы і вуліца.

Павел Нічыпаравіч доўга стаў ля акна, задумліва гля-дзеў кудысьці далёка-далёка, ці не ў мінулыя гады свайго жыцця.

Прыгадалася пра жыццё: ве-ска Склімін на Клімаўшчыне.

— Ля рэчкі Іпуць пасвіў ка-роў, — пачаў расказаць Па-вел Нічыпаравіч. — Залезу на аleşыну — цэлы свет бачу...

СЯБРЫ ЯГО-ДЗЕЦІ

Штрыхі да партрэта Паўла Кавалёва

Кнігі любіў. Сямігодку скон-чыў адзін з першых у вёсцы. О! Па тым часе — грамацей несусветны! Чытаў вяскоўцам газеты, дапамагаў пісаць зая-вы ў калгас. Сам пачаў скла-дваць допісы ў газеты. Пісаў пра першыя крокі калектывіза-цыі, ганьбіў кулакоў, лайда-коў. І да таго наскладаўся, што аднойчы, калі вяртаўся са сходу, нехта вышэй цаглянай па галаве. У райгазеце з'явіў-ся артыкул «Абаронім селько-ра Кавалёва ад кулакоў...»

Павел Нічыпаравіч зняў з паліцы кнігу «Чырвоны ля-док». Аповесць была адзнача-на некалі на Рэспубліканскім конкурсе на лепшы твор для дзяцей.

— Во, тут маё маленства: што перажыў, як спазнаваў свет і сябе ў ім... А вось апавяданне «Гордасць» — зноў жа з перажытага, пра маё на-стаўнічанне ў балацкай вёс-сачцы Пожар...

З перажытага. Гэта магло б стаць эпіграфам да ўсяе твор-часці П. Кавалёва.

Аповесць «Андрэйка» — таксама з перажытага. Пра яе прашу Паўла Нічыпаравіча расказаць асобна, бо гэтая кніжка, мне так думаецца, ад-крыла П. Кавалёва-пісьменні-ка.

Уявіце, ідзе вайна. Журна-ліст П. Кавалёў разам з редак-цый, перасоўнай друкарняй, разам з фронтам рухаецца па ахопленнай пажарышчам краі-не. Жудасныя малюнкi ўба-чанага тут жа пераплаўляюцца ў публіцыстычныя словы. Адначасна ў нетрах душы збіраецца матэрыял для ма-стацкага твора.

Настаўніка П. Кавалёва най-больш хвалюе лёс дзяцей. Завошта яны гінуць? У чым іх правіннасць? Якім будзе іх лёс, а значыць, і заўтрашні дзень Айчыны? Дзесьці ж і све, п'яцігадовая Нэлька і трохгадовы Валерык разам з жонкай Зояй Антонаўнай, ба-дзююцца па свеце. Ліхалецце раз'яднала сям'ю так нечакана і так жорстка. Пра свой тага-часны душэўны стан Павел Ні-чыпаравіч скажа пазней у апавяданні «Соль» словамі камандзіра атрада Яўгена Харошкі: «У самога, глядзячы на вас, сэрца, як бяроства ў агні, скруцілася, баліць па ўсіх...»

Адразу ж пасля вайны П. Кавалёў бярэцца сказаць сваё слова пра дзяцей вайны, пра іх ранняе сталенне, пра іх мужнасць і адвагу. Так нара-дзілася аповесць «Андрэйка». Андрэйка спадабаўся чыта-чам. Кніжка некалькі разоў пе-равыдавалася. Яе пачалі пера-кладаць на іншыя мовы. А да

аўтара хлынуў патак пісем: як пазнаёміцца з Андрэйкам, дзе ён жыве, ці сустраўся ён са сваім бацькам пасля вайны?

Чытацкая пошта прымусіла пісьменніка пісаць новы раз-дзел аповесці. Неўзабаве вый-шла дапрацаваная, дапоўненая кніжка. І зноў сыпануліся пісь-мы. З вялікага стосу канвер-таў бяром наўздагад адзін. Пісьмо са Стаўраполля ад Вольгі Сямёнаўны Ламачэнка: «Паважаны пісьменнік Павел Кавалёў! Вялікае дзякуй за

напісаў Купала. Але газета не выйшла: ноччу немцы раз-бамбілі электрастанцыю... З Чорным у вайну жыў у адным пакоі... Шчаслівымі імгненнямі жыцця засталіся сустрачы з Коласам, Бядулем, Глебкам, Мележам, Лыньковым, Куля-шовым...

Павел Нічыпаравіч паказаў адну з мноства ягоных рэлік-вій — пісьмо ад Янкі Маўра. «...Прачытаў апавяданне «Гор-дасць». Прачытаў ад пачатку да канца з цікавасцю, што са

добраю кнігу. Багата чытала я пра партызан. Але амаль заўсёды кнігі заканчваліся трагічна: забіты, памёр у шпі-талі, замучаны ў гестапа. Як добра, што Андрэйка жывы і сустраўся пасля вайны з баць-кам...»

Тэма—вайна і дзеці— знітоў-вае амаль усю творчасць пісь-менніка. Яна ў шматлікіх апав-яданнях з кнігі «Малы муж-чына», «Згублены дзёнік», «Сябры мае, дзеці!», у «Апове-сці пра добрае сэрца».

Вось вядомая аповесць П. Кавалёва «Лёлька Гром». Гэта хвалюючая гісторыя пра перавыхаванне пасляваеннага падлеткаў, якія трапілі пад уплыў вуліцы, пакінулі школу, а іх верхавод Лёлька Рамане-віч апынуўся ў калоніі...

І яшчэ ёсць адна «чырво-ная» тэма ў творчасці Паўла Кавалёва — дзеці і сям'я. Якія б праблемы выхавання ні падымаў пісьменнік, ён заў-сёды звяртаецца да сям'і сва-іх герояў, разглядаючы яе як касмадром, на якім рыхтуец-ца і запускаецца ў жыццё новы чалавек. І тым самым П. Кавалёў яшчэ раз сцвяр-джае, што для дзіцячага пісь-менніка мала любіць дзяцей. Трэба ведаць педагогіку іх выхавання, «механіку» загар-тоўкі іх характараў.

Добры прыклад гэтага па-даў П. Кавалёў у сваіх апош-ніх, разам з фронтам рухаецца па ахопленнай пажарышчам краі-не. Жудасныя малюнкi ўба-чанага тут жа пераплаўляюцца ў публіцыстычныя словы. Адначасна ў нетрах душы збіраецца матэрыял для ма-стацкага твора.

Настаўніка П. Кавалёва най-больш хвалюе лёс дзяцей. Завошта яны гінуць? У чым іх правіннасць? Якім будзе іх лёс, а значыць, і заўтрашні дзень Айчыны? Дзесьці ж і све, п'яцігадовая Нэлька і трохгадовы Валерык разам з жонкай Зояй Антонаўнай, ба-дзююцца па свеце. Ліхалецце раз'яднала сям'ю так нечакана і так жорстка. Пра свой тага-часны душэўны стан Павел Ні-чыпаравіч скажа пазней у апавяданні «Соль» словамі камандзіра атрада Яўгена Харошкі: «У самога, глядзячы на вас, сэрца, як бяроства ў агні, скруцілася, баліць па ўсіх...»

Адразу ж пасля вайны П. Кавалёў бярэцца сказаць сваё слова пра дзяцей вайны, пра іх ранняе сталенне, пра іх мужнасць і адвагу. Так нара-дзілася аповесць «Андрэйка».

Андрэйка спадабаўся чыта-чам. Кніжка некалькі разоў пе-равыдавалася. Яе пачалі пера-кладаць на іншыя мовы. А да

добраю кнігу. Багата чытала я пра партызан. Але амаль заўсёды кнігі заканчваліся трагічна: забіты, памёр у шпі-талі, замучаны ў гестапа. Як добра, што Андрэйка жывы і сустраўся пасля вайны з баць-кам...»

мною бывае рэдка... — Іван Міхайлавіч робіць канкрэтыя заўвагі і далей піша. — Ка-лі такія (і яшчэ больш пры-дзірлівыя) заўвагі вам могуць спадабацца, то я прапанаваў бы ў далейшым паказваць мне тое-сёе перад друкаван-нем: не можа быць, каб нельга было знайсці спосабу палеп-шання...»

— Вось гэта пісьмо і ёсць сапраўдны ўрок творчасці, — сказаў Павел Нічыпаравіч і дадаў. — Мне страшэнна па-шанцавала, што ў пару майго пісьменніцкага станаўлення ў літаратурным асяроддзі існа-валі вельмі прыязныя адносі-ны: збіраліся разам, чыталі рукапісы, раіліся, умелі гавар-ыць добрыя словы. Таленаві-тым і нястомным быў тагачас-ны кіраўнік Саюза пісьменні-каў, чалавек дэбрыішай душы Міхась Ціханавіч Лынькоў...

Павел Нічыпаравіч заклапо-чана глядзеў у акно, як бы за за шэрым покрывам вечара бачылася разгэдка яго клопа-таў.

— Бачыш, браце, старець пачаў, буркатня нападае... А ў той жа час незадаволенасць— прыкмета здаровых эмоцый. Я, браце, і сабою не зусім за-даволены... Гаворачы бюра-кратычнай мовай, не рэаліза-ваў увесь свой жыццёвы бага-ж. Багата пра што хацелася б яшчэ напісаць!... На жаль, задумі і планы пераганяюць магчымасці... Шкадаваць па-чынаю, што хапаўся ў свой час за розныя тэмы, а трэба было трымацца толькі дзіця-чай літаратуры... У той жа час і радуся — падростае таленавітая, маладая змена...

На рабочым сталі пісьменні-ка — незакончаны рукапіс новай аповесці «Судзі сябе сам». Асобна — цэлы стос пі-сем, якія патрабуюць адка-заў. Яны ад чытачоў, пісьмен-нікаў, пачаткоўцаў.

Актыўнасць Паўла Нічыпа-равіча Кавалёва сцвярджае мо найгалоўнейшую яго ча-лавечую якасць, якая выхавана ўсім нялёгкім жыццём, — кляпаціцца пра людзей, рабіць ім дабро.

...Зазваніў тэлефон. Павел Нічыпаравіч узяў трубку.

— Ало, слухаю... А-а, гэта Зойка... Добры вечар! Табе стала сумна і ты пазваніла?.. А што, давай пагаворым...

Дзед з унучкай гавораць пра галоўную навіну дня — першы снег. Павел Нічыпара-віч шчасліва ўсміхаецца і дае згоду паехаць заўтра з унуч-каў у зімовы лес. А мне ве-рыцца, што ён паедзе па новае апавяданне для дзяцей.

Уладзімір ЛІПСКІ.

Мікола КУПРЭУ

3 нізкі «Птушкі Беларусі»

ВЯСКОВЫЯ ВЕРАБ'І

Вераб'іная песня — простая,
сярмяжная, сарамяжная,
прапахла саломеннай вёскаю —
учарашняю.

І так вераб'ям спяваецца —
так чырыкаецца,
калі гной у двор выкідваецца —
вясна шырыцца.

Купаюцца ў шэрым нагрэтым пяску,
шчасліва залплюшчаюць вочкі.
«Я табе верабейчыкаў прынясу —
дачок, чырык, і сыночкаў»...

...Есць на гэтай зямлі
і вераб'інае свята:
паляцелі — гняздзечка звiлі
пад страхою...

Чацвёртае хаты.

ДРАЧЫ

У лузе дняпроўскім
трывожна,
шумна шапоча чарот.
Выпаў ля роднае пожны
байцу паміраць чарод.

...«Гэта — апошняя рана...
Мама мая, не плач.
Ля сына твайго Івана
ранены стогне драч.
Ляцеў ён у вырай заўчасны.
Па мінах твой сын ішоў...
А сонца ўзыходзіць ясна
над варшаўкай-шашой.
Аб драчах ты ніколі не пела,
бо і самі яны не пюць —
толькі ў траве, у тумане белым
маленькае горла дзяруць...
...Я ўсяго не сказаў табе, мама:
зараз апошняй гранатай скажу —
ідзе сюды вораг прама...
сышоў на маю мяжу...»

Туліцца драч к салдату,
шэпча салдат яму: «Бач,
ты — маленькі, у травах схавайся,
ты — птушка.
А я — салдат Іван Драч»...

...Сівенькая маці блукае
тысячы дзён ля ракі,
сына Івана гукае
на ўсе чатыры бакі.

З боку Расіі — ціха,
і з захаду — немата,
ад Украіны — ні слыху,
а з Магілёва — вада.

І больш не магу я! З лугу —
«Маці, — шэпча, — не плач.
Няўжо ты не чуеш? Слухай:
горла дзярэ сваё драці!»

БУСЛЫ

Толькі ў адной народнай песні знай-
шоў два радкі пра бусла.

(3 размовы).

Вяселле ў хаце.
Хата пад бярозай,
пад гняздом бусліным.
Як спявае цётка Прося
за сталом гасцінным:
«А бацян напіўся
Ды пад стол зваліўся...»
Ах, спявайце, людзі,

ПАДРЫХТОЎКУ ЗБО-
РУ ТВОРАЎ І. Меле-
жа нельга разгля-
даць адасоблена ад
усёй дзейнасці Ін-
стытута літаратуры ў галіне вы-
вучэння і выдання мастацкай
спадчыны. Толькі за апошнія
гады тут падрыхтаваны і выда-
дзены зборы твораў Я. Купалы
ў 6-і і 7-і тамах, Я. Коласа ў 12-і
і 14-і тамах, К. Чорнага ў 8-і
тамах, шэраг помнікаў стара-
жытнай пісьменнасці, матэрыя-
лы і дакументы па літаратуры
XIX ст. Але аб'ём працы ў гэ-
тым кірунку няспынна ўзрастае.
Так, апрача 10-томнага
Збору твораў І. Мележа, сёння ў
інстытуце рыхтуюцца зборы
твораў М. Лынькова ў 5-і тамах,
З. Бядулі ў 5-і тамах, распачынаецца
праца над зборамі твораў М. Гарэцкага ў 4-х
тамах, П. Пестрака ў 4-х тамах.
У планах інстытута — пад-
рыхтоўка збору твораў А. Ку-
ляшова і многія іншыя выданні.

Вось чаму без перабольшан-
ня можна сказаць, што Інсты-
тут літаратуры, працягваючы
эстанакіраванае вывучэнне ак-
туальных гісторыка-літаратур-
ных, тэарэтычных праблем, раз-
зам з тым становіцца і буйней-
шым асяродкам навукова-выда-
вецкай дзейнасці. А гэта ўскла-
дае на ўсіх нас вялікую адказ-
насць. Гэта і зразумела: кірую-
чыся ленынскім вучэннем аб
культурнай спадчыне, Камуніс-
тычная партыя заўсёды надава-
ла вялікае значэнне шырокай
прапагандзе лепшых дасягнен-
няў мінулага як дзейснага
сродку фарміравання гарманіч-
на развітой асобы сучасніка,
сродку дабратворнага ўплыву
на духоўнае жыццё савецкага
чалавека. Менавіта такі востры
не вузка утылітарны, а шырокі по-
гляд на мастацкую спадчыну
як на адзін з актыўных факта-
раў будаўніцтва сацыялістычнай
культуры, як на невычэрпную
крыніцу пазнання жыцця, па-
знання чалавека, крыніцу эс-
тэтычнай асалоды і прадвызна-
чае змест і напрамак дзейнасці
тых, хто рыхтуе зборы твораў.
Мастацкія набіткі мінулага —
дню сённяшняму і дню заўт-
рашняму — востры сэнс і пафас
працы беларускіх тэксталагаў,
працы складанай, карпатлівай,
але разам з тым напоўненай
романтыкай навуковага пошуку,
радасцю першаадкрыцця.
Падрыхтоўка і выданне маста-
цкай спадчыны — гэта сур'ёзны
сацыяльны заказ часу. На яго
выкананне і скіраваны творчыя
намаганні беларускіх літарату-
разнаўцаў, тэксталагаў. Сёння
беларуская тэксталагія выхо-
дзіць на новыя рубяжы, робіць
новы, упэўнены крок уперад,

хоць ёсць тут яшчэ нямала
цяжкасцей, нявырашаных праб-
лем.
Што датычыць канкрэтна Збо-
ру твораў І. Мележа, дык яго
падрыхтоўцы ў інстытуце на-
даецца сур'ёзная ўвага. Да
ўдзелу ў выданні прыцягнуты
многія вядучыя літаратуразнаў-
цы і вопытныя тэксталагі. Не-
пасрэдна зверкай тэксту заня-
ты навуковыя супрацоўнікі сек-
тара выданняў і тэксталагіі:

пісьменнікі — Янка Брыль, Барыс
Сачанка і інш.
Не будзе лішнім сказаць і
пра тое, што падрыхтаваныя да
друку тамы абавязкова абмяр-
коўваюцца на сектары, затым —
на Вучоным савета інстытута.
Як бачым, Збор твораў І. Меле-
жа — гэта вынік працяглай,
напружанай працы ўсяго кал-
лектыву інстытута. Адну з галоў-
ных сваіх задач тэксталагі
бачаць у тым, каб даць чытачу

адвольнае жаданне складаль-
ніка, гэта асноўныя **прынцыпы**
савецкай тэксталагіі.
Фронтальная зверка дала
магчымасць вызваліць тэкст,
абраны за асноўны, ад розна-
га роду памылак, скажэнняў і
г. д. Непасрэдна ўдзел аўтара
ў падрыхтоўцы 6-томнага вы-
дання не выключай магчыма-
сці з'яўлення тых ці іншых
друкарскіх, механічных памы-
лак. Часам нават замена адной

да выдання твораў І. Мележа.
Маюцца на ўвазе пошукі но-
вых матэрыялаў, расшыфроў-
ка чарнавых накідаў, вывучэн-
не аўтографу, устаўленне
даты напісання ці першай публі-
кацыі твора, высвятленне
асобных фактаў жыццёвай і
творчай біяграфіі пісьменніка,
яго перапіскі з сябрамі, пера-
кладчыкамі, чытачамі і г. д.

Зверка кожнага твора з усі-
мі выданнямі, што выходзілі
пры жыцці пісьменніка, рабі-
лася яшчэ і з той мэтай, каб
раскрыць гісторыю тэксту,
станаўленне аўтарскай задумкі,
жанравую эвалюцыю, увогуле
гісторыю напісання твора.
Многія ж творы І. Мележа
маюць складаную «біяграфію».
Асабліва гэта датычыць
рамана «Мінскі напрамак», які
неаднаразова і вельмі грун-
тоўна пераглядаўся аўтарам на
працягу больш 20 гадоў — з
1950 па 1974. Гісторыя белару-
скай літаратуры, прынамсі,
прозы, бадай што, і не ведае
аналагічнага выпадку. Каб на-
друкаваць першапачатковыя і
ўсе наступныя варыянты і рэ-
дакцыі рамана, спатрэбіўся б
дадатковы, вялікі памерамі
том. Вось чаму варыянты па-
дадзены ў раздзеле каментар-
ыяў (тт. III—IV) нават не вы-
барачна, а ў форме каротка
выкладзенай гісторыі тэксту з
асобнымі, найбольш характэр-
нымі прыкладамі.

У каментарыях да многіх
апаваданняў, да «Палескай
хронікі», п'ес чытач таксама
знайдзе багата варыянтаў і
розначытаняў.

Перапрацоўка такога твора,
як «Мінскі напрамак», цікавая
не сама па сабе. Яна дае маг-
чымасць раскрыць новыя грані
таленту мастака, асабліва
яго індывідуальнай творчай ма-
неры, у новым ракурсе высвят-
ляе ўзаемаадносіны пісьменні-
ка з эпохай, з часам. Такую
вострую задачу — даламагчы чы-
тачу глыбей разабрацца ў
творчасці І. Мележа — якраз
і ставілі перад сабой аўтары
каментарыя да кожнага твора,
уключанага ў выданне.

Хацелася б таксама звярнуць
увагу на тое, што Збор твораў
І. Мележа — выданне наву-
кова-мастацкае: яно адрасавана
як спецыялістам, так і шыро-
кай чытацкай аўдыторыі, пра
што яскрава сведчыць даволі
значны тыраж першага тома:
52 тысячы экзэмпляраў. Кан-
крэтнасцю адрасата абумоўле-
ны і характар каментарыяў, яго
структура: побач са звесткамі
аб часе напісання, першай публі-
кацыі твора і г. д. маецца
яшчэ і літаратурны каментарый.
Ён уяўляе невялікі артыкул,
у якім дадзена сціслая
характарыстыка ўключанага ў

ДНЮ СЁННЯШНЯМУ, ДНЮ ЗАЎТРАШНЯМУ

Выйшаў з друку першы том 10-томнага Збо-
ру твораў народнага пісьменніка БССР, лаўрэа-
та Ленінскай прэміі Івана Мележа. Падрыхтоў-
ка выдання ўскладзена на Інстытут літарату-
ры імя Янкі Купалы АН БССР. Рэдакцыя што-
дзённа звярнулася да загадчыка сектара вы-
данняў і тэксталагіі Інстытута доктара філала-

гічных навук М. Мушынскага з просьбай рас-
казаць нашым чытачам, што ўяўляе Збор твораў
І. Мележа як навуковае выданне, якія
агульныя прынцыпы пакладзены ў яго аснову,
чым 10-томнік адрозніваецца ад прыжыццёва-
га выдання ў 6-і тамах, як ідзе праца над на-
ступнымі тамамі...

К. Піліповіч, Э. Золава, А. Атае-
ва, Л. Мазанік, Т. Жук, Т. Строе-
ва. Ім жа належыць і тэкстала-
гічны каментарый. Праца тэксталага ідзе ў цеснай садружнасці з навуковымі рэдактарамі і рэдактарам выдавецтва. Сярод іх такія вядомыя даследчыкі, як У. Гніламедаў, С. Лаўшук, С. Андрэюк, Ю. Пшыркоў, А. Адамовіч, А. Яскевіч, М. Тычына, А. Матрунёнак. Выдавецкі рэдактар — П. Шаўцоў.

Асабліва хацелася б адна-
чыць тут паўсядзённую дапа-
могу жонкі І. Мележа Лідзіі
Якаўлеўны Пятровай - Мележ.
Яна вядзе вялікую працу па
сістэматызацыі архіва Івана
Паўлавіча, ёй належыць шэраг
сур'ёзных публікацый, у пры-
ватнасці, ёю разам з А. Адамо-
вічам падрыхтаваны працяг
рамана «Завей, снежань»... З'яў-
ленне ў друку новых раздзелаў
і фрагментаў гэтага выдатнага
твора, над якім пісьменнік нат-
хнёна працаваў да апошніх
дзён, стала значнай падзеяй
сучаснага літаратурна-грамад-
скага жыцця: раман набывае унут-
раную мастацкую завершан-
насць. Удумлівыя парады і пра-
пановы Лідзіі Якаўлеўны з
удзячнасцю прымаюцца тэкстала-
гамі.

Выданне твораў І. Мележа
рыхтуецца пад навуковым кі-
раўніцтвам І. Навуменкі і
А. Адамовіча. У рэдакцыйную
калегію разам з літаратура-
знаўцамі ўваходзяць і многія

як мага больш поўнае ўяўлен-
не пра І. Мележа як выдатна-
га пісьменніка, паказаць шмат
граннасць яго таленту, шыры-
ню, разнастайнасць творчых
інтарэсаў, яго вялікі ўклад у са-
вецкую шматнацыянальную лі-
таратуру.

Трэба адразу ж падкрэсліць,
што збор твораў у 10-і тамах
— увогуле першае навукова-
каменціраванае выданне спад-
чыны І. Мележа. І ў гэтым яго
галоўнае адрозненне ад пры-
жыццёвага выдання ў 6-і та-
мах. За ланкічнай фармулі-
роўкай «навукова-каменціра-
ванае» хаваецца, аднак, глыбо-
кі сэнс, а іменна тое, што пры
падрыхтоўцы збору твораў
складальнікамі былі выкары-
станы ўсе друкаваныя і рука-
пісныя крыніцы, якія захавалі-
ся ў архіве пісьменніка. Дарэ-
чы сказаць, частка архіўных
матэрыялаў была перададзена
ў Інстытут літаратуры асабі-
ста Іванам Паўлавічам.

Кожны твор быў уважліва
звераны з усімі прыжыццёвымі
друкаванымі выданнямі і па
рукапісах. Вялікі ўвагу ў пра-
цэсе зверкі разыходжанні тэк-
сту, варыянтаў, першапачатко-
вага рэдакцыі старанна заната-
ваны і вывучаны. Дзеля чаго,
можа ўзнікнуць пытанне? Перш
за ўсё, каб дакладна ўста-
навіць, над якім тэкстам
І. Мележ працаваў апошні раз,
г. зн. у якім найбольш поўна
выявілася яго аўтарская твор-
чая воля. Такі падыход — не

літары стварае цяжкасці пры
чытанні твора. Вось адзін са
шматлікіх прыкладаў. У рама-
не «Подых наваліцы» ёсць
сказ: «Башлыкову, хутка пасля
таго як той прыехаў сюды,
Алейка пры народзе казаў
ўсё пра брата...» (стар. 193).
Увагу тэксталага міжвольна
прыцягнулі падкрэсленыя сло-
вы. Чаму гэта абавязкова «пры
народзе» спатрэбілася гаварыць
Алейку пра свайго брата?
Зверка з машынапісам па-
казала, што тут мела месца
грубая друкарская памылка.
Патрэбна: не «пры народзе», а
«пры нагодзе». Памылка пра-
йшла праз усе выданні рамана,
якія рыхтаваў аўтар. Не заў-
важылі яе і карэктары.

Не менш важна было такса-
ма ў працэсе зверкі ўста-
навіць походжанне тых ці іншых
змен у тэксце, а іменна, на-
лежаць яны І. Мележу ці ін-
шай асобе (вось тут істотную
ролю адыгрывае аўтарская
карэктура), бо тэксталаг абавязаны
даць чытачу дакладны
аўтарскі тэкст. А гэта ўжо
складаная аналітычная праца.
Менавіта такой вострай да-
сведчай працай і заняты тэкстала-
гі, хоць гэты бок іх дзейнасці
мала вядомы шырокаму чыта-
чу. Прыхільнікі таленту таго
ці іншага пісьменніка часта на-
ват і не ўяўляюць, якая вялі-
кая чарнавая праца, прычым
не адной асобы, а цэлага ка-
лектыву, папярэднічае выхаду
кожнага тома збору твораў.
Сказанае цалкам адносіцца і

гарэліцу піце.
Над хатаю буслоў не будзе,
перапелкі ў жыце.

Жыта не ўрадзіла,
высахла балота...
Госці, не будзіце
буслянят ля плоту...

Ах, спявайце, сваці,
гарэліцу піце.
Будзе бедна ў хаце —
буслоў не судзіце.

...Бусел не наеўся,
бусел не напіўся —
аб дрот зачэпіўся
ды пад слуп зваліўся...

А госці цётку Просю
па-над чаркай просяць —
сумна паўтарае,
галавой качае:
«...напіўся
ды пад стол зваліўся».

І ціха плача Прося.
Не ад віна.

Не ўрадзіла проса —
кашы дзеткам няма.

...А за хатай — танкі па шашы
стомлена вяртаюцца з вайны.
У гняздзе клякоча сірата-бусліха...
Звечарэла. Ціха...

Мастаку Г. Х. Вашчанку. аўтару карціны «Матчыны крылы».

Якім асеннім днём ці вечарам
Яны зрабілі тут апошні круг?...
Стаю. І не хапае нечага.
Падае з вышыняў белы пух.

Бягу ў хату. Бразну зашчэпай!
Нахілюся цяжка над сталом...
Б'е трывожна ў вокны Вашчанка
палескага бусла крылом.

Няўжо стануць светлай казкаю
нашы беларускія буслы?!
Сустрэкаем Прыпяцкім заказнікам
не буслоў — цяпер'яны паслы...

Дык асеннім днём ці вечарам
тут зрабілі свой апошні круг?
Стаім. Чакаем. І шукаем нечага.
Падае з вышыняў белы пух...

БАЛАДНАЕ

Перад выраем са стаі выгнаны —
і хворы, і стары, —
белы бусел па-над выганам
ляцеў паціху на зары.

І ўзмахнула скрухаю такою
крыло над мілаю зямлёй!...
А нехта плыў пад ім ракою
і махаў буслу рукой.

Які наш боль, якая распач
нас прымушаюць зразумець:
калі ляцяць буслы на поўнач... —
на поўдзень не ўсім ляцець...

Той, хто плыў унізе ў лодцы, —
ці не птушка ён і сам?
Перад сваім апошнім сонцам
ён верш апошні свой пісаў.

А бусел плыў — у вечныя аблогі
вяло яго нявечнае крыло.

Закрыў там вочы — ў вір глыбокі
яго ўжо не крыло нясло...

Лодка здрыганулася на хвалях,
доўга калыхалася рака.
З борту вёслам звісалі
птахава крыло,
паэтава рука.

У цэнтры ўпраўлення палётам
толькі Клімук разумеў,
чаму касманаўт Кавалёнак
над Беларуссю знямеў.

Чуў ён Зямлі пазыўныя
і адказаць не мог.
Пелася ціхае: «Сыне,
Журавіначка падае ў мох...»

Дзе ж тая родная вёска.
калі і Еўропа — туман...
У космас глядзеў узнёсла
з плоту старэнькі жбан.

Іванчанкаву шэпча: «Крылы...
пад караблём прараслі
нейкія дзіўныя крылы —
здаецца, ляцяць буслы...»

том твора, вызначаецца яго месца ў творчасці пісьменніка і ў літаратуры наогул. У асобных выпадках, дзе гэта вымагалася матэрыялам, літаратурны каментарый увабраў у сябе і звесткі па творчай гісторыі апавядання альбо романа. Выкарыстаны таксама найбольш цікавыя крытычныя водгукі на твор пасля яго з'яўлення ў друку, а таксама аўтарскія выказванні і самаацэнкі. Не абмяноўца ўвагай і ацэнкі, якія аказаліся несправядлівымі, няслушнымі. Увесь гэты матэрыял уведзены, каб паўней узнавіць літаратурна-грамадскую атмасферу, у якой І. Мележ працаваў над творам. Крытычныя ацэнкі, безумоўна, уплывалі на творчы настрой пісьменніка, на характар перапрацовак першапачатковай рэдакцыі. Вялікую каштоўнасць маюць і аўтарскія сведчання адносна задумы твора, рэальных прататыпаў і г. д.

Напісаны літаратурны каментарый вядомымі даследчыкамі творчасці І. Мележа, найчасцей рэдактарам адпаведнага тома, але ў асобных выпадках ад гэтага правіла рабіліся адступленні (да апавяданняў артыкул напісаў М. Тычына, да нарысаў — А. Лысенка).

Да буйных твораў, якія друкуюцца ў 2-х тамах («Мінскі напрым», т. III—IV) або 3-х («Палеская хроніка», т. V—VII), літаратурны каментарый змешчаны ў апошнім (г. зн. у IV і VII). Тэксталагічны ж каментарый ёсць у кожным томе.

У параўнанні з прыжыццёвым 6-томным выданнем новы збор твораў уключае не толькі мастацкія творы, але і артыкулы І. Мележа, ваенны дзённік, запісныя кніжкі, эпістальную спадчыну (т. VIII—X). Праца над гэтымі тамамі, нягледзячы на значны цяжкія, ідзе інтэнсіўна, з выкарыстаннем багатых архіўных матэрыялаў і аб'ёмаў нямаля цікавых знаходак, якія павінны ўзбагаціць ранейшыя нашы ўяўленні пра Мележа як выдатнага раманіста. Так, значную цікавасць уяўляюць шматлікія выступленні пісьменніка па пытаннях літаратурна-творчага жыцця. Яны чытаюцца з захапленнем, як сапраўдная мастацкая проза. Мележ-крытык ішоў ад непасрэднага творчага вопыту, дасканала ведаў сакрэты пазычнага майстэрства, а таму ў яго артыкулах адсутнічаюць агульныя дэкларацыі, абстрактнае тэарэтызаванне. Пісьменнік глыбока адчуваў заўтрашні дзень літаратуры, бачыў яе далёкую перспектыву. Вось чаму так пасучаснаму гучыць напісаннае ім дваццаць і болей гадоў назад.

Вядомая чытачам кніга «Жыццёвыя клопаты» будзе дапоўнена новымі матэрыяламі. Запісныя кніжкі і эпістальная спадчына І. Мележа дадуць магчымасць глыбей пазнаёміцца з творчай лабараторыяй пісьменніка, з асаблівасцямі яго працы, наблізіцца да спасціжэння пэўных заканамернасцей псіхалогіі творчасці. Карыстаючыся выпадкам, хацеў бы праз штотыднёвік звярнуцца да чытачоў з просьбай дапамагчы тэксталагам у зборніку пісем Івана Паўлавіча. Праўда, пачатак ужо зроблены: навуковы супрацоўнік Л. Мазанік, якая рыхтуе да друку эпістальныя жанры, асабіста павяла ўжо ў многіх адрасатаў І. Мележа, сабрала цікавыя звесткі, якія адносяцца да гісторыі перапіскі аўтара «Мінскага напрым», «Палескай хронікі» з чытачамі, крытыкамі, перакладчыкамі і г. д.

Сабраны матэрыялы уяўляе выключную каштоўнасць як незаманная крыніца вывучэння жыццёвага і творчага шляху І. Мележа. А разам з тым гэта і надзвычай змястоўная, мала даследаваная старонка сувязі пісьменніка са сваім часам. Жывое, шчырае, пранікнёнае чытацкае слова пра новы твор мела для пісьменніка пераступеннае значэнне. Чытацкім успрыманнем ён выяўляў жыццёвую і мастацкую вартасць сваіх твораў. «Я вельмі даражу пісьмам чытачоў. Бегаю іх... Большасць пісем хвалююць надзвычайнай пачціваасцю і дэбратай. Сардэчная падтрымка чытацкіх водгукў краане тым больш, што ідзе яна ад людзей зусім не знаёмых, нічым мне не абавязаных», — гаварыў І. Мележ.

Звяртае на сябе ўвагу надзвычай шырокая геаграфія перапіскі: І. Мележ атрымліваў лісты з Паўладара і Томска, Казані і Караганды, Ташкента і з Савецкай Гавані, Барнаула і Кемерава, Сызрані і Чымкента, Махачкалы і Цалінаграда.

І ўсё ж пісем сабрана покуль што небагата. Многія лісты, як вынікае з адказаў тых, да каго некалі пісаў І. Мележ, страчаны, магчыма, назаўсёды. Крыўдна, калі гэта так. А між тым, эпістальная спадчына — гэта жывыя сведкі творчага жыцця пісьменніка, сведкі яго пошукаў, сумненняў, перамог. Як і мастацкія творы, літаратурная, дзелавая, прыватная перапіска мае вялікую культурную, навуковую, гісторыка-літаратурную каштоўнасць. І чым хутчэй яна стане агульным здабыткам, тым багацейшы будзем усе мы, шматлікія прыхільнікі таленту І. Мележа.

Міхась МУШЫНСКІ.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Міколу ВІШНЕЎСКАМУ — 70

службу спецыяльнага карэспандэнта газеты «Савецкая Беларусь».

Вядомаму беларускаму празаіку і публіцысту Міколу Вішнеўскаму — 70 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала яму прывітанне, у якім гаворыцца: «Дарагі Мікалаі Аляксеевіч! У дзень Вашага сямідзесяцігоддзя сябры і калегі па яру пасылаюць Вам, ветэрану працы, таленавітаму празаіку і публіцысту самае шчырае віншаванне. Скончыўшы паўвека таму назад Беларускі педтэхнікум, Вы пачалі сваю творчую працу ў старэйшай рэспубліканскай газеце «Звязда». Вашы нарысы аб перадавых людзях налгаснай вёскі з'явіліся значнай вяхой па дарозе да мастацкай публіцыстыкі і прозы. У гады Вялікай Айчыннай вайны найбольш яскрава пра явіўся Ваш талент баявога журналіста і нястомнага арганізатара друку ў франтавых умовах, як начальніка поезда-друкарні ЦК КП(б)Б, дзе выпускаліся газета «За свабодную Беларусь» і сатырычны лісток «Партызанская дубінка». Вы спраўна, па-партыйнаму неслі

Міколу Вішнеўскаму — 70 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала яму прывітанне, у якім гаворыцца: «Дарагі Мікалаі Аляксеевіч! У дзень Вашага сямідзесяцігоддзя сябры і калегі па яру пасылаюць Вам, ветэрану працы, таленавітаму празаіку і публіцысту самае шчырае віншаванне. Скончыўшы паўвека таму назад Беларускі педтэхнікум, Вы пачалі сваю творчую працу ў старэйшай рэспубліканскай газеце «Звязда». Вашы нарысы аб перадавых людзях налгаснай вёскі з'явіліся значнай вяхой па дарозе да мастацкай публіцыстыкі і прозы. У гады Вялікай Айчыннай вайны найбольш яскрава пра явіўся Ваш талент баявога журналіста і нястомнага арганізатара друку ў франтавых умовах, як начальніка поезда-друкарні ЦК КП(б)Б, дзе выпускаліся газета «За свабодную Беларусь» і сатырычны лісток «Партызанская дубінка». Вы спраўна, па-партыйнаму неслі

апынуліся на прыэднім краі барацьбы за аднаўленне разбуранай ворагам вёскі. Там падгледзілі Вы правобразы герояў апавяданняў, якія склалі кнігу «Скарб зямлі». Гэта — калгасны брыгадзір і механік МТС, калгасны конюх і камсамольскі сакратар, паказаныя Вамі як няўрымслівыя харантары, што гартваліся ў барацьбе з цяжкасцямі пасляваеннага будаўніцтва.

Глыбокая любоў да вёскі, шчырае зацікаўленасць сельскагаспадарчай вытворчасцю спадарожнічалі Вам і на пасадзе намесніка галоўнага рэдактара часопіса «Сельское хозяйство Белоруссии».

Самаадданая праца ў органах друку нашай рэспублікі, якой Вы аддалі амаль паўвека, высокая адзначана ўрадавымі ўзнагародамі.

Надзем Вам, дарагі Мікалаі Аляксеевіч, доўгіх год жыцця і новага творчага плёну».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Мікалаіу Аляксеевічу добрага настрою, новых творчых поспехаў.

ЛЕТАПІСЕЦ НЕЗАБЫЎНЫХ ДЗЕН

У яго — аднаго са старэйшых і вядомых журналістаў рэспублікі — вялікая і слаўная жыццёвая дарога. І сёння, у дзень свайго 70-годдзя, ён можа смела азірнуцца на свой пройдзены шлях. Яго баявая публіцыстыка дапамагала будаваць першыя ў рэспубліцы заводы і фабрыкі, умацоўваць маладыя калгасы. Друкуючы свае шматлікія публіцыстычныя выступленні і нарысы ў «Звяздзе» і іншых рэспубліканскіх выданнях, М. Вішнеўскі стварыў цікавую галерэю людзей працы 30-х, 40-х, 50-х гадоў.

У 1930 годзе дваццацігадовае вясновае юнак з-пад Гомеля дараваў да Мінска і наступіў у Белпедтэхнікум, каб вучыцца на настаўніка. І напісаў, відаць, нядрэнную заметку ў нацэнгазету. А ў той час у рэдакцыі «Звязды», як і ў іншых выданнях, не хапала работнікаў, бо журналістаў у рэспубліцы яшчэ ніхто не рыхтаваў. І воль з'явіўся ў тэхнікум прадстаўнік са «Звязды» і пачаў знаёміцца з людзьмі. Пагаварыў з рэдактарам нацэнгазеты, пачытаў заметкі і, паказваючы на адну з іх, спытаў: — А гэта чыя будзе? — Міколы Вішнеўскага. — Убачыцца з ім можна? — Калі ласка, можам паклікаць.

У яго — аднаго са старэйшых і вядомых журналістаў рэспублікі — вялікая і слаўная жыццёвая дарога. І сёння, у дзень свайго 70-годдзя, ён можа смела азірнуцца на свой пройдзены шлях. Яго баявая публіцыстыка дапамагала будаваць першыя ў рэспубліцы заводы і фабрыкі, умацоўваць маладыя калгасы. Друкуючы свае шматлікія публіцыстычныя выступленні і нарысы ў «Звяздзе» і іншых рэспубліканскіх выданнях, М. Вішнеўскі стварыў цікавую галерэю людзей працы 30-х, 40-х, 50-х гадоў.

У 1930 годзе дваццацігадовае вясновае юнак з-пад Гомеля дараваў да Мінска і наступіў у Белпедтэхнікум, каб вучыцца на настаўніка. І напісаў, відаць, нядрэнную заметку ў нацэнгазету. А ў той час у рэдакцыі «Звязды», як і ў іншых выданнях, не хапала работнікаў, бо журналістаў у рэспубліцы яшчэ ніхто не рыхтаваў. І воль з'явіўся ў тэхнікум прадстаўнік са «Звязды» і пачаў знаёміцца з людзьмі. Пагаварыў з рэдактарам нацэнгазеты, пачытаў заметкі і, паказваючы на адну з іх, спытаў: — А гэта чыя будзе? — Міколы Вішнеўскага. — Убачыцца з ім можна? — Калі ласка, можам паклікаць.

Пасля высветлілася, што журналіст меў рацыю. Указанне аб раннім летнім снежанні з'яўлена бульбоўніку раскрытыкавалі нават у цэнтральным друку і адмянілі.

Паездкі, паездкі, паездкі... Ён выяўляе «сакрэты» калгаснай вытворчасці, нейкія асаблівасці ў рабоце людзей, што даюць магчымасці пры аднолькавай якасці палёў і кармавых угоддзяў апраджываць суседзяў па ўраджалі і прадуктыўнасці жывёлагадоўлі. І тады з'яўляюцца такія ёмістыя нарысы, як «Чырвонаслабодскі комплекс», «Пуды і гентары», «Свято ў Вялікіне», «Вясна ў «Бальшавіку», «Прыгожыя дусы».

Захапленне духоўнай творчасцю народа прымусіла яго наспраўдвесні 1944 года пад гомаў франтавых гармат пра-

брацца ў прыфрантавую Азершчыну Рэчыцкага раёна, і ў апублікаваным нарысе «Раскутатая песня» ўславіць вядомы калгасны хор Т. Лапацінай.

М. Вішнеўскі — аўтар шматлікіх нарысаў, фельетонаў, рэпартажаў, некалькіх кніг і мноства артыкулаў па пытаннях сельскай гаспадарні. Ветэран беларускай журналістыкі, ён з'яўляецца і ветэранам Вялікай Айчыннай вайны — з першых дзён уключыўся ў антыўную барацьбу з фашысцкімі заваяўнікамі.

Ён і ў свой родны знявечаны Мінск з'явіўся з першымі аўтаматчыкамі. І ў першы ж дзень пачаў збіраць матэрыялы для першага нумара «Звязды» ў звязанай сталіцы. Днём збіраў матэрыялы, вечарам яго рэдагаваў, а ўначы дапамагаў самаутам іруцкім друкарскай машыну. Разбураная электрастанцыя яшчэ не давала энергіі.

Непаседлівы ты чалавек, — гаварыў некалі Міколу Тарас Хадкевіч. — Усё ездзіш і ездзіш. Засеў бы лепш на які месца за стол ды добрую кнігу нарысаў здаў у выдавецтва.

Але не такі харантар у прыроджанага журналіста. Не можа ён заставацца ў сценах рэдакцыі ў гарацкую пару снігу або жніва. Знітаваны з калгаснай вёскай, з людзьмі нашых новых дзён, ён радуецца кожнаму поспеху чалавека і прагне ўслаўляць веліч і прыгажосць яго працы. Вось чаму станючыя героі яго нарысаў і апавяданняў — людзі вялікай энергіі, дэбаты, непадкупнай справядлівасці і чыстага сумлення.

Як добра, што ў нас ёсць такія ветэраны журналістыкі, у якіх можна многамо павучыцца маладая змена.

А. МАТУСЕВІЧ.

ЗАУТРА споўнілася 60 гадоў з дня нараджэння аднаго з заснавальнікаў беларускага кіно, народнага артыста СССР, лаўрэата Дзяржаўных прэмій СССР і БССР рэжысёра Уладзіміра Уладзіміравіча Корш-Сабліна. Фільмы, пастаўленыя ім, адлюстравалі важнейшыя этапы жыцця савецкага народа, героіку рэвалюцыйнай і вызваленчай барацьбы. «У агні народжаная», «Першы ўзвод», «Вогненныя гады», «Шукальнікі шчасця», «Дачка Радзімы», «Маё каханне», «Вызваленне Савецкай Беларусі», «Канстанцін Заслонаў», «Чырвонае лісце», «Першыя выпрабаванні», «Масква—Генуя», «Запомнім гэты дзень», «Крушэнне імперыі»—сведчанні шырокага творчага дыяпазону рэжысёра. Рэвалюцыя зрабіла яго мастаком, пафас змагання за яе ідэі жывіў яго творчасць. Дваццаць пяць фільмаў рознай тэматыкі і жанраў быццам складаюць адзіную стужку, прасякнутую пачуццём савецкага патрыятызму, рамантыкай барацьбы за новы, сацыялістычны лад.

Дзейнасць У. Корш-Сабліна шматгранная. На працягу многіх гадоў ён быў мастацкім кіраўніком «Беларусьфільма», першым сакратаром праўлен-

АДУХОЎЛЕННЫ ПАФАСАМ ЗМАГАННЯ

Да 80-годдзя з дня нараджэння
Уладзіміра КОРШ-САБЛІНА

ня Саюза кінематаграфістаў БССР. Усё, што адбывалася ў кіно, чым яно жыло, было яго асабістым клопам, крэўнай справай. У апошнім інтэрв'ю, якое Уладзімір Уладзіміравіч даў у студзені 1974 года, праявілася гэтая няўрымсліваць, а яшчэ — самааналіз творчасці, погляд на выхаванне маладых кінематаграфістаў.

Е. БОНДАВА,
кінакрытык, донтар
філалагічных навук.

перак усю Украіну і Крым. Вяваў супраць Дзянікіна, Урангеля, белапалкаў і банд Махно. Прававаў тры з паловай гады. Дэмабілізаваўся ў 1923 годзе. Пасля дэмабілізацыі мяне запрасілі (як удзельніка падзей) кансультаваць кінафільм «Перакоп». І сталася так, што я канчаткова адышоў ад тэатра, перайшоў працаваць у кінематаграфію. Пачаў працаваць з рэжысёрам Юрыем Віктаравічам Тарычам, спачатку памочнікам, а потым асістэнтам рэжысёра на 3-й Дзяржкінафабрыцы ў Маскве, а з 1926 года — у Белдзяржкіно. Самастойна пачаў працаваць рэжысёрам у 1929—30-х гадах на пастаноўцы фільма «У агні народжаная» па сцэнарыі Анатоля Вольнага. У фільме відавочны ўплыў Даўжэнкі. Я

быў улюбёны ў гэтага мастака. Але потым я зразумеў, што ён незвычайна самабытны мастак і ісці па яго шляху — значыць толькі імітаваць яго, а гэта самае страшнае ў творчасці. Тарыч здаваўся мне «тэатральным». Эйсенштэйн для мяне быў занадта ўскладнёным, як і Віктар Шклюўскі. Я шукаў свой шлях...

— Якія з даваенных фільмаў прынеслі вам найбольшую творчую радасць? З якімі сцэнарыстамі, аператарамі і акцёрамі вам лепш за ўсё працавалася?

— «Першы ўзвод», «Шукальнікі шчасця», «Маё каханне». Сцэнарысты — Анатоль Вольны, Іаган Зэльцар, акцёры — Барыс Бабачкін, Аляксей Кміт, Марыя Бломонталь-Тамарына, Лідзія Смірнова.

— Чым павучальны ваш вопыт работы з кампазітарам Дунаеўскім? Разам з ім вы стварылі дзевяць нарцін...

— Працаваць з ім было і лёгка, і цікава. Другога такога кампазітара я не сустракаў. Дунаеўскі пісаў музыку не да знятай ужо карціны, а прымаў удзел яшчэ ў рабоце над літаратурным і рэжысёрскім сцэнарыем, вызначаючы месца і характар музыкі. Таму яго музыка арганічна ўваходзіла ў драматургію фільма, а не была ілюстрацыяй адлюстравання.

— Якія, на ваш погляд, «плюсы» і «мінусы» беларускага кіно — даваеннага, пасляваеннага?

— Даваенны тэматычны план быў мэтанакіраваным, арганічным для Беларусі — пераважала тэматыка рэвалюцыйнай, сельскагаспадарчай і індустрыяльнай. Сучасны тэматычны план больш падуладны выпадковасцям... Апошнім часам мы страцілі сваё творчае аблічча. Прычын шмат, адна з іх у тым, што многа выпадковых людзей працуе на кінастудыі... Трэба перш за ўсё любіць і ведаць сваю рэспубліку.

— Што больш за ўсё «назапалася» ў памяці з дзён Вялікай Айчыннай?

— Выезды на фронт у час здымак фільма «Вызваленне Савецкай Беларусі». І першы дзень уваходу з войскамі Савецкай Арміі ў Мінск. Я ўбачыў адны руіны — гэтую страшную карціну забыць нельга...

АПОШНЯЕ ІНТЭРВ'Ю

— Які факт або падзея з'явіліся рашаючым «штуршком» пры выбары прафесіі кінарэжысёра? Вы ж «зрадзілі», можна сказаць, сямейнай тэатральнай традыцыі?

— Служба ў Чырвонай Ар-

міі. Я быў акцёрам, калі ў дзевятнаццаць гадоў пайшоў у Чырвоную Армію. Пачынаў радавым, скончыў памочнікам камандзіра кавалерыйскага палка. Прайшоў уздоўж і ўпо-

МУЗЫКА

БЫЦЬ ЗМЕНЛІВАЙ... І ПАСТАЯННАЙ

«Уранні, а шостай—вылет! Інструменты не забывайцеся. Адзежу цяплейшую. Можна — дублёнкі... Жарты, жартамі: гэта ў нас тут яшчэ лета. А за Уралам будзе добра халаднавата». — Генадзь, свайго кіраўніка, слухаючы дзяўчаты, дзелавіта збіраючы канцэртныя прылады. Паспешліва развітваюцца, ідуць.

Адбылася іх перададаражная сустрэча з мінчанамі, і заўтра «Чараўніцы» выпраўляюцца ў далёкае і доўгае турнэ. І хаця было малаверагодным у пасляканцэртнай мітусні сустрэцца з няўлоўнымі вандруніцамі твар у твар, пагаварыць з іх арганізатарам і кіраўніком Генадзем Лятынскім, — усё ж удалося дапоўніць свае ўра-

жанні, якія засталіся пасля тае даўняе сустрэчы...

НЕ БЫЛО звыклых філарманічных сцен, ярка асветленага шумнага фэа, цеплыні і ўтульнасці залы. А была праніклівая свежасць яснага і ветранага ліпеньскага надвечорка, быў шчымы матыў вайсковага духавога аркестра, што іграў ля ўвахода ў парк, былі лаўкі ў некалькіх радкоў непадалёк ад паркавага стадыёна.

Пажылыя мужчыны і жанкі, урачыстыя, з медалямі, ордэнамі на грудзях, месціліся бліжэй да эстраднай пляцоўкі. Далей — маладзейшыя. Шустрыя малыя ўладкоўваліся проста на травяным дыванку. Ладзіў мікрафоны гукарэжысёр.

Канцэрт пачаўся пасля ка-

роткай афіцыйнай часткі. Выступілі «Верасы»; прадаўжалі праграму «Чараўніцы». Маладых выканаўцаў слухалі, падтрымліваючы воплескамі, і равеснікі іх, і ветэраны Вялікай Айчыннай, якія асабліва віталі памаладзелья, у сучасных рытмічных «уборах», песні свайго юнацтва. Наш Мінск святкаваў дзень вызвалення, і сімвалічным падарункам гораду-герою стала песенная прэм'ера. Яна адкрывала выступленне «Чараўніц»: Ігар Лучанок, «Трэцяе ліпеня»...

НАВІЧКІ, якія гадоў пяць назад прыйшлі на беларускую эстраду, радыслаўную мелі кароткую. Пры Гродзенскім Палацы культуры тэатральшчыкаў арганізаваўся жаночы клуб «Чараўніца». Пачалі там збірацца дзяўчаты — аматаркі спяваць, музіцыраваць. Рэгулярныя рэпетыцыі, выступленні... І вось ужо вакальна-інструментальную групу «Чараўніцы» ведаюць не толькі ў Гродне: на Рэспубліканскім конкурсе артыстаў эстрады ансамбль заваёўвае званне лаўрэата і атрымлівае запрашэнне ў Мінск.

Але маладым артысткам, хаця яны і пераступілі парог рэспубліканскай філармоніі, да ўсталяга прафесійнага калектыву было, бадай, далека-

вата. Пасля першых выступленняў, прызнаюся, «грэшныя» ўзніклі тады ў мяне думкі: навошта патрыявожылі «дзяўчатак з самадзейнасці? Пакуль свежы жанр — прыцягальна. Ды мастацтва жывіцца не толькі свежасцю, а і прафесіяналізмам...

Гэтак і скончылася б наша знаёмства, калі б не сустрэча гады праз тры-чатыры — у ліпеньскім парку, на канцэрце, прысвечаным вызваленню Мінска ад фашысцкай акупацыі.

КРЫХУ ЗБЯНТЭЖЫЛА мяне, шчыра кажучы, тая сустрэча. Хіба яны так непазнавальна змяніліся? Быццам бы тыя ж. Ды — не тыя. Няўлоўна-ранейшыя і няўлоўна-новыя... А зрэшты, на тое ж яны і жанчыны, каб пераменлівымі падавацца ў пастаянстве. Не былі б яны «Чараўніцамі». Дакладней — не сталі б.

Гляджу, цяпер ужо без усялякіх «грэшных» думак, як выходзяць артысткі (іх дзевяць) на сцэну: усмешлівыя, абаяльныя, у элегантным адзенні, аздобленым дэталіямі народнага касцюма. Зусім своеасабліва — далікатна, па-жаночку — абыходзяцца яны з традыцыйна «мужчынскімі» інструментамі: электрагітарай, саксафонам, барабанам, трамбонам, трубай. У партытурах аранжыровак, нават кампазіцый з рэпертуару знакамітых калектываў, — адметная мяккасць, празрыстасць і пластычнасць фактуры. Вакальная палітра ансамбля прываблівае разнастайнасцю галасоў, якія, што называецца, уваходзяць у сілу і набываюць высакародную афарбоўку. Зразумела, умовы адкрытай пляцоўкі не лепшым чынам адбіваюцца на якасці гучання, але ўсё кампенсуе прызняты настрой аўдыторыі — урачыстай і шматаблічнай, як ніколі.

Пазней, калі ўжо збегліся прыцемкі на свіслацкім беразе, грывнула магутная музыка святочных гармат, букеты феерверка рассыпаліся над ракою, прыцішылася гамонка аднапалчан, — тады мы ўпершыню пагутарылі з Генадзем Лятынс-

кім. Пра тое, як нялёгка здабываецца права «чараўніцамі звацца». Вось чаму ў наступны раз, атрымаўшы магчымае зазірнуць, як кажуць, у творчую лабараторыю ансамбля, гляджу і слухаю без лішніх пытанняў.

НЕ СУМНА ТУТ, хаця, канечне, будзённа. Відовішча манатоннае, дзівоасаў аніякіх: рэпетыцыя адна з многіх. Ансамбль пабіваў на гастролях па гарадах Урала, ужо вярнуўся і з паездкі ў ГДР, пачынае работу над праграмай да Алімпіяды-80. Дзяўчаты (Генадзь называе іх «рабяты»), размясціліся на сцэне зусім па-хатняму — у крэслах, і мікрафоны стаяць перад імі, нязвычайна схілішы галоўкі, і побач пульты з нотамі.

Па часцінках «склейваецца» новая песня. Стоп! З-за чаго спрэчкі? Недакладнасць у нотах. Выправілі — і далей. Сфальшывілі! Трэба «пачысціць». Цяпер уважлівей рытм. Рытм! Рытм!!!... Ох і карпалівая справа — сплесці п'явучы карунак аранжыроўкі. Для разрадка можна глянуць што-небудзь зусім новае.

Шура Канстанцінава, піяністка, кемлівая аранжыроўшчыца, адключае электраарган, сядзе за раяль і разгортвае нотны сшытак у традыцыйнай — з партрэта Чайкоўскага — вокладцы. Але музыка там нетрадыцыйная: «Юрачка» ў адмысловай апрацоўцы Андрэя Шпянёва. Паспрабавалі — не, гэта не «лёгкае чціва», трэба папрацаваць. Для разрадка лепей шлягер, той, што напісалі для «Чараўніц» маладыя беларускія аўтары Буднік і Някляеў — «Слоў не шукай». Абступілі дзяўчаты раяль; струны грываць ладна, галасы загучалі жывей. Тут і Генадзь прыбіўся да «дзявочніка», весела імправізуе на саксафоне. А потым зноў: «Ну, рабяты, паехалі!» Якраз тыя ж маладыя аўтары ў свой час падарылі ансамблю «візітную картку» — песню «Я зачараваная табой». Ды не так і многа ў «Чараўніц» верных творчых сяброў, якія дапамаглі б вырашыць рэпер-

Фота А. ДЗМІТРЬЕВА.

— У пасляваенны час най-больш удалымі былі ў вас гісторыка-рэвалюцыйныя і партыятычныя фільмы. У чым вы бачыце зараз новы падыход да гэтай, галоўнай для вашай творчасці, тэмы?

— У тым, што і раней, ідэалагічная барацьба працягваецца, і патрэбна дакладная пазіцыя мастака.

— Якая з вашых запаветных думак не ажыццявілася і чаму?

— Я не паставіў цудоўнай карціны... Чаму? Відаць, не халіла таленту...

— Якім вы сабе ўяўляеце заўтрашні дзень «Беларусьфільма»?

— Хачу бачыць яго з адметным абліччам. А пакуль бачу яго сумным — няма добрых сцэнарыяў, запускаем у вытворчасць такія, якія нас у многім не задавальняюць. Гэтую праблему мы не вырашым без сур'ёзнай работы пісьменнікаў для кіно.

— Што, на вашу думку, мог бы зрабіць і па якой прычыне не робіць Саюз кінематографістаў БССР для паляпшэння ідэйна-мастацкай якасці выпускаемых у рэспубліцы фільмаў?

— Карціны робіць кінастудыя — гаспадарча-вытворчая арганізацыя, а саюз — гэта грамадская арганізацыя. Справа ў тым, што запускаюцца слабыя сцэнарыі, а ўплываць на гэта саюз не можа. А вось крытыка — секцыя саюза — магла б лепш працаваць. Ад правільнай і сур'ёзнай крытыкі ў многім залежыць паляпшэнне

ідэйна-мастацкай якасці выпускаемых фільмаў.

— Як рэжысёр вы прайшлі ўсе этапы развіцця беларускага і савецкага кінамастацтва, ведалі радасць поспехаў, горчкі няўдач. Калі б вам зноў давалася пачаць свой творчы шлях, які вопыт з таго, мінулага, вы ўзялі б з сабой? Янога новага героя хацелі б вывесці на экран?

— Перш за ўсё трэба браць толькі за добры сцэнарыі, або калі ты бачыш, што можаш зрабіць з гэтага сцэнарыя добры фільм. Трэба добра ведаць матэрыял, на якім ствараецца фільм.

Добры фільм можа атрымацца толькі пры ўмове, што абраны акцёр сапраўды сваім унутраным творчым успрыманнем адпавядае стварэнню дадзенага вобраза (у выбары акцёра памылкі быць не можа). Калі няма акцёра, як творчага аднадумца, няма і фільма.

Вельмі многае залежыць ад складу здымачнай групы. Кожны — ад аператара, мастака, дырэктара да памочніка рэжысёра — павінен быць на сваім месцы.

Магчыма, таму, што я прайшоў у кінематограф, прайшоўшы вялікі жыццёвы шлях у грамадзянскую вайну, для мяне да гэтага часу герой — гэта той, хто змагаўся за Савецкую ўладу. Вось чаму я і зараз рыхтую да пастаноўкі сцэнарыі пра Міхаіла Васільевіча Фрунзе, які рыхтаваў Кастрычнік у Беларусі.

выкананні песень. Дарэчы, многія з іх даволі выразна «пастаўленыя» і прыцягваюць увагу не толькі слухачую, але і глядацкую. Элементы пантэмімы, танца падкрэслваюць жанравасць беларускай народнай песні «Пасылала баба дзеда», лубачныя вобразы «Кірмашу» В. Цямнова і М. Таніча, жартоўнасць лірычнай замалёўкі І. Лучанка і У. Карызны «Пачалунак».

На творчыя пошукі ансамбля ўплываюць, перш за ўсё, традыцыі фолк-рок музыкі. Ад гэтых традыцый — апрацоўкі народных напеваў як галоўны рэпертуарны напрамак, інструментарый, характэрная рытміка, асаблівасці акалізацыі. Зразумела, для такога спецыфічнага калектыву арганічныя песні лірычныя — яны і пераважаюць. Але канцэрта «Чараўніцы» зусім не падаюцца сентыментальна-аднастайнымі. Ёсць у іх праграмах падборы ваенна-патрыятычных песень, «Беларускія вярчоркі» (каларытная, з элементамі тэатралізацыі кампазіцыя паводле песеннага фальклору і сучасных твораў), папулярных шлягераў. Ёсць інструментальныя п'есы: яркае апрацаваны А. Шляньнёвым танец «Бульба» з поспехам прагучаў на 1-м туры Усесаюзнага конкурсу.

Успомнілася, як хтосьці наракаў на «Чараўніцы»: яны, маўляў, губляюць сваё аблічча, калі пасля антракта з'яўляюцца ў вярчоркіх сукенках, калі ўключаюць у рэпертуар зарубежную музыку «дыска». Думаю, для такога строгага папроку прычын няма.

І — апошня на сёння згадка. Пра тое, як кампазітар, чые песні ёсць у рэпертуары ансамбля, летась паказаў мне сігнальны экзэмпляр дыскагіганта «Чараўніцы». Ён гаварыў тады: «Неблагі робіцца ансамбль. Быццам паціху, паціху — выраслі. Шчыра кажучы, я не вельмі люблю, калі дзяўчаты на «дудках» іграюць, — але гэта ўжо справа асабістага густу. Ансамбль усё роўна падабаецца...»

С. БЕРАСЦЕНЬ.

БОЛЬШ як 330 лепшых тэатральных калектываў, 558 агітацыйна-мастацкіх брыгад, 1340 чытальнікаў-выканаўцаў прынялі ўдзел у Рэспубліканскім аглядзе-конкурсе сельскай мастацкай самадзейнасці. Агляд - конкурс прадэманстраваў пэўныя поспехі ў развіцці самадзейнага тэатральнага мастацтва, прынамсі, прыкметна павысіўся ідэйна-мастацкі ўзровень рэжысёрска-пастановачнай работы і выканаўчага майстэрства,

наня адзінай ідэйнай і мастацкай задумай, былі асновай выступлення на аглядзе многіх агітацыйна-мастацкіх брыгад. Сярод іх — брыгада Радунскага гарпасялковага Дома культуры Воранаўскага раёна, якая паказала праграму «Жывая памяць пакаленняў» (рэжысёр Г. Булгак), калектыву Беліцкага сельскага Дома культуры Лідскага раёна (праграма «Алімпіяда ў Беліцы», рэжысёр Г. Ведзянеў), Раснянскага сельскага Дома культуры

таратурна-музычных кампазіцый.

Агляд-конкурс сельскай тэатральнай самадзейнасці стаў праверкай метадычнай і практычнай дзейнасці раённых і абласных метадычных цэнтраў, органаў культуры. Напрыклад, у Магілёўскай вобласці на абласным аглядзе - конкурсе ўдзельнічалі толькі 2 драматычныя калектывы, у Гродзенскай — 3, а Брэсцкі, Ляхавіцкі, Івацэвіцкі, Дзялічынскі раёны не прадставілі на конкурс ні-

МЕЛЬПАМЕНА НА ВЯСКОВАЙ СЦЭНЕ

Працягваем абмеркаванне вынікаў Рэспубліканскага агляду-конкурсу сельскай мастацкай самадзейнасці.

узрасла папулярнасць многіх калектываў, іх роля ў эстэтычным выхаванні працоўных.

Паспяховамі на конкурсе былі выступленні драматычных калектываў Горацкай сельска-гаспадарчай акадэміі (п'еса «Калі...» С. Алёшына), Крычаўскага СДК Мядзельскага раёна («Брат мой» В. Шукшына), Капаткевіцкага ГДК Пятрыкаўскага раёна («Мы хутка вернемся зноў» Н. Гілевіча), Кукаўскага СДК Ганцавіцкага раёна («Мікітаў лапаць» М. Чарота), Скідальскага прамкабіната Гродзенскага аблспажыўсаюза («Прымакі» Я. Купалы)...

Якая ж яна, рэпертуарная афіша прайшоўшага агляду-конкурсу?

Сярод твораў, прадстаўленых на конкурсе, прыкладна 70 працэнтаў складае аднаактовая драматургія, сцэнка, інтэрмедый. Аднаактовая драматургія папулярная ў сельскіх тэатральных калектывах не толькі з-за яе «мабільнасці», якая дазваляе вывозіць пастаноўку ў чырвоныя куткі, на паляныя станы, збожжатакі, але і таму, што аднаактоўку можна паставіць з невялікай колькасцю ўдзельнікаў.

Пераважалі ў рэпертуары камедыі, вадзільныя творы. Найбольш шырока выкарыстоўваліся п'есы Я. Купалы, А. Макаёнка, А. Маўзона, Н. Гілевіча, А. Ралько, М. Чарота. Творы іх прывабліваюць самадзейнага тэатральнага калектывы перш за ўсё блізкасцю героя сцэны да людзей, якія сядзяць у зале, сваім гумарам, сакавітасцю мовы, вострыняй і дакладнасцю сюжэта.

І ўсё ж нельга не адзначыць амаль поўную адсутнасць новых спектакляў, якія б узнімалі праблему сённяшняга ўзроста. Наспеў, відаць, час ставіць пытанне пра мэтанакіраваны дзяржаўны заказ на аднаактовыя і многаактовыя творы для самадзейных тэатральных калектываў.

Трэба адзначыць недастатковую работу ў галіне рэпертуарнай палітыкі і метадычных цэнтраў. П'есы, якія імі рэкамендуецца для пастаноўкі, не ўлічваюць спецыфікі канкрэтных калектываў, і наогул, рэпертуарная афіша фарміруецца без належнага кантролю. Так, на занальным аглядзе ў Гродзенскай вобласці тэатральным калектывам Любанскага гарадскога Дома культуры Навагрудскага раёна быў паказаны спектакль па п'есе А. Станіцына «Сасваталіся», які вызначыўся вельмі нізкім ідэйна-мастацкім узроўнем.

Сапраўдныя падзеі, факты, зладзённы матэрыял, аб'яд-

ры Камянецкага раёна («Нам таксама наканаваны бой», рэжысёр Ю. Кулецікі), Савіцкага сельскага Дома культуры Брагінскага раёна («Агітбрыгада ўслаўляе працу», рэжысёр В. Смуноў), «Каласок» Горкаўскага сельскага Дома культуры Стаўбцоўскага раёна (праграма «На нашай вуліцы свята», рэжысёр Н. Грэсь) і іншыя.

Асабліва спадабалася журы выступленне агітацыйна-мастацкай брыгады Радунскага гарпасялковага Дома культуры. Спектакль, прысвечаны 35-годдзю Перамогі, вельмі дынамічны, вызначаецца ўнутранай экспрэсіяй драматургічнай дзеі, адборам мастацкіх сродкаў сцэнічнага ўвасаблення (святло, скульптурная пабудова, рэквізіт, касцюмоўка). Усё гэта спрыяла эмацыянальнаму ўздзеянню на глядача.

Аднак агляд-конкурс выявіў і шэраг пралікаў, уласцівых большасці агітацыйна-мастацкіх брыгад. Гэта, у прыватнасці, няўдалыя сцэнарыі, якія вызначаюцца схематызмам сюжэта і вобразамі, сухім апісальніцтвам, выпадковымі фактамі з жыцця свайго раёна, калгаса, сяла. Вельмі няўмела выкарыстоўваліся ў многіх конкурсных прадстаўленнях пластыка, танец, музыка, пантэміма.

У конкурсе чытальнікаў-выканаўцаў прыняло ўдзел больш за тысячю аматараў з сельскіх устаноў культуры. Найбольш паспяхова агляд-конкурс мастацкага чытання прайшоў у Гомельскай, Віцебскай, Мінскай абласцях. Так, напрыклад, на Гомельшчыне ў заклучным туры прынялі ўдзел больш чым сорак чытальнікаў-выканаўцаў.

Тэматычную накіраванасць мастацкага чытання на конкурсе вызначылі творы гісторыка-рэвалюцыйнага і героіка-патрыятычнага зместу, а таксама творы аб працы.

Выканаўчы ўзровень большасці чытальнікаў сведчыць аб тым, што ім неабходна сістэматычная вучэбна-творчая падрыхтоўка, знаёмства з асновамі мастацтва чытання, удасканаленне навыкаў увасаблення мастацкага тэксту ў дзейснае, напоўненае думкай і пачуццём слова, якое гучыць з эстрады. Наспела пытанне падрыхтоўкі кіраўнікоў калектываў мастацкага чытання ў спецыяльных вучэбных установах, а таксама ўвядзенне ў штатны расклад клубных устаноў спецыяльнай адзінкі па эстрадным мастацтве.

Існуе і праблема аператывага выдання тэматычных рэпертуарных зборнікаў або лі-

воднага тэатральнага калектыву.

Такое становішча ў гэтых і некаторых іншых раёнах тлумачыцца перш за ўсё тым, што аргкамітэты на месцах не правялі належнай работы па падрыхтоўцы тэатральных калектываў да агляду-конкурсу. Што ж тычыцца развіцця жанру мастацкага чытання, дык яму вельмі замінае практыка выкарыстання чытальнікаў, як нейкай «застаўкі» паміж выступленнямі харыстаў, музыкантаў або танцораў.

Вельмі цікавай і перспектыўнай уяўляецца нам практыка лаўстайнага шэфства народных тэатраў над тэатральнымі калектывамі прадпрыемстваў, калгасаў і саўгасаў. Кіраўнікоў народных тэатраў, якія ўдала спалучаюць у сабе арганізатарскія здольнасці, талент рэжысёра-пастаноўшчыка і педагогічны талент, становіцца ўсё больш. Многія з іх, як напрыклад, рэжысёр народнага тэатра Слонімскага РДК заслужаны работнік культуры БССР М. Варвашэвіч, рэжысёр народнага тэатра Краснапольскага РДК В. Ермаловіч, рэжысёр народнага тэатра Слуцкага ГДК М. Мацкевіч аказваюць значную дапамогу калектывам-спадарожнікам у падборы рэпертуару, правядзенні вучэбных заняткаў і рэпетыцый, арганізацыі выступленняў і канцэртаў.

Цяпер, у перыяд падрыхтоўкі да II Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных, неабходна шырокі практыкаваць і ўдасканальваць такія формы шэфскай работы, які дзі тэатра на сябе, творчыя сустрэчы, канферэнцыі глядачоў, актыўна выкарыстоўваць індывідуальнае шэфства, далучаць да гэтага акцёраў, рэжысёраў, мастакоў-дэкаратараў, бутафораў і іншых работнікаў прафесійных тэатраў.

Агульнавядома, што сучасная п'еса для свайго ўвасаблення ў спектаклі патрабуе пэўных тэхнічных сродкаў. Адсутнасць іх уплывае на мастацкі ўзровень і эстэтыка-выхаваўчае ўздзеянне пастаноўкі.

Сельскія тэатральныя калектывы недастаткова забяспечваюцца неабходным сцэнічным абсталяваннем і тэхнічнымі сродкамі. Пэўным выйсцем з гэтага становішча магла б стаць арганізацыя пунктаў пракату касцюмаў, рэквізіту, простага сцэнічнага абсталявання, асвятляльнай і гукавой апаратуры.

Ч. МУЛІЦА,
член аргкамітэта
Рэспубліканскага агляду-
конкурсу сельскай
мастацкай самадзейнасці.

НЯГЛЕДЗЯЧЫ НА ТОЕ, што мастацкія традыцыі нашага народа сягаюць у глыбокую старажытнасць, актыўнае фарміраванне мастацкай школы, яе «самавызначэнне» былі на Беларусі крыху запозненымі. Прычыны ў вельмі неспрыяльных умовах гістарычнага мінулага, у выніку чаго яшчэ нават на пачатку XX стагоддзя беларускае мастацтва, паводле слоў вядомага тагачаснага мастацтвазнаўца М. Шчакаціхіна, «уяўляе сабой амаль чысты ліст паперы». Свядомая, навукова абгрунтаваная паступовае фарміраванне беларускай мастацкай школы са сваім уласным, непаўторным

ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзя закранула і вобразна-пластычнае мастацтва. Творчы шлях мастакоў, што ў 20—30-я гады групаваліся ў Вільні і Беластоку, быў надзвычай цяжкі, бо буржуазна-памешчыцкі ўрад Пінскага рабіў усё магчымае, каб прыдушыць абуджэнне беларускай нацыянальнай самасвядомасці, прагу народа развіваць сваю культуру, родную мову і г. д. Нягледзячы на гэта, у Заходняй Беларусі, ва ўмовах дэспатызму і тэrorу, былі створаны сапраўдныя мастацкія каштоўнасці, значэнне якіх для беларускай мастацкай школы сёння цяжка пераацаніць. У

ла душа, афармляць розныя выстаўкі. Пазней у мастака шмат часу займала выкладчыцкая работа. Усё гэта перашкаджала яму працаваць больш плённа. Нягледзячы на гэта, створанае Сеўруком — палотны і графічныя аркушы — каштоўная і адметная з'ява беларускага мастацтва. Гэтыя сціплыя працаўнікі, які да канца жыцця амаль бязвыезна жыў у Нясвіжы, належаў да ліку творцаў, што імкнуліся быць «агнём і сэрцам» свайго народа (так у свой час пісаў мастак К. Русеўскі). Усе яго працы тэматычна звязаны з роднай зямлёй, яе гісторыяй і сучаснасцю. Яны

ўспамінах). Аўтар «Зямлі», Фердынанд Рушчыц, даволі рэдка хваліў сваіх вучняў. Але калі аднойчы Сяўрук у Віленскай мастацкай школе пасля летніх канікул зрабіў сваю выстаўку, Рушчыц горача пацінуў яму руку і сказаў, што «з яго будзе пейзажыст». Сам Сяўрук прызнаваў, што «ў пейзажных працах маіх адчуваецца крыху ўплыў Рушчыца».

Уважлівае вывучэнне мастаком твораў Ніколы Пусэна уплывала на мастака таксама Пейзаж нярэдка «ўроўнены ў правах» з жанравай сцэнай і з'яўляецца свайго роду акампанеентам да групы фігур, якія Сяўрук, падобна Пусэну, у 30-я гады даваў у поўны рост, заўсёды падкрэсліваючы пры гэтым веліч прыроды.

Аднак варта падкрэсліць, што вучоба ў сваіх славутых папярэднікаў (працэс, які на пэўным этапе характэрны для кожнага майстра) зусім не лівеліравала творчай індывідуальнасці Сеўрука. Ён умела пераплаўляў уплывы ў нешта сваё, індывідуальна-непаўторнае.

Нямала на выстаўцы партрэтаў («Стары з кіем», два аўтапартрэты 1938 і 1944 гадоў, «Партрэт жонкі» і інш.). Яны перш за ўсё звяртаюць на сябе ўвагу ўменнем мастака глыбока перадаць псіхалогію чалавека, яго характар.

Экспанаты выстаўкі паказваюць, што творчасць мастака развівалася не толькі «па ўзыходзячай лініі». Асабліва цяжкімі для яго былі 50-я гады.

Азіраючы экспанаты выстаўкі, міжволі захапляешся мужнасцю і вялікай духоўнай сілай майстра, які ў 70-я гады, у сталым ужо ўзросце, знайшоў у сабе сілы рашуча перагледзець свае тагачасныя работы, вярнуцца зноў да ідэалаў маладосці. Творчая пераарыентацыя мастака на духоўныя здбыткі ранняга перыяду асабліва прыкметная ў палотнах «Гаспадыня» (1975), «Успаміны» (1976), «Жыня» (1977). Зноў, як і ў гады маладосці, у гэтых працах з'яўляецца рамантычная ўзнёсласць і ўсхваляванасць, імкненне да эпічнасці, паэтызацыя чалавечай асобы.

На ўсім працягу творчай дзейнасці мастака вялікае месца займала ў яго творчасці графіка. Цяжка прыгадаць іншага беларускага жывапісца, які б з аднолькавым поспехам пісаў акварэлю, займаўся дрэварытам, афортам, медзярытам, кніжнай графікай і, канечне ж, малюнкам. Усе гэтыя творы шырока і поўна прадстаўлены на выстаўцы. Дзякуючы ім стала вядома, што Сяўрук на пачатку 50-х гадоў адзіны ў Беларусі рэзаў гравюры на дрэве («Партызан», 1944, «Партрэт», 1947). Многія гравюры майстра сёння ўжо сталі класічнымі, як «Вяртанне з працы» (1938) — нягледзячы на маленькі памер, у нечым эпічны, амаль манументальны твор рэдкай мастацкай адухоўленасці, як гравюры «Лета» (1938), «Аббудова Нясвіжа» (1947), «Слуцкая брама ў Нясвіжы» (1958).

Да лепшых здабыткаў беларускай графікі адносіцца серыя

Партрэт народнай артысткі БССР Ліліі Давідовіч.

партрэтаў сангінай, створаная мастаком у 30—40-я гады. Па сутнасці, яна не мае ў нашым мастацтве аналогіі. Толькі В. Волкаў у падрыхтоўчых малюнках да карціны «Мінск. 3 ліпеня 1944 года» і П. Сергіевіч у алоўкавых эцюдах да палатна «Кастусь Каліноўскі» ў нечым набліжаюцца да Сеўрука. Але малюнкі апошняга, думаецца, усё ж больш моцныя, уражлівыя, нацыянальна адметныя. Яны зачароўваюць гледача глыбінёй адлюстравання характараў і паэтызацыяй чалавечай асобы, мастацкім захапленнем чалавечай годнасцю («Вясковая дзяўчына ў хустцы», 1935; «Партрэт Юнака», 30-я гады, «Юная», 1944; «Жыня», 1944).

Сярод акварэльных прац мастака асабліва высокай ацэнкі заслугоўвае серыя «Купальшчыцы». Невялікія паводле памеру лісты прывабліваюць высакароднай каларыстычнай гамай, пластыкай прыгожых, крыху стылізаваных фігур, кампазіцыйным майстэрствам.

У сваіх успамінах Сяўрук пісаў, што, акрамя Рушчыца, пэўны ўплыў на яго зрабіў П. Сляндзінскі. Ад яго, відаць, ідзе асабліва скульптурная манументалізаванасць, абагульненасць формы, якая заўсёды была ўласціва Сляндзінскаму, выхаванаму ў традыцыях пецярбургскага класіцызму і італьянскага кватрачэнта. Да таго ж Сляндзінскі (ён, дарэчы, з Кракава прывітаў тэлеграмай адкрыццё выстаўкі свайго любімага вучня) шмат займаўся манументальным жывапісам, што адбілася на асаблівасцях стылю многіх твораў і Сеўрука (у тым ліку серыі «Купальшчыцы»). Аднак аднымі «ўплывамі» творчасць мастака не растлумачыш, і выстаўка пераканаўча даказвае, што творчы метаг Сеўрука грунтаваўся перш за ўсё на глыбокім вывучэнні натуре — рыса, уласціва ўсім без выключэння класікам. «Пішы навакольнае жыццё, выяўляй у ім самае характэрнае, істотнае, будзь самім сабой — і ты будзеш нацыянальным мастаком», — гэтыя словы ён мог сказаць кожнаму, хто б пацікавіўся сакрэтамі яго вельмі прыкметных поспехаў.

Творы Сеўрука неаднойчы экспанаваліся на выстаўках у Маскве, Вільні, Варшаве, Беластоку. Сабраныя зараз разам на выстаўцы, яны яшчэ раз засведчылі поспех мастака, які ўнёс запамінальны, яркі і адметны ўклад у развіццё нацыянальнай мастацкай школы.

Віктар ШМАТ.

Мастацтва аднасьць ТАЛЕНТУ

абліччам пачалася фактычна толькі пасля Вялікага Кастрычніка. Заснавальнікам нацыянальнага жывапісу новага часу мастацтвазнаўца крытыка 20-х гадоў аднадушна лічыла ўраджэнец Мінска Міхася Філіповіча, які, на думку таго ж М. Шчакаціхіна, упершыню «знайшоў сам сябе» як мастак цалкам беларускага.

У апошнія гады дзякуючы персанальным выстаўкам П. Сергіевіча, Я. Драздовіча і, нарэшце, М. Сеўрука была паспраўднаму адкрыта заходне-беларуская плынь, якая дае магчымасць крыху па-новаму разглядаць праблему станаўлення нашага жывапісу. Высветлілася, што творчае абуджэнне беларускіх мастацкіх сіл пачалося і ў асяроддзі вучняў тагачаснай Віленскай мастацкай школы; у сваім развіцці яно было пасля звязана з беларускім нацыянальна-вызваленчым рухам у Заходняй Беларусі, імклівая плынь якога

гэтым яшчэ раз пераконвае персанальна выстаўка Міхася Канстанцінавіча Сеўрука (1905—1979), што экспануецца зараз у мінскім Палацы мастацтваў.

Ранні перыяд творчасці майстра (да 1939 г.) звязаны з Вільняй, дзе ён стварыў значную колькасць сваіх прац. Гэта былі цяжкія гады, бо пад забаронай было не толькі жывое беларускае слова, думка, але і кожны вобразны таленавіты малюнак. Дастаткова сказаць, што зробленая Сеўруком вокладка да першага зборніка М. Танка «На этапах» (1936 г.) была канфіскавана паліцыяй. Згадваючы тыя часы, Сяўрук у сваіх успамінах піша, што «працаваць творча, для сябе, фактычна не мог... жыў адным днём». Дзеля кавалка хлеба яму даводзілася афармляць вітрыны магазінаў, пісаць партрэты людзей, да якіх не ляжа-

кранаюць гледача рэдкай неспрэчнасцю і душэўнай цеплынёй, нейкай асаблівай мастакоўскай сумленнасцю, прафесійнай культурай. Асноўнай тэмай прац мастака была беларуская вёска, галоўным героем — чалавек сялянскай працы. Але глядач ніколі не знойдзе ў яго творах натуралістычнага адлюстравання «фізічнага працэсу» працы ратая, сейбіта або жніі. Сяўрук валодаў зайздроснай здольнасцю глыбока апэтызаваць свае задумы, узяць іх над будзённай рэчаіснасцю, напоўніць глыбокім чалавечым сэнсам.

Выстаўка сведчыць, што найбольш значныя працы былі створаны мастаком яшчэ ў даваенны перыяд. Гэта палотны «Жніво» (1937), «На ўборцы буракоў» (1936), «Ля студні», «Стрыжка авечак» (1939), «Зіма ў вёсцы».

Да 30-х гадоў адносяцца і манументальная графічная серыя партрэтаў сангінай, лепшыя дрэварыты («Вяртанне з працы», «Лета», 1938), акварэльная серыя «Купальшчыцы». Усе гэтыя і іншыя творы даводзяць, што Сяўрук у той час ужо цалкам сфарміраваўся як мастак са сваім уласным, непаўторным абліччам і індывідуальнай манерай, адметным стылем. У ягоных жывапісных творах вабяць наследаваная ад Рушчыца эпічнасць і ўласцівая Сеўруку асабліва мяккасць, цеплыня, прыгожая і мілагучная вохрыста-залацістая гамма. Лепшай тагачаснай карцінай з'яўляецца, несумненна, «Жніво» — па-свойму манументалізаваная рэч, напісаная кантрастна, сакавіта, пастозна. Як сведчаць успаміны, Сяўрук стварыў яе ўсяго за тры тыдні ў маёнтку свайго сябра мастака Дабжынскага. У 1937 годзе карціна экспанавалася на выстаўцы ў Варшаве, затым яе набыў Беларускі музей у Вільні, потым яна апынулася ў мастака П. Сергіевіча, які пасля вайны перадаў яе аўтару.

Апрача сюжэтна-тэматычных карцін, якія часта прадстаўлены таленавітымі эскізамі, на выстаўцы шмат пейзажаў. Асабліва часта пісаў мастак краявіды Нясвіжа і яго наваколля (серыя «Дарога ў Альбу», «Воблачны дзень», «Зіма»). Настаўнікам Сеўрука ў жанры пейзажа былі Рушчыц і Пусэн (пра гэта ён піша ва

«Ля студні».

«Стрыжка авечак».

ЦКС — ШТО ГЭТА ТАКОЕ?

Дагэтуль ёсць яшчэ нямала людзей, нават і сярод культасветнікаў, якія скептычна ставяцца да цэнтралізацыі клубных устаноў. Маўляў, справа новая, і хто яго ведае, як яшчэ тое будзе. Ці не атрымаецца, што сельскі клуб наогул выпадае, так сказаць, з культасветнай сістэмы, бо ўсё упор робіцца на развіццё сельскага Дома культуры?

Да цэнтралізацыі такія-сякія сумненні на гэты конт былі і ў мяне, хаця было зразумела, што існуючая структура культурна-асветных устаноў мае шмат хібаў, яны часта працуюць ухаластую. Сапраўды, на тэрыторыі нашага Летчанскага сельсавета ёсць, акрамя сельскага Дома культуры, 4 сельскія клубы, столькі ж бібліятэкі, 7 чырвоных куткоў, 2 дамы жывёлаводства, 7 кінаўстаноў. Асяродкаў культуры як быццам і нямала, але каэфіцыент карыснага дзеяння работы кожнага з іх быў мізэрны. Чаму? Таму, што працавалі ўсе самі па сабе, без кантактаў. Калі дзе быў гарманіст, дык іграў толькі для «свайго» клуба; самадзейныя калектывы выступалі перад аднымі і тымі ж глядачамі. Атрымлівалася, як кажуць, дзе густа, а дзе пуста.

Два гады назад мы рашылі зрабіць рэарганізацыю — аб'яднаць усе асяродкі культуры ў адну цэнтралізаваную клубную сістэму — ЦКС. Цэнтрам сістэмы з'яўляецца сельскі Дом культуры, усе ж астатнія асяродкі культуры — яго філіялы. Узначаліў работу сістэмы кардынацыйны савет, у які ўвайшлі прадстаўнікі партыйных, адміністрацыйных, прафсаюзных, камсамольскіх органаў, мясцовая інтэлігенцыя, работнікі культуры, перадавікі вытворчасці. Метадычнае кіраўніцтва ажыццяўляе мастацкі савет, у які ўваходзяць работнікі культуры, выкладчыкі, якія маюць спецыяльную культурна-асветную адукацыю.

Хачу адразу падкрэсліць, што клубная сістэма працуе пад кантролем выканкома Летчанскага сельскага Савета, кардынацыйнага савета. Сістэма працуе па комплексным плане, які разглядаецца выканкомам сельскага Савета і зацвярджаецца ў прысутнасці членаў кардынацыйнага і мастацкага савета. Складаюцца планы на год, на квартал і месяц з улікам запатрабаванняў насельніцтва і працоўных калектываў.

Цэнтралізацыя дазволіла нам стварыць новую калектыву мастацкай самадзейнасці, прыцягнуць да творчасці новых аматараў. Калі ў 1977 годзе ў

калектывах мастацкай самадзейнасці, у розных гуртках па інтарэсах займалася 215 чалавек, то летась — 367 чалавек, прыкметна вырасла выканаўчае майстэрства ўдзельнікаў самадзейнасці. Пры Старасельскім філіяле створаны духавы аркестр, вакальная група, пры Лукскім — вакальна-інструментальны ансамбль, Летчанскім — аркестр народных інструментаў, Хаценцкім — танцавальны калектыв.

Можа ўзнікнуць пытанне: дзе бяром кіраўнікоў? Усе загадчыкі філіялаў валодаюць якім-небудзь мастацкім жанрам. З 4 загадчыкаў клубаў тры маюць спецыяльную адукацыю, адзін вучыцца завочна ў культасветвучылішчы. Усе работнікі устаноў культуры з'яўляюцца на працягу многіх гадоў актыўнымі ўдзельнікамі мастацкай самадзейнасці. Магчымасць пашырыць штаты дало нам і прысваенне харавому калектыву ганаровага звання народнага.

І кіраўнік народнага хору Б. Саламоніч, і загадчыца Хаценцкага філіяла М. Рачкоўская, і загадчыца бібліятэкі В. Прусакова, і іншыя аддаюць шмат энергіі нялёгкай працы сельскага культасветніка. Кожны з іх кіруе калектывамі мастацкай самадзейнасці не толькі ў сваім філіяле, але шэфтуе яшчэ над двума іншымі. У выхадныя і святочныя дні ва ўсіх філіялах арганізавана пастановае дзяжурства па забеспячэнні правапарадку, рэзка скараціліся выпадкі хуліганства ў клубах.

Цяпер мы працуем над стварэннем музея баявой і працоўнай славы. Пачаў працаваць універсітэт культуры.

Я разумею, што справа гэта новая, што не ўсё тут прадумава як след. Напрыклад, дагэтуль не вызначаны статус дырэктара цэнтральнага Дома культуры. На нашу думку, дырэктар павінен валодаць правам распараджэння кадрамі (маецца на ўвазе прыём на работу і звальненне з работы), а таксама фінансамі, выдаткаванымі сельскім Саветам на развіццё культуры. Дагэтуль даводзіцца яшчэ спадзявацца на ласку старшын калгаса ў пятаванні забеспячэння клубнай сістэмы транспартам: хоча — даць, хоча — адмовіць. Цяжка набываць музычныя інструменты, мэбля і іншае абсталяванне.

І ўсё ж такі, нягледзячы на гэтыя перашкоды, змест культасветніцкай работы, яе якасць і эфектыўнасць непараўнальна выраслі.

А. НАХІМОВІЧ,
дырэктар цэнтралізаванай клубнай сістэмы Летчанскага сельсавета Віцебскага раёна.

Надта ўжо стракатым, яркім выглядае гэты будынак з абшарпанымі калонамі, пабудаваны, відаць, недзе ў пачатку пяцідзясятых гадоў. Падумалася: калі фасад — гэта візітная картка, дык тут гаспадары выбралі далёка не лепшы спосаб адрэкамэндавацца наведвальнікам. Ды яшчэ вось гэтая танцавальная веранда побач з будынкам прымушае іранічна ўсімхнуцца: на веротах вісіць масіўны замок, затое з другога боку агароджа наогул выламана. Гэта — Дом культуры Мінскага завода будаўнічых матэрыялаў, які знаходзіцца ў

што — прабачце, працуйце, як працуецца.

У дырэктара Дома культуры на гэты конт сваё меркаванне.

— Добра, няхай нават клуб і будзе некалі рэканструяваны, — тлумачыць ён. — Але ж справа не толькі ў тым, што ў нас паявіцца дадатковая плошча і новыя памяшканні для работы калектываў. Ёсць яшчэ адна вялікая праблема. Прасцей кажучы, наш Дом культуры прадпрыемству не па кішэні. Частку грошай мы просім у абкома прафсаюза, частку — атрымліваем за кошт гурткоў,

масць стварыць умовы для культурнага адпачынку працоўных, прытым не толькі гэтых двух прадпрыемстваў, але і ўсяго Фрунзенскага раёна сталіцы.

На жаль, не падтрымлівае ідэю кааперавання і Міністэрства прамысловасці будаўнічых матэрыялаў, у сістэме якога знаходзіцца вышэйназваны завод. У кабінете намесніка міністра Д. Л. Акіпава адбылася прыблізна такая гаворка.

— Перадаць Дом культуры? Не, гэтага мы не дазволім, — гаворыць Дзержант Лявонавіч. — Ну, а калі нам трэба

БЕГ З БАР'ЕРАМІ, АБО ГІСТОРЫЯ АДНОЙ СПРЭЧКІ

Фрунзенскім раёне сталіцы. Мушу адразу падкрэсліць: ён — адзіны на ўвесь раён (не лічачы кінатэатра «Сучаснік») культурны цэнтр...

Што ж прывяло мяне сюды? Аднойчы давялося пагутарыць з рабочым завода будаўнічых матэрыялаў, электраабмотчыкам Яўгенам Лазарам. Я пацікавілася, дзе бавяць вольны час пасля працоўнай змены рабочыя прадпрыемства, ці часта яны бываюць у сваім Доме культуры.

— Ведаеце, некалькі разоў атрымліваецца, — сказаў ён. — Вось, бывае, стаім мы з таварышамі на вуліцы ў выхадны дзень, мерзнем, і клуб наш побач стаіць, «сардэчна запрашаем» на ім напісана, але ж зусім туды не цягне. Несучасны ён нейкі, змрочны. Я, можна сказаць, вырас на заводзе. Мая маці працуе тут ужо трыццаць гадоў. Праўда, некалі клуб гэты не выклікаў нараканняў. На той час і інтэр'ер ягоны задавальняў, і мерапрыемствы таксама. Але ж сёння... Мяркуюце самі, ці прыцягне ўвагу сучаснага маладога чалавека пакой, дзе ёсць толькі тэлевізар і падшыўкі газет. Дома ж таксама можна пачытаць, паглядзець тэлевізар. Прыйсці сюды на кінасеанс? Дык лепш узяць білет у «Сучаснік»... І ўсё гэта з-за памяшкання, якое даўно ўжо састарэла...

Дырэктар Дома культуры завода будаўнічых матэрыялаў Аляксандр Мікалаевіч Таборка марыць рэканструяваць свой клуб. І яго можна зразумець.

Рэканструкцыя — гэта добра. Але ж ці рэальная гэта справа? Завод будаўнічых матэрыялаў — гаспадар Дома культуры — прадпрыемства невялікае. На ім працуе крыху больш чым пяцьсот чалавек. Цяжка сёння заводу ўтрымліваць свой клуб на тым матэрыяльна-тэхнічным узроўні, якога вымагае час. Складана набываць касцюмы для гурткоў мастацкай самадзейнасці, яшчэ больш складана выдаткаваць сродкі на рэканструкцыю Дома культуры. А грошы тут патрэбны немалыя. Праўда, адміністрацыя прадпрыемства абнаўдзтвае клубнікаў: маўляў, праз пару гадоў пусцім новы цэх, будуць грошы, тады і Дому культуры перападзе, а пакуль

якія працуюць па сістэме самаакупнасці: курсы крою і шыцця, студыя бальных танцаў, зноў пачалі праводзіць платныя танцавальныя вечары, хоць умоў для гэтага ніякіх няма. Такое становішча не зменіцца, бо заводу больш сродкаў на развіццё культуры не дадуць — не тыя вытворчыя маштабы, колькасць рабочых і г. д. Адным словам, на маю думку, наспей час прымаць нейкае радыкальнае рашэнне, бо на такім узроўні, як мы працуем цяпер, далей працаваць нельга.

Побач з заводам будаўнічых матэрыялаў — Мінскае вытворчае аб'яднанне індустрыяльнага домабудуўніцтва. На ім працуе каля дванаццаці тысяч чалавек. Але ж свайго Дома культуры тут няма. Ёсць толькі невялікая зала на 70 месцаў у адміністрацыйным будынку. Вось і прапанавалі некалькі гадоў назад багатыя суседзі заводу будаўнічых матэрыялаў разам фінансаваць Дом культуры і разам ім карыстацца.

— Мы б запрасілі архітэктараў, — гаворыць сакратар парткома аб'яднання Генадзь Васільевіч Брытвіч, — выдаткавалі б неабходную суму на рэканструкцыю. Тут мог бы вырасці сапраўдны культурна-спартыўны цэнтр з сучасным абсталяваннем: побач наш стадыён і можна было б прыбудаваць басейн. У гэтым жа мікрараёне жывуць і нашы будаўнікі (толькі ў шасці інтэрнатах — тры тысячы чалавек), і заводскія рабочыя, а наогул тут — трыста тысяч жыхароў. Вось толькі суседзі нашы супраць гэтай, на маю думку, карыснай ідэі...

Супраць? Чаму?

Адміністрацыя завода тлумачыць, маўляў, гэты Дом культуры не дырэктара і старшыні заўкома, а калектыву. І мы не маем ніякага права пазбаўляць рабочых магчымасці культурна адпачываць...

Дзіўная логіка! Як быццам гаворка ідзе пра тое, каб пазбаўляць завод свайго Дома культуры. Зразумела, каапераванне — справа добраахвотная, але ж у дадзенай сітуацыі — гэта найбольш аптымальны спосаб вырашэння праблемы гаспадарчага ўтрымання культурнай установы, адзіная магчы-

будзе правесці вечар, а памяшканне занятае? — Ды і наогул вытворчае аб'яднанне індустрыяльнага домабудуўніцтва да нашага міністэрства ніякага дачынення не мае — яны будаўнікі. А што тычыцца рэканструкцыі Дома культуры, дык мы згодны дапамагчы, выдзеліць тысяч трыста на гэтую справу...

Некалькі гадоў назад выйшла пастанова абласпапрофа аб каапераванні асобных клубаў і ўмацаванні іх матэрыяльна-тэхнічнай базы. Пастанова карысная і патрэбная і ўжо прынесла свой плён. Будаўнічы трэст № 1, напрыклад, скааперавалася з трэстамі № 7 і № 15 і цяпер утрымліваюць адзін Дом культуры. Там выбрана агульнае праўленне, работа праводзіцца не толькі ў самім Доме культуры будаўнічага трэста № 1, але і ў інтэрнатах трэстаў. Тое ж самае зрабілі ў свой час трэсты № 4 і «Будмеханізацыя» на базе Дома культуры аднаго з гэтых прадпрыемстваў. Трэба сказаць, што практыка кааперавання ўваходзіць сёння ў жыццё клубных устаноў усё шырэй.

Наступная гаворка адбылася ў абкоме прафсаюза рабочых будаўніцтва і прамбудматэрыялаў. Загадчык вытворча-масавага аддзела абкома А. Высоцкі гаворыць:

— Пытанне наконт кааперавання завода будматэрыялаў і вытворчага аб'яднання індустрыяльнага будуўніцтва і ўтрымання гэтымі прадпрыемствамі аднаго Дома культуры стаіць перад намі ўжо даўно. На жаль, і досюль справа не зрушыла з месца. Адміністрацыя завода катэгарычна адмаўляецца ад гэтай прапановы. Відаць, мы не будзем больш чакаць згоды кіраўніцтва завода, а абавязкам выконваць пастанову аднаго савета прафсаюзаў... Але ж нам патрэбна і падтрымка з боку савецкіх органаў, у дадзеным выпадку — Фрунзенскага райвыканкома...

Мы расказалі тут як быццам аб прыватным факце. Ды толькі бачыцца ў ім зерне праблемы, якая нязрэдка замінае нам у жыцці. Праблема гэта — ведамасныя бар'еры. Іх, бывае, нялёгка пераадолець. Але будзем спадзявацца, што гэты прастаіць нядоўга.

Л. КРУШЫНСКАЯ.

ЛІСТ У РЕДАКЦЫЮ У АБАРОНУ МЛЫНА

У адным з нумароў «ЛіМа» мне спадабаліся нататкі этнографа С. Барыса «Па ступу на Палессе», дзе ішла гаворка пра збор экспанатаў для рэспубліканскага музея пад адкрытым небам. Вельмі патрэбная справа. І трэба з гэтым спяшацца, бо і помнікаў этнаграфіі становіцца з

кожным месяцам усё менш і менш. Нядаўна ў наш музей прыйшоў стары селянін Я. М. Ерманавіч і папрасіў, каб мы заступіліся за адзіны на ўсё наваколле млын у вёсцы Салтаны Гарадзілаўскага сельсавета Маладзечанскага раёна. Помню, што яшчэ гадоў 25 назад гэтых млыноў было нямала. Яны і муну малолі, і групы Аралі. Некалі адразу пасля вайны мастак Канстанцін Іванавіч Харашэвіч адлюстравалі гэтыя млыны ў цэлай серыі малюнкаў. Адзінаццаць млыноў было толькі ў Гарадзілаўскім і Палацэнскім сельсаветах, зараз застаўся адзін. Большасць млыноў пабудавалі ў пачатку XIX стагоддзя вядомы на ўсю акругу майстар

Антон Сеньна. Вучыўся гэтаму рамяству ў нейкіх галандцаў, якіх тут называлі «немцамі». Але хутка зразумець, што традыцыйнае беларускае млынарства больш перспектыўнае. Першы млын быў ім узведзены ў Яхімоўшчыне. Млын быў вельмі прыгожы і зручны ў рабоце. Туды пацягнуліся цэлыя абозы з зернем. Як аднойчы нагадаў мне пры сустрэчы стары рабочы бровара М. Тышневіч, у той млын не раз заходзіў Янка Купала, наб палюбавацца на яго і, перш за ўсё, наб пагутарыць са старым млынаром. Пасля Антона Сеньна будаваў млыны ў вёсках Схольна, Літва і іншых. Выязджаў будаваць млыны пад Бабруйск, Барысаў,

Капыль. У яго былі і свае вучні-паслядоўнікі. Выдатны майстар зрабіў драўляную малатарню сабе і дачцэ ў пасаж. Малатарня працавала аж да 10—20-х гадоў нашага стагоддзя. Яна не малаціла, а «іграла», успамінаюць старыя. Неміласэрны час усё знішчыў. Застаўся адзін млын, хоць і трохі рэканструяваны, у Салтанах. пра які кляпоціцца вышэйназваны Я. Ерманавіч. Просьба яго слушная. І мне думаецца, што Маладзечанскі райвыканком павінен у гэтай справе дапамагчы.

Генадзь НАХАНОУСКІ,
дырэктар Мінскага абласнога краязнаўчага музея.

ПАХАВАННЕ П. У. БРОЎКІ

вырысоўваецца наша савецкая рэчаіснасць, мы ўсе з нецярпеннем чакалі, бо яны напаўнялі і ўзбагачалі скарбніцу беларускай і ўсёй шматнацыянальнай савецкай культуры.

Мы помнім, як Пётр Усцінавіч радаваўся кожнай сваёй творчай удачай і ўдачы сваіх сяброў. Асабліва яго акрыляла любоў народа, на якую ён адклікаўся ўсім сваім шчодрым талентам. Аб гэтым сведчаць усе «сто тамоў яго партыйных кніжак», якія былі і заўсёды будуць на ўзбраенні савецкага народа ў барацьбе за мір і шчасце, за перамогу ленинскіх ідэй нашай партыі.

Пётр Усцінавіч Броўка належаў да людзей, якія ніколі не стаялі ў баку ад падзей, ён з палымным запалам выконваў свае абавязкі перад народам, Радзімай і партыяй, якія раскрылі перад ім і перад яго талентам бязмежны гарызонты. Ён лічыў сябе адказным за ўсе, і таму як у сваёй творчай працы, так і ў працы грамадзянскага ўдзельніка карыстаўся шырокім прызнаннем і аўтарытэтам, аб чым сведчаць яго шматлікія ганаровыя і навуковыя званні, высокія ўрадавыя ўзнагароды.

Калісьці Міхаіл Шолохаў, гавораць аб ролі мастацтва, значыць, што яно валодае магучай сілай уздзеяння і што мастаком мае права называцца той, хто накіраваў гэту сілу на стварэнне прыгожага ў душах людзей, для добра чалавецтва. Да такіх мастакоў, якія бачаць сваё прызначэнне ў служэнні народу, належыць і Пятрусь

Броўка, творчасць якога прасякнута любоўю да свайго народа, пачуццём братэрскай дружбы і ленинскага інтэрнацыяналізму. Надзвычай шырокі творчы дыяпазон паэта: ад лірычных вершаў да разгорнутых эпічных паэм, ад кароткіх замалёвак у прозе да аповядаванняў, аповесцей і раманаў, да яго палымнае публіцыстыкі. Гэта творчасць паэта-байца, які па закліку партыі і свайго сэрца заўсёды быў на перадавой лініі ўсіх пачынаў свайго народа.

Таварышы! Сёння мы развітаемся з нашым дарагім Пятром Усцінавічам Броўкам. Выпала яро з працавітых рук паэта, абарвалася яго натхнёная песня, але створанае ім непадуладна часу, непадуладна забыццю. Яно заўсёды будзе працягваць жыць, прыкоўваць да сябе нашу ўвагу і хваляваць. Зноў і зноў мы будзем вяртацца да яго твораў, перачытваць яго апошнія вершы, поўныя дзівоснай мудрасці і роздуму, асветлення такім усепранікаючым святлом, якое нагадвае не заход, а ўсход сонца над дарагой паэтай ў будучыню.

Бывай, дарагі дружа! Не лёгкі, але пачэсны быў твой шлях жыцця, шлях паэта, грамадзяніна, нязломнага байца за светлыя ідэалы камунізму.

Хай будзе лёгкім твой адпачынак на роднай зямлі, якой ты абавязаны, як маці, сваім нараджэннем і якая абавязана табе за твае неўміручыя песні, у якіх ты яе праславіў.

Ад Саюза пісьменнікаў СССР слова атрымлівае сакратар праўлення С. В. Сартакоў.

Прамова С. В. САРТАКОВА

Дарагі Пётр Усцінавіч! Вялікае і вялікае мноства разоў звярталіся да Вас людзі з гэтымі словамі прывітання, словы любі, шчырай, глыбокай павагі. Сёння яны гаворацца як развітанне. Назаўсёды.

Цяжка мне вымаўляць у мінулым імя Пятра Усцінавіча — «быў». Не, не! Чалавек, паэт, грамадзянін, дзяржаўны дзеяч Броўка ў кнігах, у справах сваіх застаецца з намі, застаецца ў руху вялікага часу, які стварыў яму мільёны сяброў. На зямлі роднай, на ўсёй велізарнай зямлі савецкай, і далёка за яе межамі.

Я прынес Вам апошняе «бывай» ад імя васьмі з палавінай тысяч літаратараў, аб'яднаных у Саюз пісьменнікаў СССР, Вам, аднаму з яго зачыначнікаў і цяперашніх кіраўнікоў — сакратару саюза.

Я прынес Вам журботнае «бывай» ад імя незлічонах чытачоў ва ўсіх рэспубліках Савецкага Саюза, Вам, пшчотнейшаму, лірычнаму і грамадзянскаму паэту, камуністу, Герою Сацыялістычнай Працы і лаўрэату Ленінскай і Дзяржаўных прэмій.

Гэта вашы словы:

На счастливой земле
будут с легкой руки
богатырски расти
молодые дубки.

Алегарычна яны звернуты да маладога пакалення. І Ваша вера ў яго, вядома, будзе апраўдана, таму што само жыццё Ваша — гэта выдатны прыклад для ўсіх і асабліва для тых, каму Радзіма даярае свае надзеі і сваю будучыню — раняга юнацтва.

Слова паэта — грозная зброя, калі прыходзіцца змагацца з жорсткім ворагам. Зброя паэта Броўкі дзейнічала метка на ўсіх франтах Вялікай Айчыннай вайны.

нець над зямлёй беларускай, над усёй Савецкай Айчынай, як трывожныя званы Хатыні, напамінаючы жывым аб горкіх палосах жыцця і аб іх чалавечым абавязку працягваць усё тое, што Вы не паспелі

зрабіць ва ўзвелічэнні шчасця і радасці.

І няхай дазволена мне будзе сказаць на правах нашай доўгай, нічым не азмочанай асабістай дружбы: даруй, дарагі Пятрусь, калі што было не так.

Няхай будзе пухам табе родная зямля!

Ад працоўных горада Мінска выступае сласар вытворчага аб'яднання «Інтэграл», Герой Сацыялістычнай Працы У. У. Заблоцкі.

Прамова У. У. ЗАБЛОЦКАГА

Дарагія таварышы! Вялікую страту панёс наш народ — назаўсёды пакінуў жыццё вялікі працаўнік беларускай зямлі — Пётр Усцінавіч Броўка. Памёр народны паэт Беларусі, сапраўдны патрыёт сваёй сацыялістычнай Радзімы, адданы яе сын.

Шматбаковы талент Пятра Усцінавіча паўстагоддзя ўжо хваляе чытачоў. Мы верым кожнаму радку, напісанаму паэтам. Усё, пра што ён гаворыў — ці то гэта праніклівы верш аб сіле ленинскіх ідэй або аповядаванне аб подзвігу народа, яго мужнасці і стойкасці ў гады Вялікай Айчыннай вайны, аб дружбе і шматнацыянальным брацтве савецкіх людзей, — усё блізка і дорага нам.

З-пад пяра Пятра Усцінавіча выйшла не адна кніга, прасякнутая шчырай любоўю да людзей, да роднага краю, да Са-

вецкай Айчыны. Паэт стварыў яркія і глыбокія вобразы савецкіх людзей, раскрыў веліч працоўных будняў беларускага народа. Або слова ў страшныя дні фашысцкага нашэсця гучала палымна і заклікальна, з непахіснай верай у хуткую перамогу.

Пётр Усцінавіч пражыў жыццё, як належыць чалавеку — грамадзяніну, паэту-байцу, камуністу.

Савецкі патрыёт, інтэрнацыяналіст, ён быў звязаны моцнымі вузмі дружбы з пісьменнікамі і паэтамі брацкіх літаратур Савецкага Саюза і карыстаўся ўсеагульнай любоўю і павагай. Пятра Усцінавіча Броўку вызначала грамадзянскае, чалавечае імкненне трымаць руку на пульсе часу, быць у гучыні ўсіх спраў і падзей.

Ён быў не толькі паэтам. Мы ведалі яго як выдатнага гра-

мадскага дзеяча. Яго часта можна было бачыць у працоўных калектывах, сярод рабочых, і мы, рабочыя, адказвалі яму цяплом сваіх сэрцаў, чыстатай і вернасцю нашых пачуццяў. Яго кнігі, верныя праўдзе нашага жыцця, служылі і будуць служыць справе камуністычнага будаўніцтва.

Мы, рабочыя вытворчага аб'яднання «Інтэграл», перачытваючы радкі яго вершаў, зноў і зноў будзем перажываць боль страты, сваёй працай прымнажаць славу рабочага класа горада-героя Мінска, якім так ганарыўся Пятрусь Броўка і ганаровым грамадзянінам якога ён з'яўляўся.

Імя паэта назаўсёды захаваецца ў нашай памяці.

Ад Акадэміі навук БССР выступае віцэ-прэзідэнт АН БССР А. С. Махнач.

Прамова А. С. МАХНАЧА

Таварышы! Беларускі народ, працоўныя ўсёй Савецкай краіны, наша літаратура, культура, навука панеслі незартую страту. Сёння мы праводзім у апошні шлях Пятра Усцінавіча Броўку — народнага паэта Беларусі, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаўных прэмій, акадэміка Акадэміі навук БССР.

Не стала чалавека, які ўсё сваё жыццё, усю сваю кіпучую, нягасную энергію, яркі талент прысвяціў самаахвярнаму служэнню народу. Больш паўстагоддзя працаваў Пятрусь Броўка ў літаратуры. Многія пакаленні савецкіх людзей, чытаючы творы Пятруся Броўкі, адкрывалі для сябе прыгажосць Беларусі, подзвіг савецкага народа, узнятага да гераічнай дзейнасці мудрай палітыкай Камуністычнай партыі.

Шмат гадоў жыцця і напружанай дзейнасці Пятра Усцінавіча Броўкі былі звязаны з Акадэміяй навук БССР. Ён прымаў непасрэдна ўдзел у рабоце Інстытута мовы, літаратуры і мастацтва, супрацоўні-

чаў з Інстытутам літаратуры імя Янкі Купалы. З'яўляючыся з 1953 года членам-карэспандэнтам Акадэміі навук Беларусі, Пётр Усцінавіч многа зрабіў у справе выдання класікаў нашай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа, паплекнікам якіх ён быў доўгія гады. Пётр Усцінавіч уваходзіў у састаў рэдкалегій усіх купалаўскіх і коласаўскіх выданняў, пісаў уступныя артыкулы, рэдагаваў многія тамы.

У 1966 годзе Пётр Усцінавіч Броўка выбіраецца акадэмікам Акадэміі навук БССР, а з 1967 года ўзначаліў Беларускае Савецкае Энцыклапедыю. На пасадзе галоўнага рэдактара асабліва яскрава раскрыліся здольнасці, талент Броўкі — арганізатара і вучонага. У незвычайна кароткі час ён згуртаваў здольныя энергічныя калектывы супрацоўнікаў Энцыклапедыі. Дзякуючы яго намаганням у выданні БелСЭ атрымалі ўдзел сотні спецыялістаў і вучоных Савецкага Саюза. Многія важнейшыя праблемы развіцця народнай гаспадаркі, навукі і культуры на-

шай рэспублікі атрымалі ў БелСЭ новае навуковае асветленне.

І тое, што дванаццаць тамоў Беларускай Савецкай Энцыклапедыі — гэтага каштоўнага, унікальнага выдання — у незвычайна кароткі тэрмін выйшлі ў свет, заслуга перш за ўсё Пятра Усцінавіча Броўкі. Выданне гэта — велічны помнік нястомнаму працаўніку, энтузіясту, патрыёту, які да апошніх дзён жыцця заставаўся ў першых радах будаўніцтва сацыялістычнай культуры.

У памяці і ў сэрцы кожнага з нас, хто ведаў Пятра Усцінавіча, хто разам з ім працаваў, яго імя застаецца назаўсёды. Ён увойдзе ў гісторыю беларускага народа як верны яго сын, як патрыёт, як таленавіты паэт і вучоны, як чалавек, які да апошняй хвіліны свайго жыцця заставаўся ў рабочым строі, самааддана і беззапаветна служыў сваёй Радзіме.

Затым ад Саюза пісьменнікаў УССР выступіў украінскі літаратар В. Р. Бальшак.

Прамова В. Р. БАЛЬШАКА

Дарагія нашы суседзі і браты! Мы любім прыязджаць да вас на светлыя святы, каб разам адзначаць юбілей, падзяліцца працоўнымі і творчымі дасягненнямі, парадаваць родных сяброў шматколернасцю ўкраінскага мастацтва.

Сёння прывяла нас да сінявокай сястры — Беларусі — дарога суму і журбы. Мы прыехалі да вас у глыбокім смутку, каб раскажаць, як сумуючы ўкраінскія пабрацімы вялікага паэта, уся салаўіная Украіна, якую так любіў Пётр Усцінавіч і так шчодро і таленавіта ўславіў.

Усё сваё свядомае жыццё прасты сялянскі хлапец, які

ўзняўся да вяршынь высокага майстэрства, як верны сын свайго мудрага, свабодалюбівага, мужнага і працавітага народа служыў яму верай і праўдай.

Калі мы ўспамінаем вернага пабраціма, мы глыбока ўсведамляем — адначасова з нашым земляком Паўлом Тычынам, верш якога «Пачуццё сям' адзінай» стаў крылатым, на беларускай зямлі Пётр Броўка стварыў раман «Калі зліваюцца рэкі», прысвечаны дружбе і брацкаму яднанню савецкіх людзей.

Сёння мы развітаемся з табой, наш верны друг і пабра-

цім, і гаворым: як многа ты зрабіў для духоўнага росквіту народа сваім палымным сэрцам дзеяча вялікай партыі камуністаў, сваімі звонкімі песнямі, неацэнным укладам у навуку, яркім, шчырым словам, з якім ты заўсёды ішоў да людзей!

Такім застаецца ў сэрцах мільёнаў незабыўны пясняр, верны друг і наш родны брат.

Ад працаўнікоў сельскай гаспадаркі слова атрымлівае механізатар калгаса імя Гастэлы Мінскага раёна С. С. Глухаў.

Прамова С. С. ГЛУХАВА

Дарагія таварышы! У сэрцах хлебарабаў рэспублікі болей адгукнулася журботная вестка аб смерці народнага паэта Беларусі Пятра Усцінавіча Броўкі. Перастала біцца сэрца выдатнага чалавека, які ўсё сваё

свядомае жыццё аддаў служэнню людзям працы, Радзіме, Камуністычнай партыі.

Паэзія Пятра Усцінавіча заўсёды была блізкай і зразумелай сэрцу земляроба. Сама-

бытная і мудрая, яна ўвабрала ў сябе найбольш значныя падзеі нашага часу, у ёй заўсёды б'ецца пульс народнага жыцця. Сваімі выдатнымі творамі, такімі, як паэмы «Беларусь»,

«Ясны кут», «Хлеб», вершамі «Будзем сеяць, беларусы», «Быць камуністам...», палымяным словам публіцыстыкі клікаў Пётр Усцінавіч увес наш народ на ратныя подзвігі і працоўныя здзяйсненні ў імя сваёй сацыялістычнай Айчыны.

Мы ведаем, з якой любоўю пісаў і гаварыў ён, сын селяніна, аб хлебе, аб нялёгкай, але радаснай і ганаровай нашай працы. І яго натхнёная праца паэта была блізкай нашым клопам. Успомнім яго простыя і душэўныя словы:

Прачнуўшыся ў світалым ранні,
Працюю прагна да цямна.

Прамова Н. С. СЯНЧУРА

Дарагія таварышы! На Віцебшчыну, радзіму паэта, прыйшла сумная вестка: памёр Пётр Усцінавіч Броўка — чалавек вялікай душы, таленавіты паэт, выдатны вучоны, шырока вядомы грамадскі дзеяч, нястомны працаўнік. Сэрца сціскаецца ад гора і болю, сэрца не хоча паверыць у гэту смерць. Цяжка, невыносна цяжка думаць пра тое, што мы больш ніколі не пачуем яго жывога голасу, не ўбачым яго сярод жывых.

Але паэты не паміраюць, паэты жывуць, пакуль жыве іх паззія. Усё, што стварыў народны паэт Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы П. У. Броўка, усё, што напісаў гэты непаўторны мастак слова, — неўміручае і назаўсёды застанецца з народам.

У гэтыя цяжкія і горкія мінуты апошняга развітання з любімым народным паэтам успамінаюцца яго сустрэчы з працоўнымі Віцебшчыны і нашага Шумілінскага раёна ў задоўга перад выбарамі ў Вярхоўны Савет Саюза ССР. П. У. Броўка цікавіўся літаральна ўсім, да драбніц рас-

Прамова А. З. ПОЦЮСА

Дарагія таварышы! Літоўскія пісьменнікі і ўсе працоўныя нашай рэспублікі ў гэту жалобную гадзіну схіляюць галовы перад выдатным песняром Беларусі Петрусём Броўкам, які заўсёды ўмеў дзяліцца цеплынёй свайго сэрца з блізкімі і суседзямі. Яго ўвага, душэўная цеплыня ніколі не будуць забыты. Петрусёў Броўка быў шчырым сябрам нашых пісьменнікаў, заснавальнікам літоўскай савецкай літаратуры Пятраса Цвіркя, Юнаса Шымкуса, Таафіліса Цільвіціса, Антанаса Венцлава.

Прыгожая творчая дружба звязала яго з нашым паэтам Эдуардасам Межэлайцісам, разам яны чэрпалі натхненне ў агульных нашых справах. «Пазма братэрства» Эдуардаса Межэлайціса і раман Петруся Броўкі «Калі зліваюцца рэкі» — гэта два выдатныя дрэвы, вырашчаныя на адной зямлі, створаныя талентам нашых брацкіх народаў. Творы вялікага паэта Беларусі гучаць на літоўскай мове.

Петрусёў Броўка любіў наш стары і малады Вільнюс, горад, вуліцы якога памятаюць рэха

Маім задумам і жаданням
Заўсёды мэта ёсць адна —
Сабраць як болей ураджая.
Шчодрэ ўскаласілася, налілася
паўнаважкім зернем ніва
пазіі народнага песняра.
Вечны на зямлі хлеб, вечныя
будуць вершы нашага любімага
паэта і разам з імі памяць аб ім.

Бывайце, наш дарагі Пётр
Усцінавіч Броўка!

Ад выбаршчыкаў Полацкай
выбарчай акругі, якіх прадстаўляў
П. У. Броўка ў Вярхоўным
Саўеце ССР, выступае сакратар
Шумілінскага райкома КПБ
Н. С. Сянчура.

пытваў, як жывуць земляробы, што іх хвалюе. А потым паэт чытаў свае вершы — і даўно знаёмыя ўсім нам, і свае новыя творы.

Усё сваё жыццё Пётр Усцінавіч верай і праўдай, сваім палымяным паэтычным словам самааддана служыў народу, вёў бескампрамісны бой з усім тым, што перашкаджала нашаму нястрыманаму руху наперад. Яго творчасць вучыць быць прынцыповымі, мужнымі, нястомнымі ў працы.

Смутах і гора перажываюць у гэтыя дні выбаршчыкі Полацкай выбарчай акругі па выбарах у Савет Нацыянальнасцей Саюза ССР. Навечна пакінуў нас усімі любімы і жадааны паэт, дэпутат Вярхоўнага Савета Саюза ССР, чулы, добразычлівы таварыш.

Светлая памяць аб Пятру Усцінавічу Броўку назаўсёды застанецца ў нашых сэрцах.

Ад літоўскіх літаратараў на жалобным мітынгу выступіў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Літвы А. З. Поцюс.

крокаў і словы вялікіх беларускіх пісьменнікаў Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Не раз ён прысутнічаў на нашых літаратурных святах, і ўсе мы, прадстаўнікі старэйшага пакалення і больш маладога, мелі магчымасць непасрэдна адчуць душэўную шчодрасць яго асобы і сілу ўздзеяння яго творчага слова. Гэтыя незабыўныя сустрэчы назаўсёды застаюцца з намі, як і вершы Петруся Броўкі, кнігі яго прозы.

Ад імя праўлення Саюза пісьменнікаў Літвы дазваляе выказаць шчырае спачуванне сям'і і блізкім памёршага, усім беларускім пісьменнікам, усяму беларускаму народу.

Дазвольце запэўніць, дарагія сябры, што светлы вобраз выдатнага сына беларускага народа Петруся Броўкі, ідэі і думкі яго твораў назаўсёды застаюцца ў сэрцах і памяці літоўскага народа.

Слова ад імя моладзі рэспублікі атрымлівае аспірантка кафедры беларускай мовы Бельдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна А. І. Копаць.

Прамова А. І. КОПАЦЬ

Таварышы! На зямлю нашу прыйшла вясна, палагоднёй блакіт неба, ласкавейшымі сталі сонечныя промні, пачынаецца новае жыццё прыроды, рэчадасныя мары і спадзяванні цепляцца ў сэрцах людзей. А для яго гэта вясна стала апошняй. Перастала біцца палымянае сэрца вялікага сына беларускай зямлі, цудоўнага паэта, выдатнага грамадскага дзеяча і душэўнага, шчырага чалавека — Пятра Усцінавіча Броўкі.

Як шкада, што болей не ўбачыць ён непаўторнае харавое роднай зямлі, дзе нарадзілася

і гадавалася яго песня, якая ўвабрала ў сябе жыватворныя сокі зямлі, пераняла яе красу і сілу і, азораная мудрасцю і святлом душы паэта, загучала на цэлы свет.

Асабліва цяжка ўсвядоміць гэта нам, юнакам і дзяўчатам, якія вучацца ў Беларускай дзяржаўным універсітэце імя У. І. Леніна. Бо менавіта ў яго сценах рос і стаўлеў талент народнага паэта, адсюль пралегла яго дарога ў вялікую літаратуру.

Для нас, маладых, якія са школьнай парты дакрануліся да

чароўнага свету паззіі Петруся Броўкі, увабралі сэрцам яе жыццесцярджалнасць, палымяную страснасць, любоў да народа, Радзімы, — ён заўсёды быў і будзе бацькам-настаўнікам, дарадцам у жыцці. У сва-

Наша родная зямля прымае ў сваё мяккае лона Петруся Броўку — вялікага паэта беларускага народа, выдатнага дзеяча нацыянальнай культуры, шырока і далёка вядомага за межамі нашай Радзімы савецкага пісьменніка — яркага прадстаўніка літаратуры сацыялістычнага рэалізму.

Не стала сярод нас яшчэ аднаго з тых, хто, будучы паслядоўнікам Пушкіна і Шаўчэнка, Купалы і Коласа, будучы верным вучнем, сучаснікам і паплечнікам класікаў беларускай літаратуры, разам з імі засноўваў якасна новую паззію — паззію, што ўвабрала ў сябе ўсё лепшае ад неўміручых творчасці народнай, ад багатых традыцый літаратурных народаў, у першую чаргу славянскіх, але якой прадставіла на поўны голас сказаць усяму свету аб зусім іншым, чым гаварыла яна на працягу ўсёй сваёй гісторыі, — аб вызваленні народа ад сацыяльнага прыгнёту, аб перамозе Кастрычніка, аб Леніне і партыі, якая павяла народ да волі, да шчасця, аб дружбе і міры.

З рук Купалы і Коласа прыняў Петрусёў Броўка сцяг гэтай новай паззіі і многія дзесяцігоддзі лічыўся яе прызнаным сцяганосцам.

Усяго было за гэтыя дзесяцігоддзі ў жыцці краіны, народа і ў жыцці паэта. Пасля звонкіх песень аб шчасці, якімі так багата даваенная паззія Петруся Броўкі, прыйшоўся складаць песні аб трагедыях, прынесеныя фашысцкім нашэсцем, калі плакалі ўсе жалейкі

Вестка аб смерці Пятра Усцінавіча Броўкі глыбока ўзрушыла нас. Ён быў не проста паэтам і земляком, а вялікім сябрам і дарадчыкам, падаваў прыклад, як трэба любіць родную зямлю, змагацца за яе ў мінуту грознай небяспекі і ўпрыгожваць яе сваёй беззапаветнай працай. Палымяныя словы яго шчырай, сапраўды народнай і партыйнай паззіі клікалі нас на ратныя подзвігі ў суровыя гады выправаўняння, а цяпер дапамагаюць самааддана працаваць, каб край родны станаўся з кожным днём больш прыгожым, а жыццё земляробаў больш заможным.

Будучы ўжо вядомым літаратарам і вучоным, Пётр Усцінавіч ніколі не забываў сваіх родных мясцін. Колькі вершаў, поўных любові да працы хлеба-роба, прысвяціў ён нам. Пётр Усцінавіч заўсёды быў для нас самым дарагім і жаданым госцем. Кожны яго прыезд мы лічылі шчаслівай, радаснай падзеяй. Апошні раз ён наведаў родныя мясціны летам мінулага года. Убачыўшы, як пахарашэла зямля, дзе ён нарадзіўся і правёў дзяцінства, П. У. Броўка ад'язджаў ад нас акрыленым, поўным новых творчых задум, каб яшчэ больш плённа працаваць на карысць савецкага народа.

У кожную такую паездку Пётр Усцінавіч запрашаў сваіх саратнікаў па яру, каб і яны пераканаліся, які мужны ў барацьбе і працавіты ў мірным жыцці народ жыве на яго роднай Ушаччыне, які цудоўны гэты край, за шчасце і росквіт якога ў гады вайны палавіна жыхароў раёна аддала сваё жыццё.

іх творах ён пакінуў завет моладзі — не палюхацца цяжкасцей, заўсёды ісці наперад, аддаваць усё свае сілы, веда і талент велічнай справе камуністычнага будаўніцтва ў нашай краіне.

Прамова І. П. ШАМЯКІНА

на нашай зямлі, аб смерці роднай маці і мільёнаў сынцоў і мацярыў.

Паэт-воін, паэт-камуніст ні на момант не траціў веру ў перамогу і перажыў найлепшае шчасце апець гэту вялікую перамогу. Пафас аднаўлення жыцця, пафас грандыёзнай будоўлі, калі кожны год прыносіў казачныя змены ва ўсёй Савецкай краіне і на зямлі Купалы, Коласа, Броўкі. А як радавала Петруся Броўку ўрачыстае шэсце лініі сацыялізму і міру! Мы, яго блізкія сябры, ведаем: гэта было не толькі ў яго палымянай паззіі, глыбока грамадзянскай публіцыстыцы, гэта радасць была ва ўсёй яго дзейнасці, ва ўсім строі яго думак, філасофскіх высноў, ва ўсім укладзе яго жыцця.

Больш дзесяці гадоў змагаўся Пётр Усцінавіч з цяжкай хваробай, якая звычайна ламае, калечыць волю, характары многіх. Мы ж былі сведкамі, бадай, беспрыкладнага ў гісторыі і медыцыны і літаратуры феномена, імя якому — мужны подзвіг: у гэтыя гады, якія нычкі называлі б трагічнымі, ва ўзросце, які называюць пенсійным, надзвычай рос, расцвітаў, узнікаў талент Петруся Броўкі. Але што яшчэ больш дзіўна — з году ў год расла працаздольнасць гэтага фізічна хворага чалавека. Працаздольнасць яго захапляла і здзіўляла нават нас — усіх тых, хто з'яўляецца сведкам масавай мужнасці савецкіх людзей!

Неўзабаве перад сваёй хваробай Пётр Усцінавіч стаў на чале абсалютна новай для нашай нацыянальнай культуры

Прамова У. Р. НОСІКА

Нават у гады акупацыі не парываў ён сувязей са сваім партызанскім краем, з роднымі Пуцілкавічамі, дзе жыла яго маці — Алена Сцяпаняўна. У час карнай экспедыцыі фашысты закатавалі мужнюю партыётку. На месцы, дзе стаяла хата сям'і Пятра Усцінавіча, нашы калгаснікі ўзвялі помнік.

Жыхары вёскі Пуцілкавічы, усе хлебаробы калгаса, працоўныя Ушацкага раёна даручылі мне выказаць глыбокае спачуванне сям'і памёршага, яго родным і блізкім, яго саратнікам і сябрам. Мы будзем свята захоўваць светлую памяць паэта.

Яго жыццёвы шлях з'яўляецца для нас прыкладам, вартым пераймання, а яго палымяная баявая і грамадзянская, народная і партыйная паззія будзе вечна служыць народу, будзе

І мы здзейсім гэты Ваш завет, дарагі Пётр Усцінавіч!

Слова атрымлівае першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. П. Шамякін.

справы — выдання Беларускай Савецкай Энцыклапедыі. Дванаццаць тамоў першай у гісторыі беларускай навуковай энцыклапедыі з многімі дапаўненнямі да яе, якія ўжо выданы і якія яшчэ будуць выходзіць, — такія, напрыклад, як «Летапіс народнай славы», — гэта яшчэ адзін подзвіг камуніста, паэта, вучонага, грамадзяніна — Петруся Броўкі.

Таварышы! Усім нам, хто многія гады жыў і працаваў побач з гэтым чалавекам, хто мае права называцца яго вучнем — а мы ўсе вучні Пятра Усцінавіча! — не будзе хапаць яго — яго бацькоўскай дабраці, настаўніцкай строгаці, чалавечай спагады і добразычлівасці, народнай мудрасці і праніклівай разважлівасці, яго вопыту і яго прыкладу ў працы. Суцяшае хіба адно — што ўсё гэта засталася ў многіх тамах яго партыйных кніжак. Усё гэта засталася для нас, для дзяцей нашых і ўнукаў. Творчасць яго побач з творчасцю Купалы і Коласа, Гарэцкага і Чорнага, Куляшова і Лынькова, Мележа і Глебкі будзе найкаштоўнейшым здабыткам беларускай і ўсёй савецкай культуры.

Бывайце ж, наш горача любімы, незабыўны, дарагі Пётр Усцінавіч! Перад Вашай памяццю мы клянёмся гэтак жа дастойна несці сцяг, які дала нам партыя і які так высока, так ганарова больш за паўстагоддзе неслі Вы, настаўнік! Бывайце!

Ад землякоў выступіў старшыня калгаса «Новае жыццё» Ушацкага раёна У. Р. Носік.

дапамагаць нам яшчэ лепш працаваць у імя шчасця і працвітання Радзімы.

У нашай памяці імя дарагога Пятра Усцінавіча і плён яго творчай працы будуць жыць вечна.

Пахаванне выдатнага савецкага паэта і грамадскага дзеяча, дэпутата Вярхоўнага Савета ССР, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаўных прэмій, акадэміка Акадэміі навук БССР, сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў ССР, галоўнага рэдактара Беларускай Савецкай Энцыклапедыі Пятра Усцінавіча Броўкі адбылося на могілках па Маскоўскай шашы. Тысячы мінчан праводзілі ў апошні шлях любімага паэта, слаўнага сына савецкай зямлі.

БЕЛТА.

Калектыў рэдакцыі і рэдакцыя часопіса «Палымя» глыбока смуткуюць з выпадку смерці народнага паэта БССР, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаўных прэмій ССР, былога галоўнага рэдактара і нязменнага члена рэдакцыйнай калегіі часопіса Петруся Усцінавіча БРОЎКІ і выказваюць шчырае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Калектыў рэдакцыі і рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» глыбока смуткуюць з выпадку смерці народнага паэта Беларусі, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаўных прэмій ССР Петруся Усцінавіча БРОЎКІ і выказваюць шчырае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Калектыў рэдакцыі і рэдакцыя часопіса «Неман» глыбока смуткуюць з выпадку смерці народнага паэта БССР, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаўных прэмій ССР Пятра Усцінавіча БРОЎКІ і выказваюць шчырае спачуванне сям'і і блізкім нябожчыка.

Калектыў рэдакцыі і рэдакцыя часопіса «Беларусь» глыбока смуткуюць з выпадку смерці народнага паэта БССР, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаўных прэмій ССР Пятра Усцінавіча БРОЎКІ і выказваюць шчырае спачуванне сям'і і блізкім нябожчыка.

Алесь МАКОЎСКИ

ЯК Я ГАНДЛЯВАЎ

Есць пісьменнікі, якія бяруць сюжэты для сваіх твораў толькі на базарах. Іх туды нібы магнітам цягне. І то праўда: дзе яшчэ так налауроціць жыццё? Чаго тут толькі не убачыш, чаго не пачуеш! Вось і пасуца майстры слова каля прылаўкаў, каб пасля сесці за раман або яшчэ за што-небудзь.

Я — выключэнне. Вельмі ўжо тлумна на базары. Звычайна ачмураўным выходжу з натоўпу. На гэты ж раз бяда прымуціла пайсці на базар: сын захварэў, урач параіў есці больш гародніны, спажываць больш вітамінаў, адным словам.

І вось я на базары. Глянуў навокал — чаго тут толькі няма! Вось чырвоныя памідоры на прылаўку. Каля іх прытанцоўвае брунет у капачцы, з вусікамі. Джыгіт, адным словам.

— Колькі наштуе кілаграм? — пытаю.

— Дзесяць рублёў, — адказвае.

— Ух ты! — засаромеўся я.

— Э-э-э, дарагі. Нам лны яшчэ даражэй даюцца. Каб выспелі памідоры, мы іх пад кварцавымі лампамі трымаем. Разумееш?

— Разумею, — адказваю.

— Значыцца, цяжка?

— Вай, вай, — завойнаў джыгіт.

— І мне цяжка, — ледзь не прастангаў я.

— А што здарылася? — насяржоніўся той.

— Ды вось мяне, як наватара вытворчасці, прэміявалі машынай «Жыгулі». Я ж дальтонік, мне за рулём нельга. Два гады ўжо тэхніка стаіць на прыколе, іржавее.

— Вай, вай, — шпарчэй пачаў прытанцоўваць джыгіт. Пасля насяржонліва азірнуўся і прапанаваў: — Прадай, дарагі.

— Нлёмка нека, гэта ж, лічы, падарунак, — адказваю.

— Э-э-э! Табе яшчэ адну дадучь. Ты ж перадавік, ударнік. Прадай!

— А ты хіба не працуеш? — пытаю.

— У мяне мама працуе. А я ёй па гаспадарцы дапамагаю. Угаварыў ён мяне. Даў ну-

мар тэлефона, адрас, паабяцаў прадаць «Жыгулі». Праўда, купіў пяць кілаграмаў памідораў па дзяржаўнай цане. Мог бы і увогуле ні капейкі не плаціць. Вельмі ўжо расчуліўся гандляр. Але сумленне ж у мяне ёсць.

Іду далей па базары. Бачу, яшчэ адзін джыгіт стаіць, арэхі прадае. Сын у мяне вялікі ахвотнік да іх.

— Колькі кілаграм? — цікаўлюся.

— Шэсць рублёў, як аддаць.

— Ух ты! — зноў засаромеўся я.

— А ты ведаеш, дзе мы іх збіраем? У гарах. Пяць тысяч метраў над узроўнем мора. Туды яшчэ так-сяк дапнеш, а назад, з поўнымі мяшкамі, лямі? Толькі верталётам. Увільнеш?

— Цяжка, значыцца, — зазначаю спагадліва.

— Вай, вай, адны растраты і больш нічога.

— І мне цяжка, — нажу.

— Дастаўся пасля смерці багатага родзіча за мяжой у спадчыну магутны катэр, а што з ім рабіць — я не ведаю.

— Вай, вай, — задрыгаў нагамі і рукамі джыгіт. — Мне ён спатрэбіўся.

— Вам, вядома, — згаджаюся я.

— Чымся па чыгунцы везці некалькі мяшкоў гэтых арэхаў, то лепш загрузіць тым пяць-дзесяць на катэр — і ў Мінск.

— А хіба можна да вас даяцца?

— Хутка можна будзе, — адказваю.

— Канал робяць, каб злучыць Чорнае мора з нашай Свіслаччу.

Джыгіт хацеў ісці са мной, гатоў быў і арэхі нінуць, каб адразу ж нуліць катэр. Але я сказаў, што мне да сына ў бальніцу трэба. Паінуў яму тэлефон і адрас. Арэхаў, вядома, купіў па згоднай цане.

Прыдбаў я ў гэты дзень многа чаго. Персікі, гранаты — ледзьве дахаты дацягнуў. Праўда, і шмат чаго «прадаў». Паабяцаў аднаму верталёт, другому — касмічны карабель...

А адрас і тэлефон? То там міліцыя...

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

— Пайду з суседа пажартую...

Мал. А. ГАРМАЗЫ.

Тлумачальны слоўнік

АЛЬТАНКА — артыстка, якая спявае альтам.

МАЛАКРОУНЫ — далёкая радня.

ПАДШЫВАНЕЦ — валёнак, падшыты скурай.

ЛАТАШЫЦЬ — рамантаваць парванае адзенне.

АРУДАВАЦЬ — кіраваць вучлівым рухам.

В. НЕСЦЯРОВІЧ.

І ПАСЛЯ ПАСЛЯЗАЎТРА

Як звычайна, сабраліся паміж першым і другім паверхамі. Па традыцыі пачалі з песні «А у нас во дворе». Фальцэт зноў фальшывіў. Вася параіў яму прапаласнаць горла сернай кіслотой. Фальцэт пакрыўдзіўся і пайшоў.

Разлаваны Жора прапанаваў яму выйсці пагутарыць. Інтэлігент пабег на свой паверх, пагражаючы, што гэтага так не пакіне.

Прыйшла Зойка з Веркай і Кеша з магніфонам. Крыху паснакалі. Культурна адпачыць перашкодзіла цётка Люба з пятай кватэры. Яна сказала, што яе муж адпачывае пасля работы.

— Гэта хлусня, — заўважыў Жора. — Мы самі бачылі дзядзьку Мішу ў віна-гарэлачным магазіне і нават хацелі пазычыць у яго 15 капеек. Ён, праўда, не даў, сказаўшы, што ў самога не хапае.

Без дзесяці дзесяці з'явіўся прадстаўнік домакіраўніцтва і папярэдзіў, што ўжо час закругляцца. Дакладна ў 22.00, згодна з пастановай ЖКА аб цішыні, мы разыйшліся, беражліва падтрымліваючы адзін аднаго.

— Заўтра зноў збяромся, — папярэдзіў Жора. — І паслязаўтра. І пасля паслязаўтра... А. ЛІХАЧ.

Замест яго з'явіўся знавец класічнай музыкі і каленцыянер грампласцінак з восьмай кватэры. Падстрэліўшы цыгарэту, ён пачаў бэсціць сучасны рок-н-рол. Жора шматзначна заўважыў, што яму не падабаюцца яго адсталыя музычныя тэндэнцыі, а калі ён зараз жа не знікне, усе яго грампласцінкі пойдуць на сметнік. Каленцыянер тэрмінова адправіўся туды, адкуль з'явіўся.

Успомнілі, што хутка ў армію. Праспявалі «Через две зимы». Расчуліліся і пусцілі слязу. Прыйшла бабуля з чацвёртай кватэры і падабрала парожні бутэлькі.

Потым з трэцяга паверха спусціўся інтэлігент у акуллярах і нахабна заявіў, што ў яго баліць галава ад нашых песень.

ПАЖАДАННІ

Неяк разам ідуць Развакалі гледачы, што жадаюць ад актрысы, каб у кожным акце рысы Мела непаўторныя, каб ва ўсім была антрыса Стопрацэнтна ўзорная. Больш хацелі ад актрысы: прыгажосці — дзядзька лысы, Выхавання свецкага — Цётка, Фарбамі напэцнаная. Мовы правільнай і яркай — Самадзейная гандлярна. Гаварылі ўсе аб тым, Не пад сілу што самім. Не парожні інтарэс... Выхавання йшоў працэс.

Г. ЗОТАУ.

Думкі ўголос

Калі чытаеш твор, які не мае солі, на душы соладна не робіцца.

Калісьці кніга была крыніцай ведаў. Цяпер — гэта яшчэ і каштоўны падарунак.

Б. КАВАЛЕРЧЫК.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. П. КОЗІЧА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэляў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 04144

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і пазіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСПЕНКА, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язеп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Юлія ЧУРКО.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.